

Odrasli v formalnem izobraževanju: politike in praksa v Evropi

Odrasli v formalnem izobraževanju: politike in praksa v Evropi

Publikacijo je izdala Izvršna agencija za izobraževanje, avdiovizualne vsebine in kulturo (Education, Audiovisual and Culture Executive Agency – EACEA P9 Eurydice, Avenue du Bourget 1 (BOU2) B-1140 Brussels).

Na voljo je v angleščini (*Adults in Formal Education: Policies and Practice in Europe*), francoščini (*L'éducation formelle des adultes en Europe: politiques et mise en œuvre*) in nemščini (*Formelle Erwachsenenbildung: Massnahmen und Praktiken in Europa*).

ISBN 978-92-9201-214-4

doi:10.2797/69906

Besedilo je bilo končano februarja 2011.

© Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2011.

Vsebino publikacije je dovoljeno delno ponatisniti, razen za tržne namene, če se pred povzetkom navede „Omrežje Eurydice” ter datum izdaje dokumenta.

Prošnje za ponatis celotnega dokumenta je treba nasloviti na EACEA P9 Eurydice.

Publikacija je objavljena tudi na spletnih straneh EACEA P9 Eurydice:

<http://www.eurydice.org>

in na spletnih straneh Eurydice Slovenija

<http://www.eurydice.si>

Izdalo: Ministrstvo za šolstvo in šport

Za izdajatelja: dr. Andreja Barle Lakota

Prevajanje: mag. Zvonka Pangerc Pahernik

Jezikovni pregled: Božena Kenig

Uredila: Barbka Kresal Sterniša

Naklada: 500 izvodov

Ljubljana, december 2011

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
374.7(4)

ODRASLI v formalnem izobraževanju: politika in praksa v Evropi
/ [prevajanje Zvonka Pangerc Pahernik]. - Ljubljana : Ministrstvo
za šolstvo in šport, 2011

Prevod dela: Adults in formal education: policies and practice
In Europe

ISBN 978-961-6101-64-6

258970880

PREDGOVOR

V evropski politiki sodelovanja v izobraževanju in usposabljanju ima v zadnjem desetletju osrednjo vlogo vseživljenjsko učenje. Zelo pomemben sestavni del je izobraževanje odraslih.

Priložnosti za izobraževanje odraslih so bistvenega pomena za gospodarski in družbeni napredek in za osebno izpolnitev posameznikov. Izobraževanje odraslih pripomore k dejavnejšemu državljanstvu, zdravju in osebni blaginji. Javne in zasebne koristi izobraževanja in usposabljanja odraslih so tudi večja zaposljivost in kakovostnejša zaposlitev.

Pred skoraj desetimi leti so si članice Evropske unije v izobraževanju in usposabljanju postavile pet ciljev oziroma ciljnih ravni. Po enem izmed njih, dosegli naj bi ga do leta 2010, naj bi bilo v vseživljenjsko učenje v povprečju vključenih vsaj 12,5 % odraslih. Leta 2009 so države članice ciljno raven soglasno povišale na 15 %, dosežena pa naj bi bila do leta 2020. Ukrep je sestavni del posodobljenega strateškega okvira za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju („ET 2020“)⁽¹⁾. Ob podpori Komisije si države članice zdaj z združenimi močmi prizadevajo, da bi dogovorjeni cilj dosegle.

Sporočilo Evropske komisije „Za učenje ni nikoli prepozno“ (Evropska komisija, 2006) je poudarilo pomemben prispevek izobraževanja in usposabljanja odraslih k večji konkurenčnosti, boljši zaposljivosti in socialni vključenosti. Sporočilu je sledil Akcijski načrt za izobraževanje odraslih „Za učenje je vedno pravi čas“ (Evropska komisija, 2007); opredelil je pet ključnih področij v izobraževanju in usposabljanju odraslih:

- analizo reformnih učinkov na učenje odraslih na vseh področjih izobraževanja in usposabljanja;
- kakovostnejšo ponudbo za izobraževanje odraslih;
- več možnosti, da si odrasli pridobijo kvalifikacijo, ki je vsaj za eno stopnjo višja (narediti „korak naprej“);
- krepitev postopkov za preverjanje spretnosti in socialnih kompetenc ter njihovo priznavanje in vrednotenje glede na učne izide;
- izboljšanje spremljanja izobraževanja odraslih.

⁽¹⁾ Svet EU, 2009. Sklepi sveta z dne 12. maja 2009 o strateškem okviru za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju („ET 2020“), OJ C 119/2, 28. 5. 2009.

Akcijski načrt za izobraževanje odraslih se je iztekel konec leta 2010. Komisija namerava leta 2011 predlagati nov dokument, zato je zdaj pravi čas za premislek o Akcijskem načrtu in njegovih prednostnih nalogah ter analizo, kako so se posamezne evropske države lotile naštetih izzivov.

Zato mi je v veliko veselje, da lahko predstavim pričujoče poročilo Eurydice o izobraževanju in usposabljanju odraslih. Neposredno je povezano z Akcijskim načrtom za izobraževanje odraslih, zlasti s ciljem, po katerem je treba odraslim zagotoviti priložnost za „korak naprej“ in s tem za pridobitev višje ravni izobrazbe. Poročilo ne zadeva le priložnosti za to, da si formalno izobrazbo pridobijo odrasli brez ustreznih kvalifikacij, zajema tudi politiko in ukrepe za spodbujanje vnovičnega vključevanja odraslih v višješolsko in visokošolsko izobraževanje. Vsi ti vidiki so prikazani z obsežnim številom konkretnih zgledov.

Prepričana sem, da je poročilo dragocen popis pobud in ukrepov, vzpostavljenih v izobraževanju in usposabljanju odraslih. Zelo zanimivo bo za snovalce politik, predstavnike prakse in vse druge, ki jih zanima uspešen in učinkovit način izobraževanja odraslih.

Androulla Vassiliou
komisarka za izobraževanje,
kulturo, večjezičnost in mladino

VSEBINA

Predgovor	3
Uvod	7
Poglavje 1: Socialno-ekonomski kazalniki o izobraževanju in usposabljanju odraslih	9
1.1 Izobrazbena struktura odraslega evropskega prebivalstva	9
1.2 Udeležba odraslih v vseživljenjskem učenju	10
1.3 Udeležba odraslih v formalnem izobraževanju in usposabljanju	12
Poglavje 2: Opredelitev pojma formalnega izobraževanja in usposabljanja odraslih	17
2.1 Definicije formalnega, neformalnega in priložnostnega učenja	17
2.2 Formalno izobraževanje v Anketi o izobraževanju odraslih	20
Poglavje 3: Odrasli v izobraževanju in kvalifikacije do višje sekundarne ravni	23
3.1 Organizacijski vzorci in glavni modeli ponudbe	23
3.1.1 Programi do nižje sekundarne ravni	23
3.1.2 Programi na višji sekundarni ravni	27
3.1.3 Ogrodja za različne ravni in vrste izobraževanja	29
3.1.4 Institucionalne ureditve	30
3.2 Prilagajanje formalnega izobraževanja in usposabljanja potrebam odraslih udeležencev	34
3.2.1 Modularizacija programov in večja prožnost učnih poti	34
3.2.2 Priznavanje in vrednotenje predhodnega neformalnega in priložnostnega učenja	37
3.2.3 Odprto učenje in učenje na daljavo	40
3.2.4 Učitelji in trenerji	41
Poglavje 4: Odrasli študenti v visokem šolstvu	43
4.1 Politike, strategije in ukrepi za spodbujanje udeležbe odraslih študentov v visokem šolstvu	43
4.2 Priznavanje in vrednotenje predhodnega neformalnega in priložnostnega učenja	46
4.2.1 Zakonodaja in vrednotenje neformalnega in priložnostnega učenja v visokem šolstvu	46
4.2.2 Dostop do visokega šolstva na podlagi priznavanja in vrednotenja predhodnega učenja	48
4.2.3 Napredovanje na podlagi priznavanja in vrednotenja predhodnega učenja v visokem šolstvu	50
4.3 Pripravljalni programi za vpis netradicionalnih kandidatov v visoko šolstvo	52
4.4 Alternativni načini študija v visokem šolstvu	53
4.4.1 Razumevanje terminologije	54
4.4.2 Udeležba v izrednem visokošolskem izobraževanju	54
4.4.3 Nacionalne pobude za spodbujanje alternativnih načinov visokošolskega študija	55

Poglavje 5: Financiranje formalnega izobraževanja odraslih in podpora udeležencem	59
5.1 Viri financiranja formalnega izobraževanja odraslih	59
5.1.1 Financiranje iz javnih virov	59
5.1.2 Šolnine, ki jih poravnava udeleženci	60
5.1.3 Financiranje delodajalcev	62
5.2 Finančna podpora za udeležence in študijski dopust	63
5.2.1 Neposredna finančna podpora	63
5.2.2 Davčne spodbude	66
5.2.3 Študijski dopust	67
5.2.4 Posebna podpora za brezposelne udeležence	68
Sklep	71
Viri	75
Pojmovnik	79
Kazalo slik	81
Zahvala	83

UVOD

Pričujoče poročilo je neposreden odziv na Akcijski načrt za izobraževanje odraslih „Za učenje je vedno pravi čas“ (Evropska komisija, 2007), konkretnije, na njegov cilj, po katerem je treba odraslim dati več priložnosti, da si pridobijo vsaj za eno stopnjo višjo kvalifikacijo, kot so jo imeli poprej. Dokument se osredinja na priložnosti za odrasle z nižjo ravno kvalifikacije, da končajo osnovnošolsko izobraževanje ali dosežejo višjo sekundarno kvalifikacijo. Vsebuje pa tudi ukrepe, ki bi lahko pripomogli k večji dostopnosti visokošolskega študija za odrasle povratnike v sistem formalnega izobraževanja.

Vsebina poročila

Dokument vsebuje analizo statističnih podatkov, ki se nanašajo na izobrazbeno strukturo evropskega prebivalstva ter na udeležbo odraslih v izobraževanju in usposabljanju. Pojasnjuje tudi pojmovanje formalnega izobraževanja in usposabljanja odraslih. Osrednji del poročila je primerjalni pregled politik in ukrepov, ki so jih v evropskih državah vpeljali zato, da bi imeli odrasli priložnost za izpopolnitev svojih kvalifikacij.

Poročilo zaradi načela primerljivosti ne zajema vseh programov formalnega izobraževanja in usposabljanja odraslih oziroma kvalifikacij, ki so na voljo v različnih evropskih državah. Osredinja se na najpomembnejše nacionalne kvalifikacije, predvsem tiste, ki so tradicionalno povezane z začetnim izobraževanjem in usposabljanjem. Proučuje, kako si jih je mogoče pridobiti v poznejšem življenjskem obdobju. Dokument se na relevantnih in ustreznih mestih sklicuje tudi na druge nacionalno priznane kvalifikacije.

Poleg programov formalnega izobraževanja in usposabljanja se poročilo ukvarja tudi z vprašanjem, koliko se učnih izidi, ki si jih odrasli pridobijo v neformalnih in priložnostnih okoliščinah, lahko priznajo in potrdijo za pridobitev formalnih kvalifikacij.

Struktura

Poročilo je sestavljeno iz petih poglavij.

Poglavje 1 prikazuje vrsto kazalnikov o izobraževanju odraslih, ki sestavljajo kontekst za nadaljnjo analizo priložnosti formalnega izobraževanja za odrasle v Evropi. Vsebuje podatke, ki zadevajo razvoj človeških virov v Evropi, ter podatke o vključenosti odraslih v vseživljenjsko učenje, s posebnim poudarkom na formalnem izobraževanju in usposabljanju.

V Poglavju 2 so opisani teoretični pristopi k zasnovi formalnega izobraževanja odraslih. Analizirane in primerjane so različne definicije formalnega, neformalnega in priložnostnega učenja, ki so v rabi v politiki izobraževanja in usposabljanja v Evropi. Posebna pozornost je namenjena pojmu formalnega izobraževanja odraslih v Anketi o izobraževanju odraslih (*Adult Education Survey – AES*).

Poglavje 3 prinaša pregled programov za odrasle študente, ki vodijo do kvalifikacij, ki jih je mogoče ob pričakovanem napredku udeleženca obravnavati kot enakovredne prevladujočim kvalifikacijam vse do višje sekundarne ravni izobrazbe. Predstavljena je organiziranost programov, ki odraslim dajejo „drugo priložnost“, ter njihova prilagojenost potrebam odraslih udeležencev.

Poglavje 4 opisuje ukrepe za spodbujanje ponovnega vključevanja odraslih v visokošolsko izobraževanje. Prikazuje politike, ciljno naravnane na odrasle študente, pa tudi ukrepe za večjo dostopnost tega področja za netradicionalne študente, tudi za odrasle.

V **Poglavju 5** so predstavljene informacije o financiranju formalnega izobraževanja in usposabljanja odraslih študentov. Prikazane so različne oblike podpore, s katerimi je mogoče pospeševati vključevanje odraslih v formalno izobraževanje.

Poglavja 3, 4 in 5 vsebujejo vrsto konkretnih primerov, ki ponazarjajo splošne trditve v besedilu ter zagotavljajo podrobnejše informacije o raznolikosti programov, ukrepov in političnih akcij, zdaj veljavnih v Evropi. Ti primeri se razlikujejo od temeljnega besedila po uporabi drugačnih črk.

Metodologija

Publikacija je zasnovana predvsem na informacijah, ki si jih je omrežje Eurydice pridobilo iz opisne podatkovne baze Eurybase ⁽¹⁾. To velja predvsem za poglavja 3, 4 in 5. V nekaterih primerih je informacija iz baze podatkov Eurybase dopolnjena s podatki iz drugih virov. To so v glavnem zbirke podatkov, pridobljene v študijah Eurydice: Visoko šolstvo v Evropi 2009: razvojni dosežki bolonjskega procesa (*Higher Education in Europe 2009: Developments in the Bologna Process*, Eurydice, 2009) in Modernizacija visokega šolstva (*The Modernisation of Higher Education*, Eurydice, v pripravi). Dodatni viri so tudi opisi nacionalnih sistemov izobraževanja in usposabljanja, ki so nastali v Cedefopovem omrežju ReferNet ⁽²⁾. Poglavje 1 temelji na podatkih Statističnega urada EU (Eurostat), pridobljenih z Anketo o delovni sili EU (*Labour Force Survey – EU LFS*) in Anketo o izobraževanju odraslih (*Adult Education Survey – AES*).

Klasifikacija ISCED 97 pomeni glavno referenčno izhodišče te primerjalne analize, poročilo pa se sklicuje tudi na razvojne dosežke, povezane z Evropskim kvalifikacijskim okvirom (*European Qualifications Framework – EQF*) ter nacionalnimi ogrodji kvalifikacij (*National Qualifications Frameworks – NQF*). Zadnje velja predvsem za države, ki so že uradno vpeljale nacionalno ogrodje kvalifikacij ⁽³⁾.

Pripravo in pisanje osnutka besedila je koordinirala enota Eurydice Izvršne agencije za izobraževanje, avdiovizualne vsebine in kulturo (EACEA). Osutek poročila je bil poslan nacionalnim enotam Eurydice v pregled in potrditev. Poročilo prikazuje stanje novembra 2010. Na koncu besedila je vsem sodelujočim izražena zahvala za njihove prispevke.

⁽¹⁾ http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/eurybase_en.php.

⁽²⁾ <http://www.cedefop.europa.eu/EN/Information-services/browse-national-vet-systems.aspx>.

⁽³⁾ Do maja 2010 so nacionalna ogrodja kvalifikacij vpeljali v Belgiji (flamska skupnost), Estoniji in Franciji, na Irskem, Malti in Portugalskem ter v Združenem kraljestvu (Cedefop in Evropska komisija, 2010).

POGLAVJE 1: SOCIALNO-EKONOMSKI KAZALNIKI O IZOBRAŽEVANJU IN USPOSABLJANJU ODRASLIH

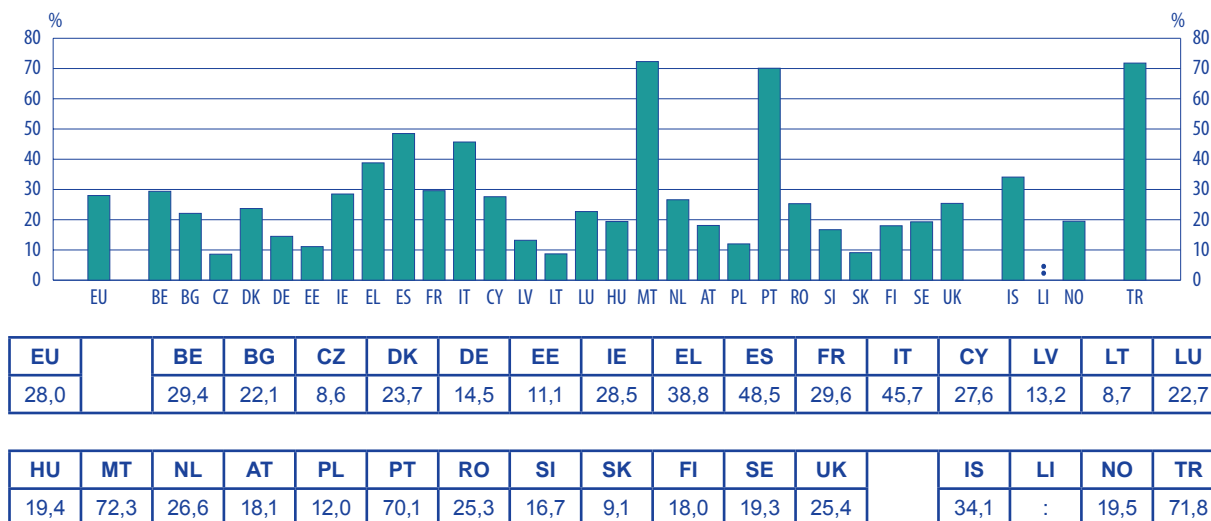
V poglavju je predstavljena vrsta kazalnikov, ki sestavljajo kontekst pričujoče raziskave o formalnem izobraževanju odraslih. V prvem delu so v ospredju podatki o razvoju človeških virov v Evropi. V drugem delu so predstavljeni splošni podatki o udeležbi odraslih v vseživljenjskem učenju, v zadnjem delu pa so obravnavani podatki, ki zadevajo formalno izobraževanje in usposabljanje odraslih. Glavna vira podatkov sta Anketa o delovni sili EU in Anketa o izobraževanju odraslih.

1.1 Izobrazbena struktura odraslega evropskega prebivalstva

Izobrazbena struktura odraslega prebivalstva je navadno uporabljena kot nadomestni kazalnik za znanje in spretnosti, ki so na voljo v gospodarstvu. Kazalnik je predstavljen z doseženo ravno formalne izobrazbe odraslega prebivalstva.

Po Anketi o delovni sili EU je v Evropi okrog 70 % odraslih, starih 25–64 let, končalo vsaj višje sekundarno (*) izobraževanje. To pomeni, da odrasli z nizko izobrazbo (tj. manj kot višjo sekundarno ravno) predstavljajo manj kot tretjino odraslega evropskega prebivalstva. Vseeno pa ta delež pomeni okrog 76 milijonov odraslih v Evropski uniji.

Slika 1.1: Odrasli v Evropi, stari 25-64 let, z manj kot višjo sekundarno ravno izobrazbe (ISCED 3), (%), 2009

Vir: Evropski statistični urad Eurostat, Anketa o delovni sili EU (podatki povzeti januarja 2011).

Med posameznimi evropskimi državami pa je mogoče opaziti velike razlike: na Češkem, v Nemčiji, Estoniji, Latviji, Litvi, na Poljskem in Slovaškem je delež odraslih brez dosežene višje sekundarne ravni izobrazbe relativno majhen, saj se giblje od 9 % do 15 %. Na Madžarskem, v Avstriji, Sloveniji, na Finskem, Švedskem in Norveškem ne presega 20 %. Po drugi strani pa odrasli brez dosežene višje sekundarne izobrazbe pomenijo skoraj 50 % prebivalstva, starega 25–64 let, v Španiji in Italiji ter okrog 70 % na Malti, Portugalskem in v Turčiji.

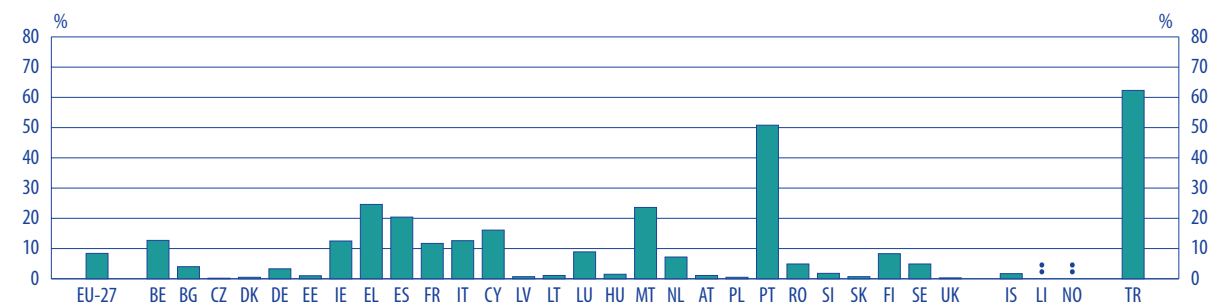
Podatki iz Ankete o delovni sili EU kažejo tudi, da je pri mlajših odraslih verjetnost, da so si pridobili vsaj višjo sekundarno izobrazbo, večja kot pri starejših odraslih. Delež odraslih z višjo sekundarno izobrazbo je namreč za skoraj 20 odstotnih točk višji v starostni skupini 25–34 let kot v starostni skupini 55–64 let.

*Opomba ur.: v Sloveniji v to raven izobraževanja sodi srednješolsko izobraževanje.

Pomembno je omeniti, da so v skupini odraslih z nizko ravno izobrazbe tudi posamezniki, ki so opustili začetno izobraževanje, še preden so končali nižje sekundarno izobraževanje. To izrazito nizko raven izobrazbe ima okrog 8 % odraslih v Evropski uniji, kar pomeni okrog 23 milijonov oseb.

Na Češkem, Danskem, v Estoniji, Latviji, Litvi, na Madžarskem, v Avstriji, na Poljskem, v Sloveniji, na Slovaškem, v Združenem kraljestvu in Islandiji delež odraslih brez nižje sekundarne izobrazbe ne presega 2 %. V Bolgariji, Nemčiji, Romuniji in na Švedskem je še vedno relativno nizek, tj. od 3- do 5-odstoten. Grčija, Španija, Malta, Portugalska in Turčija pa so na drugi strani lestvice. V prvih treh državah je odraslih brez nižje sekundarne izobrazbe od 20 % do 25 % prebivalstva, na Portugalskem nekaj več kot 50 % in v Turčiji okrog 62 % prebivalstva, starega 25–64 let.

Slika 1.2: Odrasli v Evropi, stari 25-64 let, z manj kot nižjo sekundarno ravno izobrazbe (ISCED 2), (%), 2009

EU-27	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	IT	CY	LV	LT	LU
8,4	12,7	4,0	0,2	0,5	3,3	1,0	12,5	24,6	20,4	11,7	12,6	16,1	0,7	1,1	8,9
HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	IS	LI	NO	TR
1,5	23,6	7,2	1,1	0,5	50,8	4,9	1,8	0,7	8,3	4,9	0,3	1,7	:	:	62,3

Vir: Evropski statistični urad Eurostat, Anketa o delovni sili EU (podatki povzeti oktobra 2010)

1.2 Udeležba odraslih v vseživljenjskem učenju

Na evropski ravni so tri raziskave, ki zagotavljajo podatke za oceno udeležbe odraslih v izobraževanju in usposabljanju: Anketa o delovni sili EU (*EU Labour Force Survey – LFS*), Anketa o izobraževanju odraslih (*Adult Education Survey – AES*) in Anketa o nadaljnjem poklicnem izobraževanju in usposabljanju (*Continuing Vocational Training Survey – CVTS*). Zadnja se osredinja na poklicno izobraževanje in usposabljanje, prvi dve zagotavljata splošnejše podatke o vključenosti odraslih v vseživljenjsko učenje.

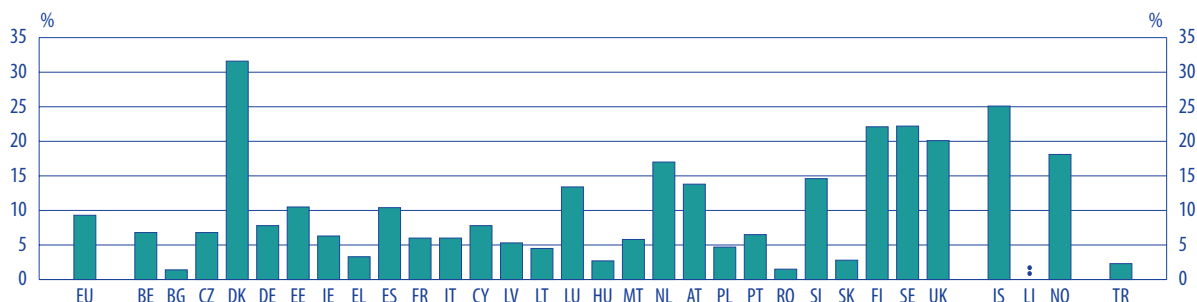
Anketa o delovni sili EU je podatkovni vir za evropski kazalnik o udeležbi odraslih v vseživljenjskem učenju. Ciljna vrednost, ki naj bi jo dosegli do leta 2020, je 15 % ⁽¹⁾. Po rezultatih te raziskave je bilo leta 2009 v štirih tednih pred anketo skoraj 10 % odraslih prebivalcev v Evropi vključenih v formalno ali neformalno izobraževanje in usposabljanje.

Podatki po posameznih državah kažejo, da so nordijske države, Nizozemska in Združeno kraljestvo že dosegli dogovorjeni evropski cilj za leto 2020, Avstrija in Slovenija pa sta se mu približali. Vendar pa je stopnja udeležbe odraslih v izobraževanju in usposabljanju daleč za evropsko ciljno vrednostjo

⁽¹⁾ Svet EU, 2009. Sklepi sveta z dne 12. maja 2009 o strateškem okviru za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju („ET 2020«), OJ C 119/2, 28. 5. 2009.

v Bolgariji in Romuniji, tam je udeleženih manj kot 2 % odraslih, pa tudi v Grčiji, na Madžarskem, Slovaškem in v Turčiji, kjer je stopnja udeležbe manj kot 4-odstotna.

Slika 1.3: Vključenost odraslih, starih 25-64 let, v izobraževanje in usposabljanje v 4 tednih pred anketo (%), 2009

EU		BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	IT	CY	LV	LT	LU
9,3		6,8	1,4	6,8	31,6	7,8	10,5	6,3	3,3	10,4	6,0	6,0	7,8	5,3	4,5	13,4
HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK		IS	LI	NO	TR
2,7	5,8	17,0	13,8	4,7	6,5	1,5	14,6	2,8	22,1	22,2	20,1		25,1	:	18,1	2,3

Vir: Evropski statistični urad Eurostat, Anketa o delovni sili EU (podatki povzeti januarja 2011)

Pojasnilo

Kazalnik pomeni vključenost v formalno in neformalno izobraževanje in usposabljanje.

Anketa o izobraževanju odraslih je nov sestavni del statistike EU o izobraževanju in vseživljenjskem učenju. Po vsej Evropi bo prvič izpeljana v letih 2011–2012. Pilotna anketa, izpeljana na prostovoljni osnovi med letoma 2005 in 2008, je zajela 29 držav EU, EFTA in držav kandidat (²). V primerjavi z Anketo o delovni sili EU je ta raziskava zasnovana izrecno za vrednotenje vključenosti odraslih v izobraževanje in usposabljanje. Obenem zagotavlja podrobnejše informacije o učnih aktivnostih in programih, v katere se odrasli vključujejo.

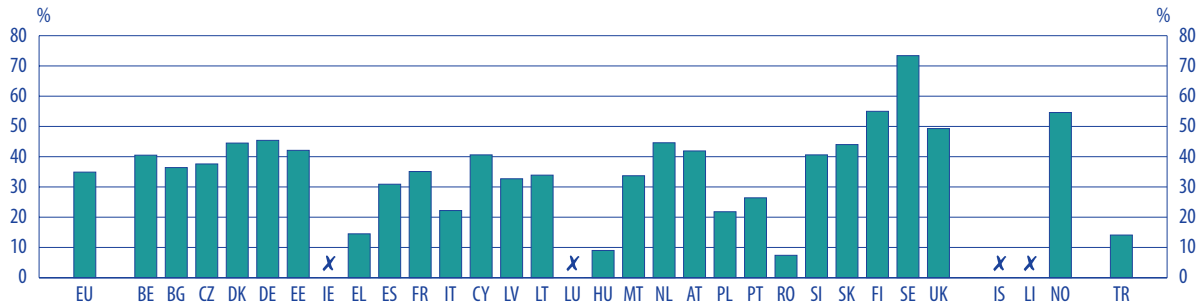
Primerjava rezultatov Ankete o delovni sili EU in Ankete o izobraževanju odraslih odkriva razlike, ki se na prvi pogled zdijo precej presenetljive. Po Anketi o delovni sili je manj kot 10 % odraslih vključenih v vseživljenjsko učenje, po Anketi o izobraževanju odraslih pa je v formalnem ali neformalnem izobraževanju in usposabljanju okrog 35 % odraslega evropskega prebivalstva.

Občutna razlika med rezultatoma obeh študij je delno povezana z dejstvom, da je opazovano obdobje Ankete o delovni sili EU štiri tedne pred anketo, opazovano obdobje Ankete o izobraževanju odraslih pa dvanajst mesecev. To pomeni, da so se odrasli, ki se niso izobraževali v zadnjih štirih tednih pred Anketo o delovni sili (in so zato obravnavani kot neudeleženci), mogoče izobraževali in usposabljali v daljšem časovnem obdobju (npr. 12 mesecev). Kot je opozoril Rosenblatt (2009), ima trajanje opazovanega obdobja, posebno pri udeležbi odraslih v neformalnem izobraževanju in usposabljanju, pomembno vlogo, saj so te učne aktivnosti relativno kratke in časovno razpršene.

(²) Sodelujoče države: Avstrija, Belgija, Bolgarija, Ciper, Češka republika, Danska, Estonija, Finska, Francija, Grčija, Hrvaška, Italija, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Nemčija, Nizozemska, Norveška, Poljska, Portugalska, Romunija, Slovaška, Slovenija, Španija, Švedska, Švica, Turčija in Združeno kraljestvo.

Rezultati Ankete o izobraževanju odraslih kažejo, da imajo najvišje stopnje udeležbe odraslih v izobraževanju in usposabljanju na Švedskem (73 %), Finskem (55 %), Norveškem (55 %) in v Združenem kraljestvu (49 %). Vse te države imajo visoko stopnjo udeležbe tudi po Anketi o delovni sili EU. Po drugi strani Anketa o izobraževanju odraslih kaže relativno nizke stopnje udeležbe v Romuniji (7 %), na Madžarskem (9 %), v Turčiji (14 %) in Grčiji (15 %). Anketa o delovni sili EU umeščenost teh držav potrjuje s podobnimi rezultati.

Slika 1.4: Vključenost odraslih, starih 25-64 let, v izobraževanje in usposabljanje v 12 mesecih pred Anketo o izobraževanju odraslih (%), 2007

x Niso sodelovali v pilotni raziskavi.

EU	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FR	IT	CY	LV	LT
34,9	40,5	36,4	37,6	44,5	45,4	42,1	14,5	30,9	35,1	22,2	40,6	32,7	33,9
HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	NO	TR
9,0	33,7	44,6	41,9	21,8	26,4	7,4	40,6	44,0	55,0	73,4	49,3	54,6	14,1

Vir: Evropski statistični urad Eurostat, Anketa o izobraževanju odraslih (podatki povzeti januarja 2011).

Pojasnilo

Kazalnik pomeni vključenost v formalno in neformalno izobraževanje in usposabljanje.

Čeprav so v večini držav splošni vzorci udeležbe v obeh raziskavah (tj. v Anketi o delovni sili EU in Anketi o izobraževanju odraslih) precej podobni, se v nekaterih primerih rezultati ne ujemajo. Različnost rezultatov je najbolj izrazita v Bolgariji in na Slovaškem, kjer sta po Anketi o delovni sili EU stopnji udeležbe odraslih v izobraževanju in usposabljanju precej nizki, po Anketi o izobraževanju odraslih pa sta nad povprečjem EU. Razlike med rezultati obeh raziskav še niso v celoti pojasnjene.

1.3 Udeležba odraslih v formalnem izobraževanju in usposabljanju

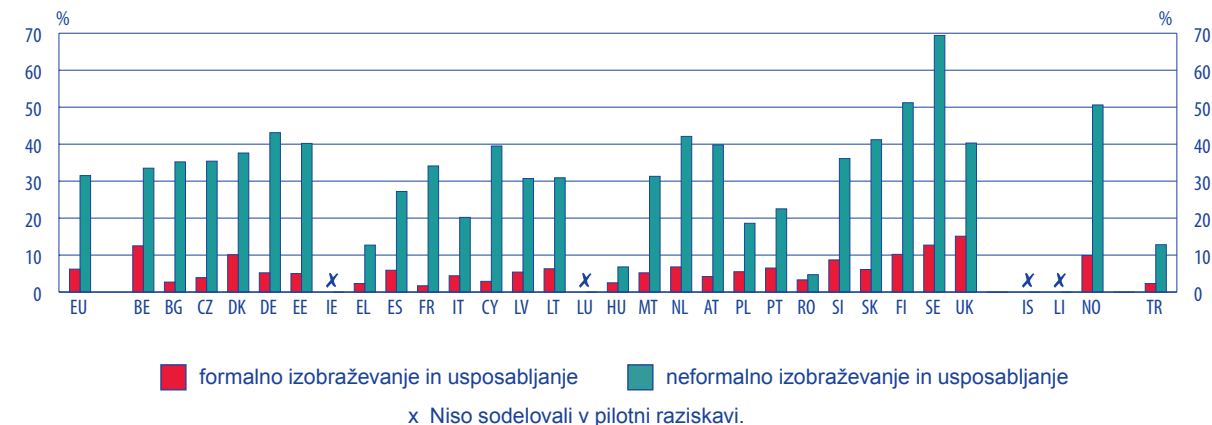
Rezultati Ankete o delovni sili EU in Ankete o izobraževanju odraslih kažejo, da je delež odraslih v formalnem izobraževanju in usposabljanju (tj. izobraževanju, ki ga zagotavljajo šolski sistem, univerze ali druge uradne institucije za izobraževanje in usposabljanje; več o tem glej v poglavju 2), precej nižji od deleža vključenih v neformalne učne aktivnosti (tj. organizirane in trajne izobraževalne dejavnosti, ki ne ustrezajo opredelitvi formalnega izobraževanja; več o tem glej v poglavju 2).

Po podatkih Ankete o izobraževanju odraslih je povprečna stopnja udeležbe odraslih v formalnem izobraževanju ali usposabljanju v EU 6-odstotna.

V posameznih evropskih državah se ta kazalnik giblje od manj kot 3 % v Bolgariji, Grčiji, Franciji, na Cipru, Madžarskem in v Turčiji do več kot 10 % v Belgiji, na Danskem, Finskem, Švedskem in v Združenem kraljestvu. Okrog 15-odstotna stopnja udeležbe, dosežena v Združenem kraljestvu, pomeni najboljši rezultat v evropskih državah.

V državah, kjer je delež odraslih brez ustrezne kvalifikacije relativno visok (več o tem v poglavju 1.1), so stopnje udeležbe odraslih v formalnem izobraževanju ali usposabljanju: 7 % na Portugalskem, 6 % v Španiji, 5 % na Malti, 4 % v Italiji ter 2 % v Grčiji in Turčiji.

Slika 1.5: Udeležba odraslih, starih 25-64 let, v formalnem in neformalnem izobraževanju in usposabljanju v 12 mesecih pred Anketi o izobraževanju odraslih (%), 2007

	EU	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FR	IT	CY	LV	LT
■	6,2	12,5	2,7	3,9	10,1	5,2	5,0	2,3	5,9	1,7	4,4	2,9	5,4	6,3
■	31,5	33,5	35,2	35,4	37,6	43,1	40,2	12,7	27,2	34,1	20,2	39,5	30,7	30,9
	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	NO	TR
■	2,5	5,2	6,8	4,2	5,5	6,5	3,3	8,7	6,1	10,2	12,7	15,1	9,9	2,3
■	6,8	31,3	42,1	39,8	18,6	22,5	4,7	36,1	41,2	51,2	69,4	40,3	50,6	12,8

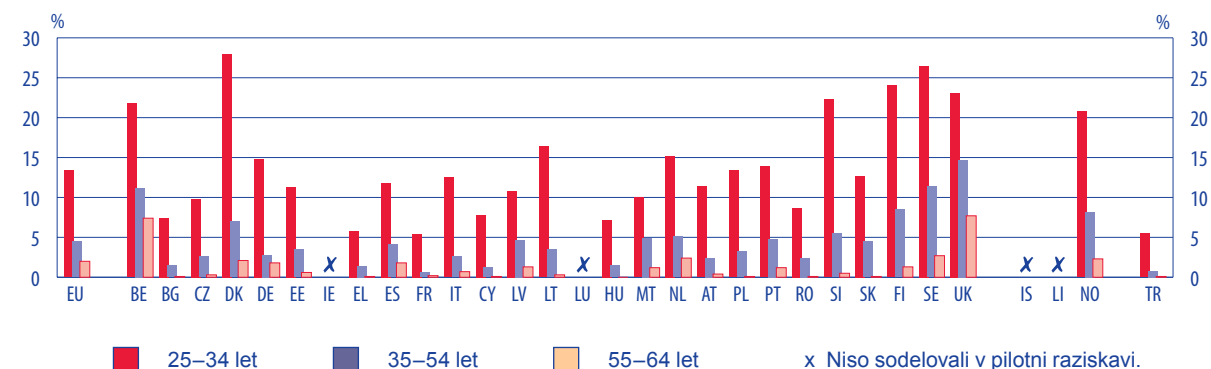
Vir: Evropski statistični urad Eurostat, Anкета o izobraževanju odraslih (podatki povzeti januarja 2011)

V večini držav je udeležba v neformalnem izobraževanju in usposabljanju vsaj petkrat višja od udeležbe v formalnih učnih aktivnostih, v drugih državah pa je razlika manj izrazita. To velja zlasti za Belgijo, Madžarsko, Romunijo in Združeno kraljestvo.

Starostna struktura odraslih v formalnem izobraževanju in usposabljanju kaže, da je pri mlajših odraslih (25–34 let), vključenost v formalne programe verjetnejša kot pri starejših skupinah prebivalstva. V poprečju za EU velja, da je stopnja udeležbe oseb, starih 25–34 let, v formalnem izobraževanju 13-odstotna, v starostnih razredih 35–54 let in 55–64 let pa le 5- oziroma 2- odstotna.

Vpogled po posameznih državah pokaže precejšnje razlike med stopnjami udeležbe po starostnih razredih. Na primer na Finskem je stopnja udeležbe starostne skupine 25–34 let relativno visoka (24-odstotna), za starostni skupini 35–54 let in 55–64 let pa le 9- oziroma 1-odstotna. Položaj je podoben v Združenem kraljestvu in Belgiji. V Združenem kraljestvu je stopnja udeležbe starostne skupine 25–34 let 23-odstotna, za starostni skupini 35–54 let in 55–64 let pa je še vedno relativno visoka: 15- oziroma 8-odstotna. Podobno je v Belgiji (22 %, 11 % oziroma 7 % za posamezne prej omenjene starostne skupine). Rosenblatt (2009) meni, da je analiza starostnih skupin sredstvo za prepoznavanje držav, v katerih je formalno izobraževanje omejeno na otroštvo in mladost, in tistih, v katerih je odločitev zanj vseživljenjska opcija.

Slika 1.6: Udeležba odraslih, starih 25-64 let, v formalnem izobraževanju in usposabljanju v 12 mesecih pred Anketo o izobraževanju odraslih po starostnih skupinah (%), 2007

	EU	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FR	IT	CY	LV	LT
■ 25–34 let	13,4	21,8	7,4	9,8	28,0	14,8	11,3	5,8	11,8	5,4	12,5	7,8	10,8	16,4
■ 35–54 let	4,5	11,2	1,5	2,6	7,0	2,8	3,5	1,4	4,1	0,6	2,6	1,2	4,7	3,5
■ 55–64 let	2,0	7,4	0,1	0,3	2,1	1,8	0,6	0,1	1,8	0,2	0,7	0,1	1,3	0,3

	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	NO	TR
■ 25–34 let	7,2	10,0	15,2	11,4	13,4	13,9	8,7	22,3	12,7	24,0	26,5	23,1	20,8	5,5
■ 35–54 let	1,5	4,9	5,1	2,4	3,2	4,8	2,4	5,5	4,5	8,5	11,4	14,7	8,2	0,8
■ 55–64 let	0,0	1,2	2,4	0,4	0,1	1,2	0,1	0,5	0,1	1,3	2,7	7,7	2,3	0,1

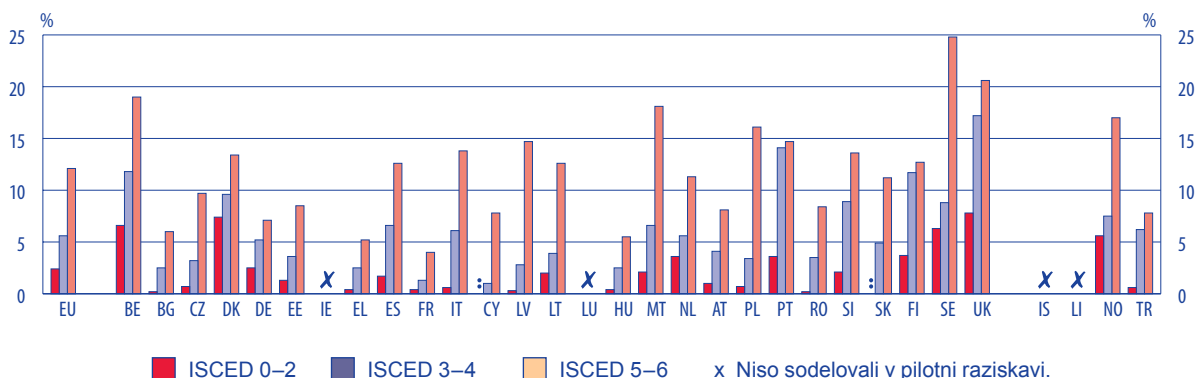
Vir: Evropski statistični urad Eurostat, Anketa o izobraževanju odraslih (podatki povzeti januarja 2011).

V nekaterih državah z višjo stopnjo udeležbe mlajših odraslih (25–34 let) v formalnem izobraževanju so rezultati lahko zavajajoči, ker je v teh okoljih začetno izobraževanje in usposabljanje ⁽³⁾ dolgotrajnejše kot v drugih državah. Zato je mogoče, da so bili mlajši odrasli, udeleženci ankete, pravzaprav študenti terciarnega izobraževanja, ki še niso končali začetnega študija, in ne odrasli, ki bi se ponovno vključili v formalni sistem izobraževanja in usposabljanja. Ta razlaga bi lahko veljala za države, v katerih je prevladujoča starost na začetku prve stopnje terciarnega izobraževanja več kot 20 let (npr. na Danskem, v Litvi, na Finskem in Švedskem (Eurydice, 2010)), ter za države, v katerih je stopnja udeležbe v terciarnem izobraževanju najvišja šele v starostni skupini 22 let (Finska, Švedska, Islandija in Norveška (Eurydice 2007a)) oziroma 24 let (Danska in Lihtenštajn (Eurydice, 2007a)). Žal Anketa o izobraževanju odraslih ne omogoča razlikovanja med mladimi, ki še končujejo začetno formalno izobraževanje, in tistimi, ki so se po določenem obdobju ponovno vključili v formalni izobraževalni sistem.

Podatki o stopnji udeležbe odraslih v formalnem izobraževanju glede na najvišjo doseženo raven izobrazbe kažejo, da je v vseh evropskih državah ta kazalnik najnižji pri posameznikih, ki imajo nižjo raven izobrazbe (tj. tistih, ki so končali največ nižje sekundarno (osnovnošolsko) izobraževanje). V poprečju se v EU v formalno izobraževanje in usposabljanje vključuje le okrog 2 % posameznikov brez ustrezne kvalifikacije, stopnja udeležbe odraslih, ki so končali višje sekundarno (srednješolsko) izobraževanje, je 6-odstotna, odraslih, ki so končali terciarno izobraževanje, pa 12-odstotna.

⁽³⁾ Začetno izobraževanje in usposabljanje je opredeljeno kot „splošno ali poklicno izobraževanje in usposabljanje, ki se izvaja v začetnem izobraževalnem sistemu, navadno pred vstopom v delovno obdobje“ (Cedefop, 2008).

Slika 1.7: Udeležba odraslih, starih 25-64 let, v formalnem izobraževanju in usposabljanju v 12 mesecih pred Anketo o izobraževanju odraslih glede na najvišjo že doseženo raven izobrazbe (%), 2007

	EU	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FR	IT	CY	LV	LT
■ ISCED 0–2	2,4	6,6	0,2	0,7	7,4	2,5	1,3	0,4	1,7	0,4	0,6	:	0,3	2,0
■ ISCED 3–4	5,6	11,8	2,5	3,2	9,6	5,2	3,6	2,5	6,6	1,3	6,1	1,0	2,8	3,9
■ ISCED 5–6	12,1	19,0	6,0	9,7	13,4	7,1	8,5	5,2	12,6	4,0	13,8	7,8	14,7	12,6
	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	NO	TR
■ ISCED 0–2	0,4	2,1	3,6	1,0	0,7	3,6	0,2	2,1	:	3,7	6,3	7,8	5,6	0,6
■ ISCED 3–4	2,5	6,6	5,6	4,1	3,4	14,1	3,5	8,9	4,9	11,7	8,8	17,2	7,5	6,2
■ ISCED 5–6	5,5	18,1	11,3	8,1	16,1	14,7	8,4	13,6	11,2	12,7	24,8	20,6	17,0	7,8

Vir: Evropski statistični urad Eurostat, Anкета o izobraževanju odraslih (podatki povzeti januarja 2011).

Analiza po državah kaže, da je v nekaterih evropskih državah udeležba odraslih brez ustrezne kvalifikacije v formalnem izobraževanju izrazito nad povprečjem EU. Na Norveškem je skoraj 6-odstotna, v Belgiji, na Danskem, Švedskem in v Združenem kraljestvu pa od 6- do 8-odstotna. Vse kaže, da so v omenjenih državah pri privabljanju odraslih brez ustreznih kvalifikacij v programe formalnega izobraževanja in usposabljanja uspešnejši. Najbolj izenačene stopnje udeležbe na vseh treh ravneh že dosežene izobrazbe ima Danska.

Anketa o izobraževanju odraslih prinaša tudi nekaj zanimivih informacij o značilnostih učnih aktivnosti, v katere se odrasli vključujejo. Ena izmed teh je število ur izobraževanja, o katerem poročajo udeleženci. Po podatkih, ki so na voljo, so formalni programi v poprečju precej daljši od neformalnih učnih aktivnosti: poprečno število ur poučevanja oziroma učenja na udeleženca v formalnem izobraževanju je 383 ur, v neformalnem izobraževanju in usposabljanju pa le 71 ur.

Vendar pa je po državah mogoče opaziti pomembne razlike. Trajanje formalnega izobraževanja in usposabljanja je najdaljše v Nemčiji (905 ur). Močno nad povprečjem EU je tudi v Bolgariji (609 ur), Latviji (572 ur), na Portugalskem (543 ur), v Avstriji (532 ur) in na Švedskem (515 ur). Po drugi strani pa so formalne učne aktivnosti v Združenem kraljestvu relativno kratke: v poprečju 121 ur. Iz tega izhaja, da je povprečno trajanje formalnih učnih aktivnosti v Združenem kraljestvu približno enako povprečnemu trajanju neformalnih učnih aktivnosti na Danskem, v Belgiji, Španiji ali na Madžarskem, kjer te aktivnosti v poprečju trajajo od 111 do 121 ur. To je mogoče pojasniti z nekaterimi konceptualnimi razlikami, predstavljenimi v poglavju 2.2.

Za konec je treba omeniti, da Anкета o izobraževanju odraslih zagotavlja tudi nekaj podatkov o količini denarja, ki ga odrasli porabijo za formalno izobraževanje in usposabljanje. Gre za stroške

udeležbe, prijave in učnih gradiv. Po podatkih, ki so na voljo, terja formalno izobraževanje odraslih v vseh evropskih državah višja zasebna vlaganja kot neformalne učne aktivnosti. Tako so udeleženci v formalnem izobraževanju v povprečju izdali 603 evre, povprečni zasebni izdatek za neformalno izobraževanje in usposabljanje pa je bil le 145 evrov.

Povprečni izdatek za formalno izobraževanje in usposabljanje na udeleženca se od države do države razlikuje. Odrasli udeleženci v formalnem izobraževanju v Belgiji, na Češkem, v Latviji, na Nizozemskem, v Romuniji, na Finskem, Švedskem in v Turčiji so v poprečju plačali le okrog 400 evrov, udeleženci v številnih drugih evropskih državah pa so poročali o bistveno višjih zasebnih vložkih (glej Sliko 1.8).

Slika 1.8: Poprečni izdatek na udeleženca, starega 25-64 let, v formalnem izobraževanju in usposabljanju v 12 mesecih pred Anketo o izobraževanju odraslih (EUR), 2007

EU	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FR	IT	CY	LV	LT
603	226	462	368	739	1.025	565	1.308	703	:	:	3.336	397	531
HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	NO	TR
431	1.061	336	1.454	681	1.120	294	1.015	407	153	393	438	1.136	359

Vir: Evropski statistični urad Eurostat, Anketa o izobraževanju odraslih (podatki povzeti januarja 2011).

Treba pa je opozoriti, da so v državah, kjer je poprečni zasebni izdatek na udeleženca relativno visok, določene vrste formalnih programov financirane iz javnih sredstev oziroma je za določene ciljne skupine zagotovljena posebna finančna podpora. Podrobnosti o financiranju formalnega izobraževanja in usposabljanja odraslih so predstavljene v 5. poglavju.

POGLAVJE 2: OPREDELITEV POJMA FORMALNEGA IZOBRAŽEVANJA IN USPOSABLJANJA ODRASLIH

„Formalno izobraževanje odraslih” v splošnem razumemo kot učne aktivnosti, ki vodijo k diplomi oziroma certifikatom, enakovrednim tistim, ki si jih je mogoče pridobiti v šoli ali sistemu visokega šolstva. Čeprav so te učne aktivnosti osrednja tema tretjega in četrtega poglavja, je pomembno omeniti, da izraz „formalno izobraževanje odraslih” lahko vsebuje tudi širše učne aktivnosti.

Namen tega poglavja je načrtovati teoretična izhodišča za pojmovanje formalnega izobraževanja odraslih. Poglavje je razdeljeno na dva dela. V prvem so predstavljene temeljne definicije formalnega, neformalnega in priložnostnega učenja, ki se uporabljajo v izobraževanju in usposabljanju v Evropi. Drugo poglavje se osredinja na pojem formalnega izobraževanja odraslih v Anketi o izobraževanju odraslih.

2.1 Definicije formalnega, neformalnega in priložnostnega učenja

Na evropski ravni sta zdaj v rabi dva poglobljena terminološka vira, ki zadevata formalno, neformalno in priložnostno učenje. Gre za dve izdaji besednjaka, ki ga je pripravil Cedefop (Cedefop, 2004 in 2008), ter za priročnik Klasifikacija učnih aktivnosti (*Classification of Learning Activities – CLA*), ki ga je pripravil Eurostat (Eurostat, 2006). Definicije zadnjega dokumenta temeljijo na besednjaku Mednarodne standardne klasifikacije izobraževanja (*International Standard Classification of Education – ISCED 1997*, UNESCO, 1997). Poleg omenjenih obstaja tudi besednjak, ki je nastal na pobudo Evropske komisije v Raziskavi evropske terminologije za enotno razumevanje in spremljanje izobraževanja odraslih (*Study on European terminology in adult education for a common understanding and monitoring of the sector*; NRDC, 2010). V pričujočem poročilu so uporabljene definicije formalnega, neformalnega in priložnostnega učenja, ki temeljijo na omenjenih Cedefopovih besednjakih.

Besednjak, ki ga je Cedefop izdal leta 2008, vsebuje izbor 100 izrazov, ki so v rabi v politiki izobraževanja in usposabljanja v Evropi. Po tem besednjaku je formalno izobraževanje opredeljeno kot:

učenje v organiziranem in strukturiranem okolju (na primer v izobraževalni instituciji ali na delovnem mestu) in je izrecno zasnovano kot učenje (v smislu ciljev, časa in virov). Formalno izobraževanje je z vidika udeleženca namerna aktivnost. Praviloma vodi do vrednotenja in certificiranja. (Cedefop 2008, str. 85).

Neformalno učenje je opredeljeno kot:

učenje, ki je sestavni del načrtovanih dejavnosti, ki niso izrecno zasnovane kot učenje (v smislu učnih ciljev, trajanja ali učne podpore). Neformalno učenje je z vidika udeleženca namerna aktivnost (prav tam, str. 93).

Priložnostno učenje je:

učenje, ki izhaja iz vsakodnevnih dejavnosti, povezanih z delom, družino ali prostim časom. Ni organizirano ali strukturirano po ciljeh, trajanju ali učni podpori. V večini primerov je z vidika udeleženca nenamerna aktivnost. (prav tam, str. 133).

Eurostatov priročnik Klasifikacija učnih aktivnosti opredeljuje formalno izobraževanje kot:

izobraževanje v sistemu šol, kolidžev, univerz in drugih formalnih izobraževalnih institucij, ki praviloma pomeni neprekinjeno „lestev” rednega izobraževanja za otroke in mlade in se navadno začne s 5. do 7. letom starosti in nadaljuje do 20. oziroma 25. leta. V nekaterih državah so vrhni del te „lestve” programi, organizirani kot kombinacija delne zaposlitve in delne vključenosti v redni šolski oziroma univerzitetni sistem. Zanje se je uveljavil izraz „dualni sistem”, v nekaterih državah pa temu enakovredno poimenovanje (Eurostat 2006, str. 13).

Neformalno izobraževanje je opredeljeno kot:

katera koli organizirana in trajna izobraževalna aktivnost, ki ne ustreza prej navedeni opredelitvi formalnega izobraževanja. Neformalno izobraževanje zato lahko poteka v izobraževalnih institucijah ali zunaj njih in je namenjeno posameznikom vseh starosti. Med neformalno izobraževanje lahko glede na okoliščine v posameznih državah spadajo izobraževalni programi za izboljšanje pismenosti odraslih, osnovnošolsko izobraževanje za otroke, ki so opustili šolanje, pridobivanje spretnosti za življenje, delo ter splošno kulturo. Neformalni izobraževalni programi ne upoštevajo sistema „lestve” in lahko imajo različno trajanje (prav tam str. 13).

Priložnostno učenje:

je namerno, a manj organizirano in manj strukturirano ... in lahko vključuje, na primer, učne dogodke (aktivnosti) v družini, na delovnem mestu in v vsakodnevnem življenju slehernega človeka; gre za samostojno učenje ali pa za učenje, pogojeno z družino oziroma družbo. (prav tam, str. 13).

Priročnik dodatno vpeljuje še en izraz – naključno učenje –, ki je opredeljeno kot nenamerno učenje in je izključeno iz statističnih opazovanj.

V preglednici je predstavljen povzetek prej omenjenih definicij.

Slika 2.1: Pojmovanje formalnega, neformalnega in priložnostnega učenja po besednjaku Terminologija evropske politike izobraževanja in usposabljanja (Cedefop, 2008)

Formalno učenje	Neformalno učenje	Priložnostno učenje	
se izvaja v organiziranem in strukturiranem okolju; je izrecno zasnovano kot učenje, navadno vodi do vrednotenja in certificiranja; je namerno.	je sestavni del načrtovanih dejavnosti, ki niso izrecno zasnovane kot učenje; je namerno.	ni organizirano niti strukturirano; izhaja iz vsakodnevnih dejavnosti; v večini primerov je nenamerno.	

Slika 2.2: Pojmovanje formalnega in neformalnega izobraževanja ter priložnostnega in naključnega učenja po priročniku Klasifikacija učnih aktivnosti (Eurostat, 2006)

Formalno izobraževanje	Neformalno izobraževanje	Priložnostno učenje	Naključno učenje
se izvaja v sistemu formalnih izobraževalnih institucij (tudi v „dualnem sistemu”); sestavlja neprekinjeno „lestev” izobraževanja; je namerno.	poteka v izobraževalnih institucijah ali zunaj njih; so organizirane in trajne dejavnosti; ne upoštevajo nujno sistema „lestve”; trajanje je različno; je namerno.	je manj organizirano in manj strukturirano kot neformalno izobraževanje; je namerno.	je nenamerno; je izključeno iz statističnih opazovanj.

Primerjava obeh skupin opredelitev pokaže, da so pojmovne razlike med formalnim, neformalnim ter priložnostnim učenjem.

Po Cedefopovem besednjaku (Cedefop, 2008) je pojem formalnega izobraževanja relativno širok: vanj spadajo dejavnosti, ki se izvajajo „v organiziranem in strukturiranem okolju” in so „izrecno zasnovane kot učenje”. V primerjavi s tem je neformalno izobraževanje in učenje „sestavni del načrtovanih aktivnosti”, a te „niso izrecno zasnovane kot učenje”. Po tem pojmovanju se formalno izobraževanje ne nanaša le na šolske ali akademske programe, ki pripeljejo do glavnih nacionalnih kvalifikacij (tj. spričevala ob končanem srednješolskem izobraževanju, diplome in podobno), pač pa tudi na različne kratkotrajnejše aktivnosti izobraževanja in usposabljanja, po katerih se pridobijo razna potrdila.

Opredelitev formalnega izobraževanja v priložniku *Klasifikacija učnih aktivnosti* (Eurostat, 2006) je ožja. Na podlagi te definicije je mogoče sklepati, da formalno izobraževanje ustreza programom, ki vodijo do glavnih nacionalnih šolskih ali akademskih kvalifikacij, krajši programi izobraževanja in usposabljanja, povezani z različnimi vrstami certifikatov, pa spadajo v domeno neformalnega izobraževanja (na primer programi pismenosti za odrasle). Treba pa je poudariti, da Eurostat poleg omenjenih opredelitev uporablja dodatna merila za razlikovanje med formalnim in neformalnim izobraževanjem. Ta širši pojem formalnega izobraževanja na druge učne aktivnosti, predstavljene v poglavju 2.2.

Druga razlika med obema opredelitvama zadeva priložnostno učenje. Cedefopov besednjak opredeljuje priložnostno učenje kot učenje, ki je „v večini primerov z vidika udeleženca nenamerno”, Eurostatov priložnik pa to učenje opredeljuje kot „namerno, vendar [...] manj organizirano in manj strukturirano”. Za nenamerno učenje Eurostat vpeljuje dodatni izraz „naključno učenje” in to vrsto učenja izključuje iz statističnih opazovanj.

Čeprav se omenjene razlike v opredelitvah formalnega, neformalnega in priložnostnega učenja lahko zdijo zelo pomembne, je nanje v glavnem vplivalo dejstvo, da sta dokumenta nastala za različna namena. Eurostatov priložnik naj bi bil orodje za zbiranje in predstavljanje primerljivih statistik in kazalnikov o učnih aktivnostih (tako po posameznih državah kot tudi za primerjave med njimi), namen Cedefopovega besednjaka pa naj bi bil prepoznati in opredeliti ključne izraze, pomembne za razumevanje aktualne politike izobraževanja in usposabljanja v Evropi.

Upošteva nekatere konceptualne razlike med opredelitvami formalnega, neformalnega ter priložnostnega učenja se poglavje 2.2 usmerja na pojmovanje formalnega izobraževanja v Anketi o izobraževanju odraslih.

2.2 Formalno izobraževanje v Anketi o izobraževanju odraslih

Eurostatov priložnik *Klasifikacija učnih aktivnosti* (Eurostat, 2006) je bil zasnovan zato, da zagotovi pojmovne temelje za Anketo o izobraževanju odraslih. Poleg temeljnih opredelitev formalnega, neformalnega ter priložnostnega učenja (glej poglavje 2.1) so v priložniku opredeljene tudi podrobnosti o operativnih merilih za razlikovanje posameznih vrst učnih aktivnosti.

Temeljno merilo, po katerem se razlikuje formalno izobraževanje od neformalnega, je odgovor na vprašanje, ali je učna aktivnost zasnovana tako, da vodi do učnega izida, ki ga je mogoče umestiti v nacionalno ogrodje kvalifikacij (NOK). To je opredeljeno kot:

enkratna, nacionalno in mednarodno sprejeta entiteta, s katero je mogoče vse učne dosežke meriti ter jih med seboj skladno povezati; obenem opredeljuje razmerja med listinami, prejetimi v izobraževanju in usposabljanju (Eurostat 2006, str. 15).

V Eurostatovem priročniku je še pojasnilo:

da je nacionalno ogrodje kvalifikacij lahko ureditveni dokument, ki določa kvalifikacije, njihove relativne položaje v hierarhiji učnih dosežkov, ter organe, ki določajo ali podeljujejo te kvalifikacije. [...] Nacionalno ogrodje kvalifikacij je lahko mehanizem, ki vzpostavlja medsebojna razmerja med učnimi dosežki in o tem obvešča širšo javnost. Obenem je lahko ureditveni mehanizem za postavljanje splošnih kvalifikacijskih standardov (prav tam, str. 15–16) ⁽¹⁾.

Iz te definicije jasno izhaja, da pojem formalnega izobraževanja v Anketi o izobraževanju odraslih ne zajema le aktivnosti, ki vodijo do tradicionalnih šolskih ali višje- in visokošolskih kvalifikacij, temveč vse učne aktivnosti za pridobitev kvalifikacij ali certifikatov, ki jih je mogoče umestiti v nacionalno ogrodje kvalifikacij. Ta vidik je treba imeti v mislih pri presoji rezultatov Ankete o izobraževanju odraslih, posebno pri analizi vključenosti odraslih v formalno izobraževanje. Pomembno je upoštevati, da je nacionalno ogrodje kvalifikacij struktura, definirana na nacionalni in ne univerzalni ravni, zato se lahko njen domet med državami razlikuje. To je mogoče prikazati z nekaj konkretnimi primeri.

Tečaji za pridobivanje temeljnih spretnosti so učne aktivnosti, ki obsegajo osnovne spretnosti iz pismenosti in računanja ter informacijsko-komunikacijske spretnosti. Pogosto jih obravnavamo kot tipično neformalno izobraževanje odraslih. V opisih nacionalnih izobraževalnih sistemov Eurydice so prikazani številni programi za pridobivanje temeljnih spretnosti. Četudi ti programi lahko pripeljejo do podelitve različnih potrdil, jih v splošnem ne pojmujejo kot nacionalno priznane kvalifikacije. Zato so upravičeno obravnavani kot tipični primer neformalnega izobraževanja odraslih.

Vendar pa je v nekaterih državah lahko drugače. V anketnem priročniku Nacionalne raziskave o izobraževanju odraslih (*National Adult Learning Survey – NALS*) ⁽²⁾ v Združenem kraljestvu so med potencialnimi formalnimi učnimi aktivnostmi našteje tudi tiste, ki vodijo do „kvalifikacij ključnih ali temeljnih spretnosti“ (*NatCen* 2005, str. 38). Tako je zato, ker v Združenem kraljestvu (Angliji, Walesu in na Severnem Irskem) takšne učne aktivnosti vodijo do nacionalno certificiranih kvalifikacij, uvrščenih v nacionalno ogrodje kvalifikacij. Te kvalifikacije imajo lahko različna imena, kot so na primer: temeljne spretnosti, bralna ali matematična pismenost odraslih, ključne spretnosti, funkcionalne ali poglobitvene spretnosti. To pomeni, da so v skladu s Klasifikacijo učnih aktivnosti (Eurostat, 2006) v Združenem kraljestvu programi, ki omogočajo pridobivanje temeljnih spretnosti za bralno in matematično pismenost, umeščeni v formalno izobraževanje. Povsem verjetno je, da podobne učne aktivnosti v mnogih drugih državah ne vodijo do akreditirane kvalifikacije in so zato umeščene v neformalno izobraževanje. Podobno je v flamski skupnosti v Belgiji kvalifikacija iz pismenosti razvrščena na drugo raven Flamske strukture kvalifikacij.

⁽¹⁾ To je zelo podobno konceptu nacionalnega ogrodja kvalifikacij (NOK), opisanem v Priporočilih za evropsko ogrodje kvalifikacij. NOK je opredeljeno kot „orodje za razvrstitev kvalifikacij glede na niz meril za posamezne dosežene ravni učenja, katerega namen je povezati in uskladiti nacionalne kvalifikacijske podsisteme ter izboljšati preglednost, dostopnost, napredovanje učečega se in kakovost kvalifikacij v odnosu do trga dela in civilne družbe.“ (Svet Evropske unije, Evropski parlament, 2008. Priporočila Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. aprila 2008 o uvedbi evropskega ogrodja kvalifikacij za vseživljenjsko učenje, OJ C 111/1, 6. 5. 2008).

⁽²⁾ Vprašalnik Nacionalne raziskave o izobraževanju odraslih (2005) vsebuje vprašanja iz prejšnjih anket NALS (2001 in 2002), evropske Ankete o izobraževanju odraslih ter Ankete o delovni sili EU. Vsebuje tudi poseben del, prilagojen kvalifikacijam v Angliji in Walesu ter na Škotskem. Besedilo se sklicuje na del, prilagojen Angliji in Walesu.

Švedski anketni priročnik za Anketo o izobraževanju odraslih prav tako vsebuje nekaj učnih aktivnosti, ki so v drugih državah mogoče drugače razvrščene (Löfgren in Svenning, 2009; Rosenblatt, 2009). Med formalne učne aktivnosti so tu na primer umeščeni programi „Švedščina za tujce“, v mnogih državah pa so jezikovni tečaji za tujce razvrščeni v neformalno izobraževanje. Drugo področje, na katerem prihaja do razlik pri klasifikaciji učnih aktivnosti v Evropi, so programi, poimenovani „usposabljanje za trg dela, ki ga izvaja zavod za zaposlovanje“; ti so na Švedskem razvrščeni v formalno izobraževanje (Löfgren in Svenning, 2009; Rosenblatt, 2009).

Eno od ključnih vprašanj je, kako obravnavati razlike v klasificiranju učnih aktivnosti. Po Rosenblattu (2009) je nanje mogoče gledati iz dveh različnih zornih kotov. Po eni strani jih je mogoče obravnavati kot „metodološki vir nepopolne primerljivosti“. Po drugi strani lahko te različice pomenijo dejanske razlike med izobraževalnimi sistemi (Rosenblatt, 2009). Drugače povedano, podobne učne aktivnosti so lahko v različnih kontekstih predmet različnih ravni priznavanja. Nekatere države priznavajo višjo raven določenim učnim aktivnostim tako, da umeščajo kvalifikacije ali certifikate, do katerih te vodijo, v nacionalno ogrodje kvalifikacij. Druge države, na primer Švedska, dopuščajo različne vrste formalnega izobraževanja (Löfgren and Svenning, 2009). Nacionalni anketni priročniki za Anketo o izobraževanju odraslih so v tem pogledu zelo bogat vir informacij. Žal so v večini primerov na voljo le na nacionalni ravni in v nacionalnem jeziku.

Anketni priročnik Nacionalne raziskave o izobraževanju odraslih v Združenem kraljestvu (NatCen, 2005) vsebuje še en element, povezan s formalnim izobraževanjem, ki je razlog za nadaljnji premislek. Seznam potencialnih formalnih učnih aktivnosti ne vsebuje le aktivnosti, ki vodijo do nacionalno priznanih kvalifikacij, pač pa tudi posamezne module, povezane s temi kvalifikacijami. Naj spomnimo, da se programi formalnega izobraževanja in usposabljanja odraslih v Združenem kraljestvu razlikujejo od tovrstnih programov v drugih državah po svojem kratkem trajanju (več o tem v poglavju 1.3). To je mogoče delno pojasniti z modularno strukturo programov. V državah z dobro razvito modularno strukturo (to pomeni, da so različni moduli povezani s posameznimi certifikati, ki si jih je mogoče pridobiti v daljšem časovnem obdobju) je torej mogoče pričakovati, da bodo formalne učne aktivnosti relativno krajše kot v državah, kjer modularna struktura še ni popolnoma uveljavljena.

Pričujoče poglavje dokazuje, da je formalno izobraževanje odraslih kompleksen pojem in da se države nekoliko razlikujejo po načinu razvrščanja učnih aktivnosti v formalno ali neformalno izobraževanje. To ne pomeni neustrezne klasifikacije učnih aktivnosti, pač pa kaže dejanske razlike med izobraževalnimi sistemi. Vseeno pa formalno izobraževanje odraslih vsebuje vrsto učnih aktivnosti, ki jih v vseh državah prepoznavajo kot „formalne“. Take aktivnosti vsebujejo programe izobraževanja in usposabljanja, ki vodijo do certifikatov ali kvalifikacij, enakovrednih tistim, ki si jih je mogoče pridobiti v šolskem ali akademskem sistemu. Prav ti programi so v središču pozornosti tretjega in četrtega poglavja tega poročila.

POGLAVJE 3: ODRASLI V IZOBRAŽEVANJU IN KVALIFIKACIJE DO VIŠJE SEKUNDARNE RAVNI

V sodobni Evropi je višja sekundarna izobrazba minimalni pogoj za uspešen vstop na trg dela in ohranjanje zaposljivosti. Eurostatovi podatki pri odraslih z dokončano vsaj višjo sekundarno izobrazbo kažejo bistveno višjo stopnjo zaposlenosti kot pri odraslih z nižjo sekundarno ravno izobrazbo. Poleg tega so delovna mesta, za katera se zahteva višja sekundarna izobrazba, pogosteje povezana z višjimi dohodki, boljšimi razmerami za delo in več priložnostmi za nadaljnji strokovni razvoj kot pa delovna mesta, povezana z nižjimi ravnmi kvalifikacij.

Eden izmed ciljev Evropske unije je zadržati mlade v izobraževanju in usposabljanju, dokler si ne pridobijo vsaj višje sekundarne izobrazbe. Ta cilj je poudarjen v Sklepih sveta z dne 12. maja 2009 o strateškem okviru za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju ⁽¹⁾. Sklepi opredeljujejo specifično ciljno vrednost za mlade, ki zgodaj opuščajo izobraževanje in usposabljanje: do leta 2020, naj bi bil delež tistih, starih od 18 do 24 let, z doseženo nižjo sekundarno izobrazbo ali manj, ki se ne izobražujejo in usposabljujejo, manj kot 10-odstoten. Izrecna usmerjenost evropske politike na mlade in mlajše odrasle je povezana s tem, da so mladi brez ustreznih kvalifikacij najbolj ogroženi z dolgoročno brezposelnostjo ali nestabilno zaposlenostjo. To ima lahko dodatne posledice, na primer socialno izključenost.

Mladi so sicer najpomembnejša ciljna skupina, v katero so naravnani politični ukrepi, povezani z višjo sekundarno izobrazbo, dokončanje te ravni izobrazbe pa lahko pomembno pripomore k ekonomski in socialni integraciji posameznikov v katerem koli življenjskem obdobju.

V poglavju je največ pozornosti namenjene programom za pridobitev kvalifikacij, ki jih je mogoče ob pričakovanem napredku udeležencev obravnavati kot enakovredne glavnim kvalifikacijam na višji sekundarni ravni. Poglavje je razdeljeno v dva dela. V prvem je obravnavana organizacija programov, ki odraslim dajejo drugo priložnost, v drugem je v središču pozornosti prilagojenost teh programov potrebam odraslih študentov.

3.1 Organizacijski vzorci in glavni modeli ponudbe

Prav vse evropske države odraslim, ki so opustili začetno izobraževanje, ne da bi si pridobili nižjo ali višjo sekundarno izobrazbo, ponujajo priložnost, da si jo pridobijo in dopolnijo v poznejšem življenjskem obdobju. Vendar pa programi, ki tem odraslim dajejo „drugo priložnost“, potekajo po različnih organizacijskih vzorcih.

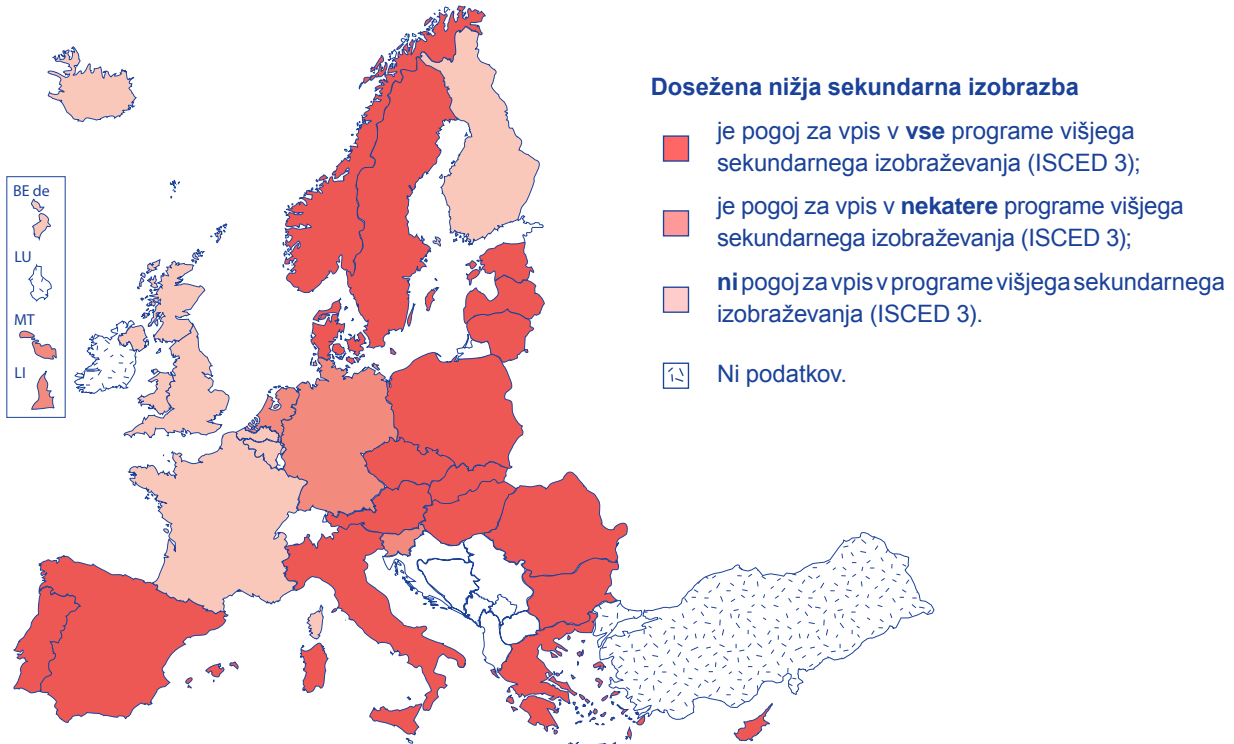
3.1.1 Programi do nižje sekundarne ravni

Zdaj sta v vseh državah EU primarna in nižja sekundarna raven obvezni obdobji izobraževanja. Kljub temu je okrog 23 milijonov odraslih v Evropi opustilo šolanje, še preden so dokončali nižje sekundarno izobraževanje (več v sliki 1.2 v poglavju 1). Za to so različni razlogi, med njimi so politični premiki in migracijska gibanja. V mnogih državah nedokončana nižja sekundarna izobrazba zadeva predvsem skupine prebivalstva, ki jih je težko doseči, na primer Rome v Srednji in Vzhodni Evropi.

⁽¹⁾ Sklepi sveta z dne 12. maja 2009 o strateškem okviru za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju („ET 2020“), OJ C 119/2, 28. 5. 2009.

V večini evropskih držav dokončanje nižjega sekundarnega ali rednega obveznega izobraževanja označuje spričevalo ⁽²⁾. Čeprav to spričevalo praviloma ne zadošča za uspešen vstop na trg dela, je v mnogih državah pogoj za napredovanje v nadaljnje formalno izobraževanje. To ne velja le za mlade, pač pa tudi za odrasle udeležence izobraževanja. Drugače povedano, posamezniki, ki niso končali nižjega sekundarnega izobraževanja, pogosto ne morejo nadaljevati izobraževanja na višji sekundarni ravni. Slika 3.1 kaže, da je ta pojav značilen za okrog 20 evropskih držav.

Slika 3.1: Dosežena nižja sekundarna izobrazba (ISCED 2) kot pogoj za vpis odraslih v višje sekundarno izobraževanje (ISCED 3), 2009/10

Vir: Eurydice

Dodatne opombe

Belgija (francoska skupnost): Nižje sekundarno izobraževanje (ISCED 2) se ne konča s spričevalom. Na ravni ISCED 3 sta dve glavni spričevali, ki se dopolnjujeta: kvalifikacijsko spričevalo (CQ) in spričevalo o drugostopenjskem sekundarnem izobraževanju (CESS). Odrasli, ki se želijo vpisati v drugo stopnjo, kvalifikacijskega spričevala ne potrebujejo nujno.

Združeno kraljestvo (Anglija, Wales in Severna Irska): Nižje sekundarno izobraževanje (ISCED 2) se ne konča s spričevalom ali kvalifikacijo. Na ravni ISCED 3 sta dve glavni splošni kvalifikaciji na različnih ravneh Nacionalnega ogrodja kvalifikacij (NOK). Spričevala GCSE, navadno pridobljena ob koncu obveznega izobraževanja pri 16 letih, so (če je dosežena ocena nad določenim pragom) razvrščena na drugo raven NOK. Spričevala A level, navadno pridobljena pri 18 letih, so razvrščena na tretjo raven NOK. Odrasli, ki se želijo vključiti v program za to kvalifikacijo, zato ne potrebujejo spričevala GCSE, pod pogojem, da dokažejo znanje in spretnosti, potrebne za izbrani program.

Norveška: Zakonodaja zagotavlja, da je višje sekundarno izobraževanje dostopno vsem, ki so dokončali nižje sekundarno izobraževanje ali enakovreden program. Pri odraslih brez formalnih certifikatov se uporablja vrednotenje predhodnega znanja.

Pojasnilo

Države, ki imajo izobraževalni sistem z enovito strukturo (npr. Bolgarija, Češka republika, Danska, Estonija, Latvija, Madžarska, Slovenija, Slovaška, Finska, Švedska, Islandija, Norveška in Turčija) uporabljajo za nižje sekundarno izobraževanje druge izraze, kot sta na primer „zadnja leta osnovnošolskega izobraževanja“ ali „zadnja leta obveznega šolanja“.

⁽²⁾ Treba je opozoriti, da se v mnogih državah dokončanje nižjega sekundarnega izobraževanja (ISCED 2) ne ujema s koncem rednega obveznega izobraževanja. Ponekod se obvezno izobraževanje konča šele leto ali dve po končanem nižjem sekundarnem izobraževanju. Na Madžarskem in Portugalskem se obvezno redno izobraževanje zaključi pri 18-ih letih, torej v starosti, ki se navadno ujema s koncem višjega sekundarnega izobraževanja. Na Nizozemskem morajo učenci ostati v šoli, vse dokler si ne pridobijo temeljne kvalifikacije oziroma do 18. leta.

V Avstriji je uspešno dokončanje splošnega nižjega sekundarnega izobraževanja (ISCED 2) pogoj za vpis v tehniško ali poklicno srednje izobraževanje in usposabljanje oziroma v splošno višje sekundarno izobraževanje. Brez zaključnega spričevala na nižji sekundarni ravni je tudi možnost za pridobitev mesta v vajeniškem usposabljanju relativno majhna. Podobno je na Poljskem, kjer brez dosežene nižje sekundarne izobrazbe dejansko ni mogoče nadaljevati formalnega izobraževanja. Na Nizozemskem in v Sloveniji se lahko odrasli brez dokončanega nižjega sekundarnega izobraževanja vpišejo le v kratke programe poklicnega usposabljanja na višji sekundarni ravni, nimajo pa dostopa do daljšega splošnega ali poklicnega višjega sekundarnega izobraževanja in usposabljanja.

V nekaterih državah pa nižja sekundarna izobrazba ni pogoj za napredovanje v višje sekundarno izobraževanje in pridobitev kvalifikacij na tej ravni. Ponekod se nižja sekundarna izobrazba (ISCED 2) ne zaključí s spričevalom (na primer v Belgiji in v Združenem kraljestvu). V drugih državah spričevalo, povezano z nižjo sekundarno izobrazbo, ni pogoj za vpis v programe višjega sekundarnega izobraževanja. Na primer v Franciji državni izpit ob koncu nižjega sekundarnega izobraževanja (*brevet*) ni pogoj za vpis v višje sekundarno izobraževanje in usposabljanje. V Islandiji je višje sekundarno izobraževanje dostopno vsem kandidatom, starim 16 let, brez kakršnih koli pogojev glede predhodnih kvalifikacij. Na Finskem lahko šole, ki izvajajo višje sekundarno izobraževanje, izberejo do 30 % študentov na podlagi prožnega sistema selekcije, tj. po merilih za vrednotenje, ki jih same določijo. Vendar tudi na Finskem organizirajo in izvajajo formalne programe za odrasle na nižji sekundarni ravni, kot bo prikazano v nadaljevanju.

V mnogih državah si lahko odrasli brez dosežene nižje sekundarne izobrazbe pridobijo zaključno spričevalo oziroma podobno kvalifikacijo ali certifikat, ki jim omogoča dostop do nadaljnega formalnega izobraževanja. Pogoj za to je uspešno dokončanje izobraževalnega programa, ki traja od enega do treh let. Takšni programi so na voljo na Češkem, v Nemčiji, Grčiji, Italiji, Latviji, na Madžarskem, Poljskem, v Romuniji in na Slovaškem. V nekaterih primerih so v teh programih tudi poklicne sestavine (na primer v Latviji, na Madžarskem in Slovaškem).

V nordijskih državah (na Danskem, Finskem, Švedskem in Norveškem) si lahko odrasli dijaki izberejo učenje posameznih predmetov ali skupin predmetov, ki jim omogočajo pridobitev osnovnošolske izobrazbe, ustrezne ravnema ISCED 1 in 2.

Na **Danskem** je splošno izobraževanje odraslih (AVU) sestavljeno iz predmetnih tečajev, ki jih je mogoče skleniti z izpitom, enakovrednim zaključnemu izpitu na *Folkeskole* (obvezna šola z enojno strukturo). Splošno preverjanje je mogoče zaključiti tudi s certifikatom iz petih predmetov: danščine, matematike, angleščine, naravoslovja in bodisi iz francoščine, nemščine, zgodovine ali družboslovja. S tem je dosežena usposobljenost, ki omogoča vpis v višji pripravljalni program ali višje pripravjalne enopredmetne tečaje na ustreznem študijskem področju na ravni ISCED 3.

Na **Finskem** osnovnošolsko izobraževanje odraslih temelji na tečajih. Odrasli se lahko učijo posameznih predmetov (na primer jezike) kot t.i. „predmetni študenti“ ali pa se pripravljajo na izpite iz več predmetov ter se tako usposobijo za prehod v splošno višje sekundarno izobraževanje.

Na Portugalskem in v Španiji – državah z relativno nizko izobrazbeno strukturo odraslih (več o tem v poglavju 1.1) – so programi za odrasle na nižji sekundarni ravni razdeljeni na več faz, ki vodijo do posameznih certifikatov ali kvalifikacij. Tako je mogoče v izobraževanje in usposabljanje vključevati odrasle z različnimi ravnmi znanja in spretnosti.

V **Španiji** je izobraževanje in usposabljanje odraslih do nižje sekundarne ravni (kar ustreza desetim letom šolanja in ravnema ISCED 1 in 2) sestavljeno iz šestih faz. Namenjeno je odraslim, starim najmanj 18 let, ki niso končali obveznega izobraževanja. Znanje in spretnosti, ki ustrezajo primarnemu izobraževanju (prvih 6 let šolanja, ISCED 1), zagotavljajo programi, navadno razdeljeni na dve ravni (nekateri avtonomne skupnosti imajo celo trinivojsko

strukturo): bralna in matematična pismenost (prva raven) ter učvrstitev temeljnih spretnosti (druga raven). Nižje sekundarno izobraževanje za odrasle (ISCED 2) je sestavljeno iz treh področij: komunikacije, družbenih ved, znanosti in tehnologije. Vsako področje je sestavljeno iz modulov (*módulos*). Uspešno dokončanje vseh modulov na vseh področjih ustreza dokončanju nižjega sekundarnega izobraževanja.

Na **Portugalskem** je izobraževanje odraslih na primarni in nižji sekundarni ravni zagotovljeno z različnimi shemami, kar velja posebno za tečaje EFA (*Educação e Formação de Adultos*), ki so dostopni osebam, starih 18 let. Učni izidi prvih devetih let šolanja (ISCED 1 in 2) so razvrščeni v tečaje na treh ločenih ravneh. Ti vodijo do certifikatov, ki ustrezajo štirim, šestim oziroma devetim letom šolanja. Tečaji zajemajo štiri standardna področja: jezik in komunikacijo, matematiko za življenje, informacijsko in komunikacijsko tehnologijo ter državljanstvo in zaposljivost. Vsebine so zasnovane tako, da upoštevajo specifične potrebe odraslih. Tečaji na tretji ravni vsebujejo tudi poklicno komponento in ne vodijo le do certifikata na ravni tretjega obdobja osnovnošolskega izobraževanja, temveč do poklicnih certifikatov na ravni 1 in 2. Tečaje EFA je mogoče povezati s priznavanjem, vrednotenjem in certificiranjem kompetenc, pridobljenih z neformalnim in priložnostnim učenjem.

V splošnem je težko oceniti, koliko oblasti v Evropi zagotavljajo primarno in nižje sekundarno izobraževanje za odrasle. V nekaterih državah zakonodaja izrecno ureja osnovnošolsko, primarno ali nižje sekundarno izobraževanje odraslih, določa organe, odgovorne za njegovo zagotavljanje, v nekaterih primerih pa tudi obseg ponudbe.

Na **Poljskem** zakon o šolskem izobraževanju (1991) določa, da mora izobraževalni sistem odraslim zagotoviti priložnosti za dokončanje splošnega izobraževanja. Tovrstna izobraževalna ponudba je odgovornost lokalnih oblasti – komun.

Na **Švedskem** se pričakuje, da bodo osnovnošolsko izobraževanje (ustrezno ravnema ISCED 1 in 2) za odrasle, ki si niso pridobili zaključnega spričevala na ravni obveznega izobraževanja, zagotovile mestne uprave in občine. Po občinah osnovnošolsko izobraževanje za odrasle zajema znanje in spretnosti, enakovredne ravnem, doseženim v obveznem izobraževanju. Udeleženec si pridobi zaključno spričevalo, ko dobi vsaj najnižjo pozitivno oceno iz štirih temeljnih predmetov: švedščine ali švedščine kot tujega jezika, angleščine, matematike in družboslovja.

Tudi na **Norveškem** organizirajo primarno in nižje sekundarno izobraževanje mestne uprave in občine. Te so odgovorne za ovrednotenje potreb in načrtovanje ponudbe. Primarno in nižje sekundarno izobraževanje je na voljo v obliki posebnih tečajev, v katere se lahko vpišejo vsi, stari več kot 16 let, ki takšno izobraževanje potrebujejo. Tečaji nižjega sekundarnega izobraževanja zajemajo zadnje tri razrede obveznega izobraževanja in se končajo z izpiti iz različnih predmetov.

Številne države poročajo o relativno obsežni ponudbi tečajev, ki vodijo do zaključnih spričeval na ravni nižjega sekundarnega izobraževanja. Tako je bilo v Španiji v šolskem letu 2008/09 okrog 140.000 ljudi vpisanih v nižje sekundarno izobraževanje za odrasle, ki je potekalo bodisi v osebni stiku ali kot izobraževanje na daljavo. Na Poljskem zagotavlja nižje sekundarno izobraževanje za odrasle okrog 148 institucij; poročajo o 14.464 udeležencih v šolskem letu 2009/10. V Grčiji je 57 šol, ki z izvajanjem primarnega in nižjega sekundarnega izobraževanja odraslim študentom zagotavljajo „drugo priložnost“, ter 60 izpostav teh šol; poročajo o 17.946 udeležencih med letoma 2005 in 2008. Na Madžarskem je skoraj 50 institucij, ki izvajajo tečaje nižjega sekundarnega izobraževanja za odrasle.

V nekaterih državah je javno financirano nižje sekundarno izobraževanje za odrasle organizirano predvsem *ad hoc* in v odvisnosti od lokalnih potreb in razpoložljivih virov. O tem poročajo na Češkem, Slovaškem in v Romuniji. Na Češkem se je v šolskem letu 2008/09 le 368 odraslih ponovno lotilo izobraževanja na nižji sekundarni ravni. Po drugi strani pa je treba upoštevati, da je osip na Češkem zelo nizek, zato odrasli brez nižje sekundarne izobrazbe pomenijo le 0,2 % odraslega prebivalstva, starega 25–64 let. To so predvsem pripadniki skupin, ki jih je težko doseči.

Na koncu je treba omeniti države, v katerih tečaji ali kvalifikacije za odrasle, ki omogočajo pridobitev učnih izidov, tradicionalno povezanih z ravnema ISCED 1 in 2, niso prikazani kot ustreznice za osnovnošolsko, primarno in nižjo sekundarno izobrazbo oziroma spričevalo. To je tipično zlasti za številne države, v katerih nižja sekundarna izobrazba ni pogoj za napredovanje v višje sekundarno izobraževanje in kvalifikacije.

V **flamski skupnosti** v **Belgiji** sistem izobraževanja odraslih ne zagotavlja priložnosti za pridobitev spričevala na ravni nižjega sekundarnega izobraževanja. Imajo pa tečaje za pridobivanje temeljnih spretnosti, kot so nizozemščina, matematika, jeziki, informacijska in komunikacijska tehnologija in družboslovje. Izvaja jih 13 centrov za osnovno izobraževanje odraslih, ki jih financira flamska vlada. Uspešno dokončanje teh tečajev prinaša certifikat za vsako od učnih področij, splošnega certifikata na nižji sekundarni ravni pa ne podeljujejo. Poleg tega je kvalifikacija za drugo raven pismenosti vključena v Flamsko strukturo kvalifikacij. V **nemško-govoreči skupnosti** ni programov za odrasle, ki bi dajali celoten niz znanja in spretnosti, povezanih s primarnim in nižjim sekundarnim izobraževanjem. Vendar pa nekatere institucije za izobraževanje odraslih izvajajo tečaje za različna kurikularna področja nižjega sekundarnega izobraževanja. Ti tečaji so neformalni in ne vodijo do kvalifikacij, temveč le do zaključnega certifikata.

V **Združenem kraljestvu (Angliji, Walesu in na Severnem Irskem)** se lahko odrasli brez zadostnih bralnih, matematičnih, jezikovnih in IKT-spretnosti, potrebnih za življenje in delo, vpišejo v programe za pridobitev teh spretnosti. Te kvalifikacije so akreditirane na treh različnih ravneh 9-stopenjskega nacionalnega ogrodja kvalifikacij: vstopni ravni (ta se členi na vstop 1, 2 in 3) ter ravni 1 in 2. Neposredna preslikava podstopenj vstopne ravni v nacionalnem kurikulumu – lestvici, s katero merijo dosežke v primarnem (ISCED 1) in nižjem sekundarnem izobraževanju (ISCED 2, znanem kot ključna faza 3) – ne obstaja. Vendar pa oboje – ravni iz nacionalnega kurikuluma in nacionalnega ogrodja kvalifikacij – obsega podobno širok niz učnih dosežkov in zagotavlja napredek od čisto začetnih do višjih ravni učnih dosežkov, tradicionalno povezanih s splošnimi in poklicnimi kvalifikacijami.

V **Islandiji** se lahko odrasli, ki si želijo izboljšati svoje bralne in matematične spretnosti, vključijo v neformalne tečaje, ki ne prinašajo kvalifikacij, izvajajo pa jih občine in devet centrov vseživljenjskega učenja.

3.1.2 Programi na višji sekundarni ravni

V uvodu je bilo poudarjeno, da je višja sekundarna izobrazba navadno prepoznana kot minimalni pogoj za vstop na trg dela in trajno zaposljivost.

V Opisih nacionalnih izobraževalnih sistemov Eurydice številne države izrecno omenjajo programe višjega sekundarnega izobraževanja za odrasle. Zanje je značilna prožnost, najpogosteje jih izvajajo kot izredno ali večerno izobraževanje. Udeleženci morajo izpolnjevati različne sprejemne pogoje, med njimi tudi izobrazbene (npr. zaključno spričevalo na nižji sekundarni ravni) in starostne (udeleženci morajo dopolniti 17–18 let). Na primer v Avstriji je starostni pogoj v šolah za zaposlene odrasle vsaj 17 let. Podobno je višje sekundarno izobraževanje odraslih na Danskem, v Španiji, na Poljskem in v Lihtenštajnu dostopno odraslim, starim vsaj 18 let, vendar v določenih primerih v Španiji in na Poljskem sprejmejo tudi mlajše odrasle. Odrasli, ki bi se želeli vključiti v višje sekundarno izobraževanje odraslih na Švedskem in Norveškem, morajo dopolniti vsaj 20 oziroma 21 let.

Številne evropske države (na primer Bolgarija, Češka republika, Estonija, Malta, Romunija, Slovaška, Združeno kraljestvo in Islandija) ne poročajo o programih, ki bi bili izrecno umeščeni v višje sekundarno izobraževanje odraslih. Res pa se v teh državah višje sekundarno izobraževanje (splošno in poklicno), ki daje glavne kvalifikacije na tej ravni, izvaja tudi na različne prožne načine, prilagojene odraslim. Zakona o izobraževanju na Češkem in Slovaškem, na primer, določata, da je poleg rednega dnevnega izobraževanja višje sekundarno izobraževanje mogoče organizirati tudi kot večerno, zunajšolsko, kombinirano izobraževanje ali izobraževanje na daljavo. Čeprav omenjena zakona izrecno ne omenjata odraslih udeležencev, vendarle omogočata izobraževalnim institucijam, da izvajajo višje sekundarno izobraževanje na različne prožne načine. Ti programi so dostopni vsem, ki presegajo starost za obvezno šolanje in izpolnjujejo izobrazbene pogoje.

V nekaterih državah imajo programe, posebej prirejene za odrasle, ki se vračajo v izobraževanje, zato da bi se usposobili za vpis v višješolsko ali visokošolsko izobraževanje (glej poglavje 4.3).

Podobno kot velja za nižje sekundarno izobraževanje, je težko oceniti, koliko oblasti v različnih evropskih državah skrbijo za ponudbo višjega sekundarnega izobraževanja za odrasle. Marsikje je ponudba odvisna od številnih dejavnikov, kot so število zainteresiranih udeležencev, dolgoročni politični cilji držav ali regij ter šolske zmogljivosti. Le v redkih državah so oblasti izrecno odgovorne za zagotavljanje ustreznega števila izobraževalnih mest na višji sekundarni ravni za odrasle, ki se vračajo v izobraževanje, in posebno za tiste, ki si poprej niso pridobili kvalifikacije na tej ravni.

Na **Švedskem** so mestne oblasti z zakonom obvezane, da zagotovijo višje sekundarno izobraževanje za odrasle in da ponudba teh programov ustreza povpraševanju in potrebam. Če število prijavljenih presega število razpoložljivih mest, imajo prednost odrasli s pomanjkljivo predhodno izobrazbo, ki so v skladu z določenimi merili navedeni v ustreznih predpisih o izobraževanju. Mestne oblasti morajo zagotoviti informacije o razpoložljivosti višjega sekundarnega izobraževanja in spodbujati odrasle, stare 20 let in več, da se vanj vključujejo.

Na **Norveškem** imajo od leta 2000 odrasli, ki si niso pridobili višje sekundarne izobrazbe, zakonito zagotovljeno pravico do vključitve v ustrezno izobraževanje. Odgovornost za zagotavljanje višjega sekundarnega izobraževanja za odrasle je naložena okrajnim izobraževalnim oblastem. Okraj prejme finančno podporo, ki je del nacionalnega financiranja. Splošni predpisi o višjem sekundarnem izobraževanju in posamezni predmetni učni načrti veljajo tudi za izobraževanje odraslih na tej ravni. Posebni predpisi za sekundarno izobraževanje odraslih določajo, da mora biti ponudba prožna in prilagojena individualnim potrebam odraslih udeležencev izobraževanja.

Na temelju nacionalnih statističnih podatkov bi lahko sklepali, da oblasti v nekaterih državah izdatno poskrbijo za višje sekundarno izobraževanje odraslih. Na primer na Poljskem je bilo v šolskem letu 2009/10 kar 7.104 prožnih oddelkov splošnega višjega sekundarnega izobraževanja s 183.835 odraslimi udeleženci ter 2.458 prožnih oddelkov specializiranega poklicnega in tehniškega višjega sekundarnega izobraževanja z 42.350 odraslimi udeleženci. V Španiji za šolsko leto 2008/09 poročajo o 1.241 skupinah splošnega višjega sekundarnega izobraževanja odraslih (večerni tečaji) in 318 programih poklicnega usposabljanja za odrasle na vmesni ravni; omenjeno izobraževanje so izvajali tako v zasebnih kot javnih izobraževalnih institucijah. V italijanskih srednjih šolah zdaj izvajajo okrog 900 večernih tečajev za odrasle. Najvišjo udeležbo opažajo pri izobraževanju, ki ga izvajajo tehniški in poklicni zavodi.

Nazadnje je treba omeniti, da so oblasti na Portugalskem višjo sekundarno raven izobrazbe (12 let šolanja) razglasile za eno izmed najpomembnejših političnih prednostnih nalog. Uresničujejo jo s širitvijo in raznovrstnostjo ustreznih priložnosti za poklicno usposabljanje, vrednotenjem predhodnega učenja in zagotavljanjem prožnih oblik učenja za odrasle. S pobudo „Nove priložnosti“, financirano iz javnih sredstev, so načrtovali, da si bo v letih od 2005 do 2010 milijon odraslih pridobilo kvalifikacijo

na višji sekundarni ravni. Ob koncu leta 2010 so bili izidi taki: 1.602.136 posameznikov (kar ustreza okrog 30 % aktivnega prebivalstva) se je vpisalo v izobraževanje, 435.055 si jih je pridobilo certifikat oziroma kvalifikacijo.

3.1.3 Ogrodja za različne ravni in vrste izobraževanja

V prejšnjih dveh poglavjih sta nižje in višje sekundarno izobraževanje odraslih predstavljena kot relativno ločeni ponudbi. V nekaterih državah pa so razvili skupno ogrodje, ki zajema programe „druge priložnosti“ za odrasle udeležence na različnih ravneh izobraževanja. Takšno ogrodje lahko zadeva splošno izobraževanje (na primer splošno izobraževanje odraslih na Danskem) ali splošno in poklicno izobraževanje in usposabljanje (na primer tečaji EFA na Portugalskem). Lahko vključuje formalno izobraževanje na različnih ravneh, pa tudi neformalne tečaje (na primer „Izobraževanje za družbeni napredek“ v francoski skupnosti v Belgiji).

V **Belgiji (francoska skupnost)** je ogrodje „Izobraževanje za družbeni napredek“ (*Enseignement de promotion sociale*) namenjeno posameznikom, starim več kot 16 let, ki si želijo izboljšati svojo izobrazbo ali karierno priložnosti. Ti programi lahko vodijo do formalnih kvalifikacij, enakovrednih glavnim kvalifikacijam v začetnem izobraževanju in usposabljanju, oziroma do specifičnih certifikatov tega ogrodja (na primer po zaključku posameznih tečajev za pridobivanje IKT-spretnosti, učenje tujih jezikov ali domačega jezika za priseljence in podobno). Za te programe obstajajo različne institucionalne ureditve. Podoben sistem je v **flamski skupnosti**.

Programi splošnega izobraževanja za odrasle na **Danskem** so dostopni posameznikom, starejšim od 18 let, in so sestavljeni iz treh ravni: pripravljalnega izobraževanja odraslih (FVU), splošnega izobraževanja odraslih (AVU) in višje pripravljalne ravni s tečaji iz posameznih predmetov (HF). Pripravljalo izobraževanje odraslih je neformalno in obsega kratke tečaje danščine, branja, pisanja ter matematike na primarni in nižji sekundarni ravni. Splošno izobraževanje odraslih je sestavljeno iz tečajev za posamezne predmete; konča se lahko z izpitom, ki ustreza zaključnim izpitom *Folkeskole*. Višja pripravljalna raven s tečaji iz posameznih predmetov ustreza ravni splošnega višjega sekundarnega izobraževanja.

Irska pobuda „Nazaj v izobraževanje“ (BTEI) je shema, namenjena prebivalstvu z nizko izobrazbeno ravno. Zagotavlja prožne, izredne možnosti izobraževanja in usposabljanja in se usmerja na odrasle povratnike v izobraževanje, ki nimajo višje sekundarne ravni izobrazbe. Ti tečaji so lahko formalni ali neformalni, vsebujejo pa lahko predmete za pridobitev začetnega (*Junior Certificate*) ali zaključnega (*Leaving Certificate*) spričevala (ISCED 3), tečaje za pridobivanje temeljnih spretnosti ter širok niz modulov in programov, ki jih priznava Svet za priznavanje nadaljnega izobraževanja in usposabljanja (*Further Education and Training Awards Council – FETAC*).

Na **Nizozemskem** je splošno srednješolsko izobraževanje odraslih (VAVO) sestavljeno iz programov izrednega nižjega in višjega sekundarnega izobraževanja, namenjenih odraslim študentom, ki so izstopili iz začetnega izobraževanja, ne da bi dosegli ustrezne kvalifikacije. Programi VAVO vključujejo predpoklicno sekundarno izobraževanje (VMBO, ISCED 2), višje splošno sekundarno izobraževanje (ISCED 2 in 3) in preduniverzitetno izobraževanje (ISCED 2 in 3).

Tečaji EFA na **Portugalskem** so namenjeni posameznikom, starejšim od 18 let, ki še nimajo višje sekundarne izobrazbe. Namen izobraževanja EFA je izboljšanje kvalifikacijske ravni odraslega prebivalstva; zagotavljajo jo z izobraževanjem in usposabljanjem v povezavi z vrednotenjem izidov neformalnega in priložnostnega učenja. Tečaji lahko vodijo do certifikata o splošnem izobraževanju na štirih ravneh (v primarnem, nižjem in višjem sekundarnem izobraževanju, tako da ustrezajo 4., 6., 9. in 12. šolski stopnji) ali do poklicnih kvalifikacij na treh različnih ravneh. Tečaji EFA so povezani z ravnmi nacionalnega ogrodja kvalifikacij.

3.1.4 Institucionalne ureditve

Za programe formalnega izobraževanja in usposabljanja za odrasle povratnike v izobraževanje so v veljavi različne institucionalne ureditve. V nekaterih državah jih izvajajo v institucijah za primarno ter nižje in višje sekundarno izobraževanje mladih, drugod pa je izobraževalna ponudba za odrasle zagotovljena predvsem v izobraževalnih institucijah, posebej namenjenih posameznikom, ki niso več vključeni v redno obvezno izobraževanje. V določenem številu evropskih držav poznajo kombinacijo obojega. Namen poglavja je pregled tega kompleksnega področja ter predstavitev nekaterih institucionalnih ureditev, ki zagotavljajo formalno izobraževanje in usposabljanje odraslim povratnikom. Slika 3.2, ki prikazuje poglavitne izvajalce višjega sekundarnega izobraževanja odraslih, ponazarja heterogenost veljavnih institucionalnih ureditev.

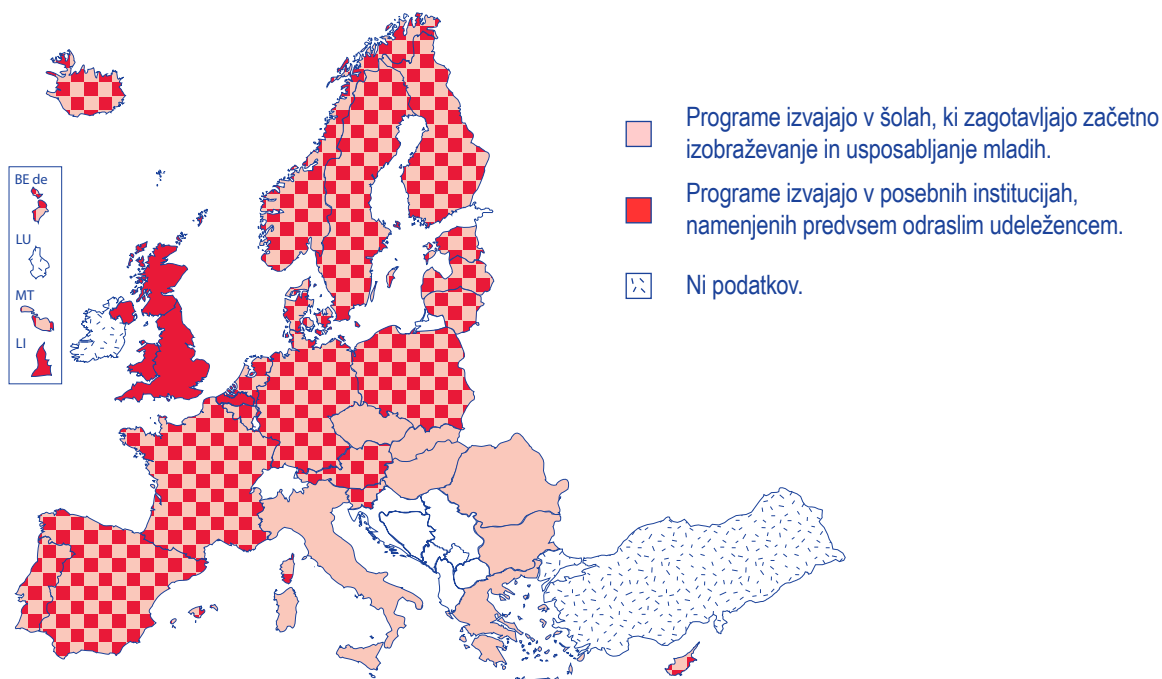
V državah, kot so Bolgarija, Češka republika, Romunija in Slovaška, so izvajalci primarnega ter nižjega in višjega sekundarnega izobraževanja za mlade dejansko edine institucije, ki zagotavljajo formalno izobraževanje in usposabljanje do višje sekundarne ravni tudi za odrasle. Programi za odrasle večinoma potekajo kot izredni študij, večerno ali eksterno izobraževanje oziroma učenje na daljavo. Izvajajo jih učitelji in drugi izobraževalci, ki so zaposleni v sistemu začetnega izobraževanja in usposabljanja.

Podobno je v Italiji, kjer so institucije za izobraževanje in usposabljanje mladih hkrati glavne izvajalke programov za odrasle. V bližnji prihodnosti bodo šole v Italiji delovale kot avtonomna lokalna institucionalna omrežja za izobraževanje in usposabljanje odraslih.

V Italiji je sedanja institucionalna infrastruktura za formalno izobraževanje in usposabljanje odraslih sestavljena iz okrog 500 Permanentnih teritorialnih centrov (CTP), nameščenih v državnih obveznih šolah, ter okrog 900 večernih tečajev na srednjih šolah. Po novi ureditvi bo izobraževanje na nižjih in višjih sekundarnih ravneh združeno in ustanovljena bodo lokalna omrežja – Provincialni centri za izobraževanje odraslih (CPIA). Imeli bodo lastno osebje, pri poučevanju in upravljanju bodo avtonomni.

Ponekod formalno izobraževanje in usposabljanje odraslih izvajajo predvsem v institucijah, ki so ločene od izvajalcev začetnega izobraževanja in usposabljanja mladih. To velja na primer za sekundarno in višje poklicno izobraževanje odraslih v flamski skupnosti v Belgiji.

V Belgiji (**flamska skupnost**) deluje 111 centrov za izobraževanje odraslih (*Centra voor Volwassenenonderwijs* – CVO), kjer se lahko odrasli vpišejo v širok niz tečajev srednjega in višjega poklicnega izobraževanja. Centri se osredinjajo na odrasle udeležence in so povsem neodvisni ob obveznega šolskega sistema. 28 centrov je pooblaščenih za izvajanje tečajev splošnega izobraževanja na sekundarni ravni (izobraževanje kot „druga priložnost“).

Slika 3.2: Institucionalne ureditve za višje sekundarno izobraževanje odraslih, 2009/10

Vir: Eurydice

Dodatna opomba

Združeno kraljestvo: Nobena od obeh ureditev ne velja v celoti za višje šole (kolidže), ki organizirajo nadaljnje izobraževanje. Čeprav so poglavitni izvajalci formalnega izobraževanja in usposabljanja odraslih povratnikov, so na voljo tudi udeležencem, starim več kot 16 let (včasih, v sodelovanju s šolami, pa tudi mladim, starim 14–16 let). Zato ni mogoče trditi, da so kolidži namenjeni le odraslim. Obstajajo tudi druge vrste izvajalcev.

Pojasnilo

Programi za višje sekundarno izobraževanje odraslih, organizirani v rednih šolah, večinoma potekajo v obliki izrednih ali večernih tečajev.

V Združenem kraljestvu višje šole (kolidži), ki organizirajo nadaljnje izobraževanje, zagotavljajo formalno izobraževanje za odrasle povratnike, vendar to ni njihova primarna dejavnost, temveč le ena od mnogih nalog. Namenjene so tudi izobraževanju in usposabljanju mladih, ki so presegli šoloobvezno starost (16+).

V **Združenem kraljestvu (Angliji, Walesu in na Severnem Irskem)** kolidži za nadaljnje izobraževanje (FE) izvajajo redno ali izredno izobraževanje in usposabljanje za študente, ki so presegli šoloobvezno starost (16 let), in odrasle. Tradicionalno zagotavljajo tehniške in poklicne tečaje, a mnogi so svojo vlogo razširili s ponudbo splošnejših izobraževalnih programov, tudi s programi za pridobivanje temeljnih spretnosti (*level A GCSE in GCE*), pripravljanih tečajev za višje- in visokošolsko izobraževanje, v nekaterih primerih pa tudi višje- in visokošolskih programov, predvsem kratkih poklicnih programov kot temeljne stopnje. Kolidži v partnerstvu s šolami izvajajo tudi poklicne in z delom povezane tečaje za udeležence, stare 14–16 let, obenem pa so zdaj glavni izvajalci rednih tečajev za 16–19 let stare udeležence, ki si želijo pridobiti kvalifikacije splošnega izobraževanja (*level A GCSE in GCE*). Vendar pa kolidži niso edini izvajalci formalnega izobraževanja odraslih. V Angliji in Walesu (a ne na vseh območjih) delajo tudi centri za izobraževanje odraslih in skupnostno učenje. Ti zagotavljajo predvsem neformalno izobraževanje, v nekaterih primerih pa tudi formalno izobraževanje za odrasle povratnike. Njihovo delovanje podpirajo lokalne oblasti, od prej omenjenih kolidžev pa se razlikujejo tudi po načinu upravljanja in financiranja. Med drugimi izvajalci nadaljnega izobraževanja so še zasebne in prostovoljske organizacije, ki so financirane iz javnih sredstev.

Formalni programi kolidžev na **Škotskem** omogočajo pridobitev različnih formalnih kvalifikacij, kot so škotsko kvalifikacijsko spričevalo, nacionalno spričevalo, višje nacionalno spričevalo, višja nacionalna diploma in škotske poklicne kvalifikacije. Večina njihovih udeležencev so odrasli, stari več kot 25 let.

V večini evropskih držav formalno izobraževanje in usposabljanje odraslih izvajajo tako institucije za začetno izobraževanje in usposabljanje mladih kot take, ki se osredinjajo na odrasle udeležence. Takšna institucionalna ureditev je na primer v Estoniji, Španiji, Franciji, na Cipru, v Litvi, Latviji, na Nizozemskem, v Avstriji, na Portugalskem, v Sloveniji, na Finskem in Norveškem. Ni pa nujno, da vse izvajajo vse programe.

V **Španiji** izvajajo osnovnošolsko izobraževanje (ISCED 1 in 2) ter splošno višje sekundarno izobraževanje (*baccalaureate*, ISCED 3) odraslih bodisi v šolah, ki obenem izobražujejo mlade, bodisi v posebnih šolah za odrasle. Programi poklicnega usposabljanja na vmesni stopnji (ISCED 3) so lahko del ponudbe v omenjenih institucijah, pa tudi v posebnih šolah za poklicno usposabljanje.

V **Franciji** se javne osnovne in srednje šole povezujejo po geografskem načelu in združujejo svoje vire zato, da lahko izvajajo tudi programe izobraževanja in usposabljanja za odrasle. Vsaka taka skupina sestavlja omrežje GRETA (tj. skupina institucij). Zdaj izvaja izobraževanje in usposabljanje skoraj 300 takih omrežij na okrog 6.500 lokacijah. To dejavnost lahko opravljajo tudi zunaj svojih sedežev, na primer v podjetjih ali zaporih. Izobraževalna ponudba omrežja GRETA je odvisna od potreb, ki jih opredelijo lokalne oblasti ali poslovni sektor. Ob upoštevanju glavnih formalnih kvalifikacij njihova ponudba sega od višjih sekundarnih do kratkih terciarnih poklicnih programov in kvalifikacij. Učitelji in trenerji so v glavnem strokovnjaki, zaposleni v sistemu začetnega izobraževanja in usposabljanja, vendar ima vsako omrežje tudi lastno osebje, odgovorno za načrtovanje, organizacijo in celovito koordinacijo učnih aktivnosti. Formalne poklicne kvalifikacije, kot so BEP ali CAP (obe ISCED 3), zagotavlja tudi Nacionalno združenje za poklicno izobraževanje odraslih (AFPA). AFPA ima 22 regionalnih oddelkov, 274 lokacij za usposabljanje in vrednotenje ter 207 lokacij za svetovanje. Omrežja GRETA delajo pod pokroviteljstvom ministrstva za izobraževanje, ministrstvo za delo pa je pristojno za združenje AFPA, ki se usmerja na iskalce zaposlitve in druge skupine, ogrožene z izključenostjo s trga dela.

Na **Cipru** se odrasli vključujejo v višje sekundarno izobraževanje na srednjih šolah za odrasle (*esperina gymnasia*), pa tudi na Večerni tehniški šoli v Nikoziji. Ta izvaja štiriletni program in omogoča pridobitev spričevala, enakovrednega običajnemu srednješolskemu spričevalu (*apolytiron*).

V **Litvi** izvaja formalno splošno izobraževanje odraslih 17 centrov za izobraževanje odraslih in 13 šol za splošno izobraževanje odraslih. Poleg naštetih ima posebne razrede za izobraževanje odraslih tudi 33 šol za splošno izobraževanje mladih. Obe vrsti šol izvajata programe za odrasle na primarni ter nižji in višji sekundarni ravni.

V **Latviji** se odrasli vpisujejo bodisi v večerne tečaje šol za redno splošno izobraževanje ali v posebne šole, znane kot večerne ali izmenske šole; te zagotavljajo „drugo priložnost“ v izobraževanju za vse starostne skupine.

Na **Nizozemskem** se odrasli študentje vključujejo v poklicno višje sekundarno izobraževanje bodisi v srednjih poklicnih šolah ali v 43 regionalnih centrih za usposabljanje (ROC). Zadnji izvajajo celotno paleto programov za izobraževanje odraslih in poklicno usposabljanje, med njimi tudi formalno izobraževanje in usposabljanje.

V **Avstriji** izvajajo programe formalnega izobraževanja in usposabljanja za odrasle posebne šole za zaposlene odrasle, ki so po večini pod vodstvom tehniških in poklicnih šol za mlade, ter druge institucije, na primer *Volkshochschulen*, *Berufsförderungsinstitute* in nekatere nevladne organizacije. Zadnje tri vrste izvajalcev izvajajo predvsem programe za drugo priložnost v izobraževanju, kot so programi za pridobivanje temeljnih spretnosti, pripravljalni tečaji za zaključno spričevalo o nižjem sekundarnem izobraževanju (ISCED 2) ter pripravljalni tečaji za poklicno maturo (*Berufsreifeprüfung*).

Na **Portugalskem** lahko tečaje EFA (*Educação e Formação de Adultos*) organizirajo javne, zasebne ali združne izobraževalne institucije, centri za poklicno usposabljanje pod pokroviteljstvom inštituta za zaposlovanje in poklicno usposabljanje (IEFP) ter druge akreditirane institucije. Obstaja tudi omrežje „Nove priložnosti“ z okrog 500 centri, v katerih se lahko posamezniki, stari več kot 18 let, z vsaj triletnimi delovnimi izkušnjami prijavijo za vrednotenje predhodno pridobljenega znanja, se udeležijo izobraževalnih tečajev ali so jim na voljo svetovalne storitve. Centre podpirajo redne šole, centri za poklicno usposabljanje, podjetja, lokalne oblasti, lokalne in regionalne razvojne agencije ter drugi.

V **Sloveniji** programe za odrasle, ki omogočajo pridobitev višje sekundarne (srednješolske) izobrazbe, izvajajo na šolah, ki sicer izvajajo začetno izobraževanje za mladino, pa tudi v institucijah, ki svojo izobraževalno ponudbo namenjajo predvsem odraslim (ljudske univerze, izobraževalne enote v podjetjih ali zbornicah).

Na **Finskem** izvajajo osnovnošolsko in splošno višje sekundarno izobraževanje za odrasle v enotah za odrasle, ki delajo v izobraževalnih institucijah za mlade, pa tudi v posebnih srednjih šolah za odrasle v okrog 40 mestnih občinah. Obe ravni izobraževanja izvajajo tudi nekatere ljudske univerze, „poletne univerze“⁽³⁾ in „poletne srednje šole“⁽⁴⁾.

Na **Norveškem** se lahko odrasli vključujejo v tečaje na ravni primarnega in nižjega sekundarnega izobraževanja v lokalnih osnovnih in srednjih šolah, pa tudi občinskih centrih za izobraževanje odraslih. Višje sekundarno izobraževanje izvajajo tradicionalne srednje šole ali okrožni centri za izobraževanje odraslih. Poleg omenjenih se s to vrsto izobraževanja ukvarjajo tudi nekatera izobraževalna združenja, institucije za izobraževanje na daljavo in zavodi za trg dela; izvajajo posamezne študijske enote, ki so priznane kot sestavni deli učnega programa na tej ravni.

Razlike v institucionalnih ureditvah je včasih mogoče zaznati med splošnimi in poklicno naravnanimi programi. To prikazujejo primeri nemško-govoreče skupnosti v Belgiji, na Danskem, v Nemčiji in Estoniji.

V **nemško govoreči skupnosti v Belgiji** je splošno formalno izobraževanje in usposabljanje odraslih organizirano v petih institucijah za izobraževanje odraslih (*Institut für Schulische Weiterbildung*). V šolskem letu 2007/08 se je večina institucij za izobraževanje odraslih združila s šolami, ki zagotavljajo srednješolsko izobraževanje za mladino. So pa tudi izvajalci poklicnega usposabljanja, preusposabljanja in nekaterih vrst formalnega izobraževanja odraslih, ki delajo v posebnih centrih; ti se razlikujejo od tradicionalnih šol in so od njih neodvisni.

Na **Danskem** splošno izobraževanje odraslih do višje sekundarne ravni v glavnem izvajajo posebne samostojne izobraževalne institucije (centri za izobraževanje odraslih – VUC), poklicno naravnane programe na višji sekundarni ravni pa ponujajo šole, ki te programe izvajajo za mlade.

V **Nemčiji** splošno izobraževanje odraslih izvajajo samostojne institucije, ki svojo ponudbo namenjajo odraslim udeležencem; poklicno naravnane programe na višji sekundarni ravni izvajajo zasebne institucije, ki jih podpira Zvezna agencija za delo, nekaj pa tudi institucije, ki izvajajo ustrezne programe za mlade.

V **Estoniji** si odrasli lahko pridobijo osnovnošolsko in splošno višjo sekundarno izobrazbo bodisi v 16 srednjih šolah za odrasle (*täiskasvanute gümnaasium*) ali 18 oddelkih za odrasle v šolah za splošno izobraževanje. Poklicno višje sekundarno izobraževanje je odraslim na voljo v rednih poklicnih šolah.

⁽³⁾ Poletne univerze ponujajo kratke tečaje na različnih področjih, vendar ti ne vodijo do diplome. Na Finskem je okrog 20 poletnih univerz, tečaje izvajajo v 132 krajih.

⁽⁴⁾ Poletne srednje ali višje šole so intenzivne in neformalne različice rednega izobraževanja. V poletnem obdobju 2010 je na Finskem delovalo 16 takih šol.

Pomembno je opozoriti, da so v mnogih državah institucije, ki zagotavljajo formalno izobraževanje odraslih, hkrati med najpomembnejšimi ponudniki neformalnega izobraževanja in usposabljanja. V nekaterih državah pod isto streho izvajajo formalno in neformalno izobraževanje, obenem pa tudi niz povezanih dejavnosti, kot so svetovalne storitve ter vrednotenje neformalnega in priložnostnega učenja. Med dejavnostmi omrežij GRETA v Franciji, na primer, so lahko programi formalnega izobraževanja, neformalni tečaji, vrednotenje neformalnega in priložnostnega učenja, potrebam industrije prilagojeni tečaji, pa tudi svetovalne storitve za udeležence.

Čeprav se v tem pregledu nismo posebej ukvarjali z vlogo delodajalcev in podjetij pri izvajanju formalnih programov izobraževanja in usposabljanja odraslih, moramo omeniti, da poleg vajeniških shem, tj. obdobj, ki jih udeleženci izmenjaje preživijo v izobraževalni instituciji oziroma na delovnem mestu, tudi formalne programe včasih izvajajo izključno delodajalci. V Združenem kraljestvu lahko programe, ki vodijo do nacionalno priznanih kvalifikacij, predvsem poklicnih, kot so nacionalne poklicne kvalifikacije (NVQ), izvajajo na delovnem mestu bodisi ustrezni izvajalci izobraževanja bodisi delodajalci neposredno. Mnogi izmed teh programov so v celoti financirani iz javnih sredstev, drugi le delno, preostanek pa financira delodajalec. V Nemčiji za posameznike, stare več kot 18 let, ni več nujno, da svoje poklicno usposabljanje opravijo v izobraževalni instituciji za poklicno usposabljanje.

3.2 Prilagajanje formalnega izobraževanja in usposabljanja potrebam odraslih udeležencev

Učinkovito prilagajanje programov formalnega izobraževanja in usposabljanja potrebam odraslih ima lahko pomembno vlogo pri premagovanju ovir, ki jih imajo pri vključevanju v izobraževanje. Načinov prilagajanja je več. Prožnost programov je mogoče izboljšati z modularizacijo ali alternativnimi načini izvajanja izobraževanja, kot so večerni tečaji, učenje na daljavo, e-učenje. Odraslim študentom je mogoče ponuditi tudi razne prilagojene storitve, med njimi so svetovalne storitve in vrednotenje učnih izidov, pridobljenih v neformalnih in priložnostnih učnih okoliščinah.

V poglavju je pregled različnih pobud, povezanih z modularizacijo formalnih programov, vrednotenjem predhodnega učenja (z vidika pridobivanja formalnih kvalifikacij), učenja na daljavo in e-učenja. Prikazano je tudi, kako je izobraževanje učiteljev in trenerjev prilagojeno potrebam odraslih udeležencev.

3.2.1 Modularizacija programov in večja prožnost učnih poti

Modularizacija kot metoda načrtovanja programov izobraževanja in usposabljanja pripomore k individualizaciji in diferenciaciji učnih poti. Programi, razdeljeni na več posameznih modulov ali gradnikov, omogočajo odraslim udeležencem, da različne sestavine usvajajo po lastnem časovnem preudarku in si s tem postopoma pridobivajo kvalifikacije. Modularizacija lahko pripomore tudi k vrednotenju neformalnega in priložnostnega učenja, saj se vrednotenje lahko nanaša na posamezne module celotne kvalifikacije.

Modularizacija formalnih programov za odrasle študente je vpeljana v vrsti evropskih držav. Sistematični pristop k modularizaciji opazamo v Španiji (splošno izobraževanje odraslih in poklicno srednješolsko izobraževanje), Italiji (tečaji v Permanentnih teritorialnih centrih na nižji sekundarni ravni in večerni tečaji na višji sekundarni ravni), na Cipru (popoldanski in večerni pouk na tehniških šolah), v Litvi (vse ravni izobraževanja, skupaj z osnovnošolskim in srednješolskim izobraževanjem odraslih), v Avstriji (tečaji za zaposlene odrasle na srednji ravni tehniških in poklicnih šol ter v sekundarnih tehniških in poklicnih kolidžih), Sloveniji (splošno in poklicno srednješolsko izobraževanje), Islandiji (izobraževalni programi za odrasle na višji sekundarni ravni) in Lihtenštajnu (programi na poklicnih srednjih šolah).

Zgledi:

V **Španiji** je bil v sekundarnem izobraževanju odraslih vpeljan modularni sistem, tako da je vsebina razdeljena na tri vsebinska področja (komunikacija, družbene vede, znanost in tehnologija) po modularni strukturi. Število in organizacija modulov se v avtonomnih skupnostih razlikujeta. Dostop do modulov je prožen, udeleženci se lahko odločijo za modul, ki najbolj ustreza njihovim prejšnjim izobrazbenim dosežkom in potrebam. Pogojev za vpis v prvi modul je dokazilo, da je posameznik dokončal šesto leto primarnega izobraževanja oziroma dosegel enakovredno raven znanja ali končal drugo obdobje začetnega izobraževanja. Drugi način vključitve v katero koli raven sekundarnega izobraževanja je ta, da posameznik demonstrira ustrezno znanje ob začetnem preverjanju znanja. Poklicno usposabljanje (na srednji ali višji ravni) je prav tako organizirano v modulih. Odrasli se lahko vpišejo le v module, iz katerih je sestavljen posamezni program poklicnega usposabljanja.

V **Islandiji** so programi višjega sekundarnega izobraževanja za odrasle sestavljeni iz modulov po sistemu enot oziroma kreditnih točk. To pomeni, da je izobraževalna vsebina vsakega predmeta razdeljena na določeno število tečajnih enot, ki trajajo po en semester. Vsaka končana tečajna enota je vredna določeno število kreditnih točk (ena kreditna točka navadno ustreza eni učni uri tedensko v enem semestru).

Belgija (vse tri skupnosti) spada med države, kjer prav zdaj končujejo postopno vpeljevanje modularne strukture v izobraževanje in usposabljanje odraslih; to velja tudi za formalne programe. Drugi dve državi, v katerih se postopoma uveljavlja modularna, na učnih enotah zasnovana struktura, sta Portugalska in Združeno kraljestvo. Portugalska se je lotila temeljite prenove kvalifikacijskega sistema, v Združenem kraljestvu pa vzpostavljajo novo ogrodje kvalifikacij, zasnovano na enotah oziroma kreditnih točkah.

V **Belgiji (flamska skupnost)** so z modularizacijo osnovnošolskega izobraževanja odraslih začeli leta 2000. Od leta 2007 naprej so vsi programi, ki jih organizirajo centri za osnovnošolsko izobraževanje odraslih (CBE), organizirani po novi modularni strukturi. Leta 2007 je flamska vlada objavila vrsto predpisov o modularni strukturi v višjem sekundarnem izobraževanju odraslih. Predvideno je, da bodo sedanje enovite programe na višji sekundarni ravni do leta 2012 postopoma opustili, do tedaj pa morajo biti vse vsebine na voljo v modularni obliki. Vmesna evalvacija tega ukrepa je pokazala, da je že 98,7 % programov višjega sekundarnega izobraževanja za odrasle organiziranih po modularni strukturi.

V **francoski skupnosti v Belgiji** so začeli vpeljevati modularno strukturo v t.i. programih za družbeni napredek leta 1991. Modularna in enovita struktura sta se več let izvajali vzporedno, zdaj pa morajo biti vsi novi programi sestavljeni modularno, iz ene ali več enot, vsaka enota pa iz enega tečaja ali več.

V **nemško govoreči skupnosti v Belgiji** tečaje, ki jih izvaja pet zavodov za izobraževanje odraslih (*Schulische Weiterbildung*), postopoma nadomeščajo z moduli, sestavljenimi iz ene enote ali več.

Na **Portugalskem** modularizacija programov poteka sočasno z obsežno reformo poklicnega izobraževanja, ki se je začela leta 2007. Zajema oblikovanje Nacionalnega sistema kvalifikacij, tega pa sestavljata Nacionalni katalog kvalifikacij (razvili so ga v 16 sektorskih svetih in ga stalno posodablja) in Nacionalno ogrodje kvalifikacij (NQF). Ogrodje ima osem ravni in obsega vse kvalifikacije, ki jih za zdaj priznavajo v portugalskih sistemih izobraževanja in usposabljanja. Nacionalni katalog kvalifikacij vsebuje standarde za okrog 250 neterciarnih kvalifikacij, zasnovanih modularno. Različne module je mogoče usvojiti bodisi z udeležbo v programu izobraževanja ali usposabljanja bodisi z vrednotenjem predhodnega neformalnega in priložnostnega učenja.

V **Združenem kraljestvu (Angliji, Walesu in na Severnem Irskem)** je Nacionalno ogrodje kvalifikacij (NQF) zasnovano kot enotno ogrodje z devetimi ravnmi (vstopna raven ter ravni 1-8) za splošne in poklicne kvalifikacije. Kvalifikacije, ki so po zahtevnosti na isti ravni, pa se lahko precej razlikujejo po vsebini in trajanju. Ogrodje kvalifikacij in kreditnih točk (*The Qualifications and Credit Framework – QCF*) je novo ogrodje, ki uporablja isti sistem ravni

kot NQF, a se razlikuje po tem, da je vsaka kvalifikacija sestavljena iz enot, ki imajo vsaka svojo kreditno vrednost. Obstajajo tri vrste teh kvalifikacij – potrdilo (*Award*), spričevalo in diploma; opredeljene so po številu kreditnih točk, dodeljenih vsaki enoti ali kvalifikaciji. Do konca leta 2010 je bila večina poklicnih kvalifikacij prevedena v QCF. Odločitev o prenosu kvalifikacij splošnega izobraževanja, predvsem o končanem srednješolskem izobraževanju (*General Certificate of Secondary Education – GCSE in General Certificate of Education at Advanced level – A levels*), iz NQF v QCF še ni bila sprejeta.

Ena od značilnosti modularnega sistema je ta, da je mogoče posamezne module oziroma gradnike priznati kot samostojne kvalifikacije, ki so neposredno uporabne na trgu dela. Na primer na Norveškem mnogi tečajji usposabljanja za trg dela, ki jih izvajajo pod pokroviteljstvom ministrstva za delo in socialno vključenost, ustrezajo modulom kurikuluma za višje sekundarno izobraževanje. Na Češkem je vsaka poklicna kvalifikacija na višji sekundarni ravni sestavljena iz več gradnikov, znanih kot t.i. „delne kvalifikacije“. Delne kvalifikacije si je mogoče pridobiti le v sistemu nadaljevalnega izobraževanja, ustrezajo pa znanju in spretnostim, potrebnim za izvajanje posamezne poklicne dejavnosti. Doseči jih je mogoče bodisi s formalnim izobraževanjem ali z vrednotenjem neformalnega in priložnostnega učenja. Uporabne so za neposreden vstop na trg dela ali pa jih je mogoče postopno nabirati za pridobitev višje poklicne sekundarne izobrazbe.

Modularizaciji so podobni tudi drugi organizacijski vzorci, ki omogočajo postopno nabiranje učnih dosežkov. V nekaterih državah se je mogoče učiti in si ločeno pridobivati potrdila o predmetih na ravni nižjega ali višjega sekundarnega izobraževanja.

Na **Danskem** je splošno izobraževanje odraslih organizirano v obliki enopredmetnih tečajev. Ob koncu posameznega predmeta udeleženec prejme formalno potrdilo, tečaje pa je mogoče končati z zaključnimi izpiti, ki ustrezajo splošnemu nižjemu in višjemu sekundarnemu izobraževanju.

V **Združenem kraljestvu (Angliji, Walesu in na Severnem Irskem)** si udeleženci izobraževanja, stari 16 oziroma 18 let, ne pridobijo zaključnega spričevala ali diplome. Študenti se potegujejo za kvalifikacije (GCSE in *A-level*) iz posameznih predmetov, ki se potrjujejo ločeno. Na voljo so tudi odraslim udeležencem bodisi s študijem na kolidžih za nadaljnje izobraževanje, z učenjem na daljavo, ali pa (v Angliji in Walesu) v centrih za izobraževanje odraslih in s skupnostnim učenjem. Tako lahko odrasli postopoma dopolnjujejo kvalifikacije, že dosežene v šoli, predmetov, ki so jih že opravili, pa jim ni treba ponavljati.

V državah, kot so Češka, Estonija, Madžarska in Slovaška, so uveljavljeni skrajšani višji sekundarni programi (ali „premostitveni programi“), ki udeležencem omogočajo, da dopolnjujejo že dosežene kvalifikacije, pri tem pa jim ni treba ponavljati že osvojenega znanja. Premostitveni programi so namenjeni posameznikom, ki so se izobraževali v krajših programih poklicnega usposabljanja na višji sekundarni ravni (ISCED 3C) in si želijo pridobiti višjo sekundarno kvalifikacijo (ISCED 3A), ki bi jim omogočila dostop do visokošolskega izobraževanja. Namenjeni so tudi odraslim, ki so si že pridobili splošno kvalifikacijo na višji sekundarni ravni, želeli pa bi si pridobiti še poklicno kvalifikacijo na isti ravni.

Na **Madžarskem** se lahko osebe, ki so bile vpisane v program poklicnega višjega sekundarnega usposabljanja in niso opravile sprejemnega izpita za vpis v visokošolsko izobraževanje (*érettségi vizsga*), vpišejo v krajše pripravljalne tečaje za ta izpit. Ti vsebujejo le predmete, ki niso bili zajeti v kurikulumu poklicnega usposabljanja na višji sekundarni ravni. Odrasli, ki so opravili zaključni izpit iz splošnega izobraževanja, manjka pa jim poklicna kvalifikacija, se lahko vpišejo v skrajšani program poklicnega usposabljanja, sestavljen le iz tehniških in poklicnih predmetov.

3.2.2 Priznavanje in vrednotenje predhodnega neformalnega in priložnostnega učenja

Priznavanje in vrednotenje neformalnega in priložnostnega učenja je eno od prednostnih področij Akcijskega načrta o izobraževanju odraslih (Evropska komisija, 2007). Prav zdaj skoraj v vseh evropskih državah vzpostavljajo sistem vrednotenja neformalnega in priložnostnega učenja ali pa razvijajo že uveljavljene sisteme. Prizadevanja se ujemajo z vpeljevanjem nacionalnih ogrodiv kvalifikacij, temelječih na učnih izidih. Pri tem pa se večina držav spoprijema s izzivom, kako preseči prevlado formalnega izobraževanja, ki ga izvajajo v tradicionalnih šolskih okoljih in je pogosto prepoznano kot edina veljavna pot do znanja, spretnosti in kompetenc, potrebnih za pridobitev glavnih nacionalnih kvalifikacij, kakršno je zaključno spričevalo o višjem sekundarnem izobraževanju. Kljub tem oviram so mnoge države vsaj delno vpeljale postopke za vrednotenje neformalnega in priložnostnega učenja oziroma znanja, sicer značilnega za glavne formalne kvalifikacije.

Priznavanje in vrednotenje predhodnega neformalnega in priložnostnega učenja je včasih izpeljano ob vpisu v program formalnega izobraževanja ali usposabljanja. Postopek priznavanja odraslim lahko omogoči vpis v programe, čeprav ne izpolnjujejo tradicionalnih kvalifikacijskih pogojev za vpis.

Na **Finskem** zakonodaja omogoča študentom, da se prijavijo v programe višjega sekundarnega izobraževanja, tudi če ne izpolnjujejo standardnih vpisnih pogojev (tj. nimajo zaključnega spričevala nižjega sekundarnega izobraževanja). V teh primerih se udeleženec vpiše na podlagi vrednotenja neformalnega in priložnostnega učenja. Praviloma šole za višje sekundarno izobraževanje s poklicno usmeritvijo sprejmejo večje število kandidatov, ki ne izpolnjujejo standardnih vpisnih pogojev, kot šole višjega sekundarnega izobraževanja s splošno usmeritvijo.

Oceno vseh predhodnih učnih dosežkov potencialnih udeležencev je mogoče uporabiti tudi za ustrezno umestitev v programe izobraževanja in usposabljanja.

Na **Danskem** se poklicno izobraževanje odraslih (GVU), ki vodi do enakovrednih kvalifikacij, kot si jih mladi pridobijo v sistemu začetnega izobraževanja in usposabljanja, začne z individualno oceno udeležencevih predhodnih izkušenj in kvalifikacij. Začetno preverjanje, znano pod imenom „preverjanje kompetenc“, je namenjeno določitvi ravni za vsakega posameznika. Pri tem se upošteva predhodno formalno, neformalno in priložnostno učenje. Na podlagi te ocene se pripravi individualni učni načrt za slehernega udeleženca. V njem so opredeljene vrzeli v znanju, ki jih mora udeleženec zapolniti pred opravljanjem zaključnega izpita. Obenem se pripravi „izjava o kompetentnosti“, v kateri so opredeljeni elementi iz kurikuluma poklicnega izobraževanja in usposabljanja, ki jih udeleženec že obvlada.

V **Španiji** sedanji predpisi za osnovnošolsko in srednješolsko izobraževanje odraslih določajo, da je potrebno začetno preverjanje udeleženca, zato da mu bosta zagotovljena ustrezno svetovanje in umestitev v izobraževanje. Merila za začetno ocenjevanje določa vsaka avtonomna skupnost zase; v nekaterih skupnostih predpisi določajo, da se lahko pri ocenjevanju upoštevajo učni izidi, doseženi z neformalnim in priložnostnim učenjem.

V nekaterih državah (na primer v Belgiji, na Češkem, Danskem, v Estoniji, Španiji, Latviji, Avstriji, na Poljskem, Finskem in Norveškem) udeleženci lahko opravljajo izpite za formalne kvalifikacije brez poprejšnje udeležbe v programih izobraževanja in usposabljanja. Mogoč je neposreden dostop do opravljanja izpitov iz posameznih predmetov (enot in modulov) ali celotnih programov.

V **francoski skupnosti v Belgiji** si je mogoče glavne kvalifikacije pridobiti bodisi z vključitvijo v programe izobraževanja in usposabljanja bodisi prek izpitov, ki jih organizirajo Odbori izpraševalcev francoske skupnosti (*Jurys de la Communauté française*). Ti podeljujejo precejšnje število certifikatov na sekundarni in terciarni ravni z enako pravno veljavnostjo, kot jo imajo šolska spričevala. Izpitni sistem je alternativni način pridobivanja formalnih certifikatov in je namenjen predvsem samostojno učečim se in tistim, ki se zaradi različnih vzrokov ne morejo vključiti v formalno izobraževanje. Podoben sistem poznajo tudi v **flamski skupnosti v Belgiji**.

Na **Češkem** je zakon o izobraževanju (2004) omogočil odraslim, da opravljajo izpite višjega sekundarnega izobraževanja iz posameznih predmetov (ali drugih ločenih delov programov) brez poprejšnjega obiskovanja šole. Prav tako lahko opravljajo različne dele zaključnega izpita na višji sekundarni ali posekundarni neterciarni ravni (*maturitní zkouška, závěrečná zkouška ali absolutorium*). Leta 2006 je zakon o verifikaciji in priznavanju rezultatov nadaljnjega izobraževanja vpeljal novo vrsto formalnih kvalifikacij, imenovanih „delne kvalifikacije“; mogoče so le v sistemu nadaljevalnega izobraževanja in si jih je mogoče pridobiti bodisi z vključitvijo v organizirano izobraževanje ali z vrednotenjem predhodnega učenja.

Na **Danskem** je splošno izobraževanje odraslih sestavljeno iz enopredmetnih tečajev na treh različnih ravneh. Udeleženci, ki se niso vpisali v tečaje, lahko kot samostojni udeleženci opravljajo izpite iz različnih predmetov.

V **Estoniji** lahko študenti končajo osnovnošolsko ali višje sekundarno izobraževanje z eksternimi izpiti. Med pripravo na izpite imajo pravico do svetovalnih storitev.

V **Španiji** zakon o izobraževanju (2006) določa, da lahko izobraževalne oblasti organizirajo kvalifikacijske izpite, namenjene učečim se, starim več kot 18 let, ki nimajo zaključnega spričevala na nižji sekundarni ravni (*Graduado en Educación Secundaria Obligatoria*). Zakon odreja tudi, naj izobraževalne oblasti periodično organizirajo zaključne izpite, ki vodijo do certifikata na ravni višjega sekundarnega izobraževanja (*Bachiller*) za odrasle, stare več kot 20 let. Enako velja za poklicno izobraževanje in usposabljanje: udeleženci, stari 18 let, lahko neposredno pristopijo k zaključnemu izpitu za spričevalo *Técnico* na višji sekundarni ravni, odrasli, stari 20 let ali več, pa za spričevalo *Técnico Superior*. Od leta 2009 naprej se lahko posamezniki z ustreznimi strokovnimi izkušnjami odločijo za preverjanje kompetenc, ki so povezane z različnimi enotami iz Nacionalnega kataloga poklicnih kvalifikacij. Uspešno opravljene enote veljajo pri pridobivanju popolnih poklicnih kvalifikacij.

Tudi v **Latviji** je s sprejetjem zakona o poklicnem izobraževanju (2011) omogočena pridobitev glavnih poklicnih kvalifikacij z opravljanjem izpitov, brez poprejšnje udeležbe v ustreznem programu izobraževanja oziroma usposabljanja.

V **Avstriji** lahko posamezniki, ki so zaposleni na delovnih mestih, podobnih učnemu mestu v posamezni stroki, opravljajo vajeniški zaključni izpit (*Lehrabschlussprüfung*) in si tako pridobijo formalno poklicno kvalifikacijo.

Na **Poljskem** odrasli, stari več kot 18 let, ki niso vključeni niti v redno niti izredno izobraževanje, opravljajo zunajšolske izpite, ki vodijo neposredno do zaključka primarnega ali sekundarnega izobraževanja.

Na **Finskem** zakon o zaključnem izpitu omogoča šolskim ravnateljem, da dovolijo posameznikom opravljati zaključni izpit na višji sekundarni ravni, četudi poprej niso bili vključeni v izobraževanje.

Na **Norveškem** lahko odrasli opravljajo preverjanje znanja iz različnih predmetov na nižji in višji sekundarni ravni kot t.i. zunanji kandidati brez poprejšnje udeležbe v teh tečajih.

Poleg naštetih primerov je treba omeniti še Avstrijo, kjer so vpeljali posebni zaključni izpit za odrasle (*Berufsreifeprüfung*), pri katerem se delno upošteva tudi predhodno pridobljeno znanje. Če udeleženec dokaže določene kompetence, je oproščen posameznih delov izpita.

V **Avstriji** posebni poklicni zaključni izpit za zaposlene odrasle študente (*Berufsreifeprüfung*) sestavljajo izpiti iz nemščine, matematike, sodobnega tujega jezika in specifičnega predmeta, povezanega s poklicnim področjem kandidata. Diploma, prejeta po uspešno opravljenem izpitu, ima enako vrednost kot maturitetni izpit (*Reifeprüfung*), opravljen na srednji šoli, saj omogoča posamezniku, da nadaljuje študij na avstrijskih univerzah in drugih višješolskih in visokošolskih institucijah. Pridobljena diploma je enako ovrednotena tudi v plačni shemi javne uprave. Dostop do zaključnega izpita za odrasle je omogočen vsem, ki so poprej končali vajeniški program, srednjo tehniško ali poklicno šolo, šolo za medicinske sestre oziroma pomožno zdravstveno osebje, mojstrsko šolo ali pa so opravili kvalifikacijski izpit (*Befähigungsprüfung*).

V številnih državah je mogoče priznavanje in preverjanje znanja, spretnosti in kompetenc, potrebnih za formalne kvalifikacije, izpeljati z različnimi metodami vrednotenja, ki se razlikujejo od tradicionalnih šolskih izpitov. Sem spadajo metode, kot so: zbirna mapa (portfolio), demonstracija, simulacija ali opazovanje. Prva je precej pogosta v Franciji in na Portugalskem, druge lahko prikažemo s kompetenčno zasnovanimi kvalifikacijami na Finskem.

V **Franciji** si je mogoče vse poklicne kvalifikacije pridobiti s posebnim postopkom vrednotenja, imenovanim VAE (*Validation des Acquis de l'Expérience*). Vzpostavili so ga leta 2002 z zakonom o posodobitvi družbe, odraslim študentom pa omogoča vrednotenje učnih izidov, pridobljenih v različnih okoliščinah (na primer s poklicnim udejstvovanjem, dobrodelnostjo, družabnimi, političnimi in kulturnimi dejavnostmi). Namen postopka je pridobitev formalne kvalifikacije. Pogoji za začetek postopka VAE so minimalno 3-letne izkušnje. V primerjavi z glavnimi kvalifikacijami na višji sekundarni ravni vrednotenje učnih izidov obsega več stopenj; pri tem se uporablja predvsem metoda zbirne mape (portfolia). Udeleženceva zbirna mapa dokazil je ovrednotena ob upoštevanju pogojev, ki jih je treba izpolniti za določeno diplomu. Postopek vrednotenja lahko vodi do dodelitve popolne kvalifikacije ali delnega certifikata, v katerem je opredeljeno, katere elemente mora kandidat še dokončati za pridobitev popolne kvalifikacije. Če kandidat ne izkaže nobenih relevantnih učnih izidov, se postopek konča brez certifikata.

Ob pobudi za nove priložnosti so na **Portugalskem** razvili sistematičen pristop k priznavanju in preverjanju neformalnega in priložnostnega učenja (znan kot proces RVCC). Priznavanje lahko vodi do osnovnošolskih kvalifikacij (te ustrezajo šestim oziroma devetim letom šolanja), srednješolskih kvalifikacij (ustrezajo dvanajstim letom šolanja) ali do poklicnih kvalifikacij. Izpeljan je v skladu s Standardi ključnih kompetenc za vsako kvalifikacijo. Za začetek postopka je potrebna starost najmanj 18 let, kandidat pa mora imeti tudi vsaj tri leta delovnih izkušenj. Kandidati, ki izpolnjujejo oba pogoja, navadno pripravijo zbirno mapo kompetenc, s katero dokazujejo svoje znanje, spretnosti in zmožnosti. Oceni jo komisija, postopek pa se konča z dodelitvijo popolne ali delne kvalifikacije. Ob delni kvalifikaciji je mogoče priznано in ovrednoteno znanje dopolniti v programu izobraževanja ali usposabljanja (na primer v tečaju EFA ali modularnem poklicnem usposabljanju). Celotni postopek je pospremljen s svetovalnimi storitvami.

Na **Finskem** je vrednotenje predhodnega učenja navadno na voljo za kompetenčno zasnovane kvalifikacije. Te so na treh ravneh: višje sekundarne poklicne kvalifikacije, nadaljnje poklicne kvalifikacije in specialistične poklicne kvalifikacije. Za prve velja, da ustrezajo kvalifikacijam, pridobljenim v poklicnem izobraževanju in usposabljanju mladih. Za pridobitev višje sekundarne poklicne kvalifikacije morajo kandidati demonstrirati znanje in spretnosti za posamezni poklic. Odrasli študenti morajo prikazati svoje poklicne spretnosti na kompetenčnih testih, ne glede na to, kako in kdaj so si te spretnosti pridobili. To pomeni, da kandidati lahko opravljajo izpite po formalnem usposabljanju ali med njegovim trajanjem, lahko pa se za preverjanje odločijo tudi brez poprejšnjega formalnega usposabljanja. Priporočila za kvalifikacije določajo poklicne spretnosti, ki jih mora kandidat dokazati, zato da dobi kvalifikacijski certifikat. Priporočila določajo tudi sestavne elemente posamezne kvalifikacije ter metode za dokazovanje poklicnih spretnosti (na primer demonstracijo spretnosti, opazovanje, intervju, vprašalnike, zbirno mapo oziroma projektno delo).

Metode preverjanja, kot so zbirne mape, demonstracije, simulacije ali opazovanja, so pogosto v rabi pri vrednotenju za poklicne kvalifikacije, ki obstajajo le v sistemu nadaljevalnega izobraževanja in usposabljanja (na primer „delne kvalifikacije“ na Češkem). Te metode preverjanja so v nekaterih državah uporabljene tudi kot orodja za usmerjanje in svetovanje. Zadnje velja za Združeno kraljestvo (Škotsko), kjer je zbirna mapa v splošni rabi pri svetovanju, saj pomaga udeležencu oceniti lastni izobraževalni razvoj in ustrezno izbrati nadaljnje izobraževanje ali usposabljanje. Preverjanje torej ne vodi k dodelitvi formalnih kvalifikacij ali certifikatov, temveč omogoča svetovanje kandidatu o njegovih nadaljnjih študijskih izbirah.

Zdi se, da je priznavanje neformalnega in priložnostnega učenja proces, prvenstveno uporabljen v poklicnem izobraževanju in usposabljanju, manj pa v splošnem izobraževanju ali pri pridobivanju akademsko naravnanih kvalifikacij. Iz flamske skupnosti v Belgiji poročajo, da je v predlogu za priznavanje predhodnega učenja (*eerder verworven kwalificaties* – EVK) jasno razmejeno, ali gre za splošne ali poklicne kvalifikacije. V skladu s priporočilom

so splošne kvalifikacije tiste, ki si jih odrasli pridobijo le v izobraževalnem sistemu in jim omogočajo dostop do nadaljnjega izobraževanja ali poklica oziroma jih usposablja za delovanje v družbi. Poklicne kvalifikacije pa so niz kompetenc, ki jih posameznik uporablja v določenem poklicu ali družbenem okolju, zato da pri tem doseže pričakovane rezultate. Te kompetence si je mogoče pridobiti z izobraževanjem pa tudi z usposabljanjem zunaj izobraževalnega sistema. (EACEA/Eurydice, 2010).

3.2.3 Odprto učenje in učenje na daljavo

Eden izmed največjih izzivov za odrasle študente, ki se želijo ponovno vključiti v formalno izobraževanje in usposabljanje, je usklajevanje njihovih učnih obveznosti z drugimi odgovornostmi, kot so družina in delovne obveznosti. Mnogi odrasli povratniki zato iščejo programe, v katerih so študijske obremenitve, kar zadeva potreben čas in prostor, hitrost študija in študijske metode, najmanjše. Večerni in izredni tečaji delno ustrezajo tem zahtevam. So pa še druge oblike, kot so odprto učenje, izobraževanje in usposabljanje na daljavo in e-izobraževanje, ki so za potrebe odraslih povratnikov posebno primerni.

V večini evropskih držav je ponudba odprtega učenja in učenja na daljavo do višje sekundarne ravni zagotovljena z lokalnimi pobudami (na primer z *ad hoc* projekti na šolah) ali z dejavnostmi zasebnih izvajalcev. Ukrepi in pobude na nacionalni ravni so na tem področju precej redki.

V francoski skupnosti v Belgiji, v Španiji in Franciji pod vodstvom ministrstev za izobraževanje delajo javne organizacije, ki organizirajo odprto učenje in učenje na daljavo za udeležence vseh starosti, tj. mlade kot tudi odrasle povratnike v izobraževanje. Te organizacije izvajajo bodisi samo formalne izobraževalne programe (v Španiji) ali pa formalne in neformalne tečaje (v francoski skupnosti v Belgiji in v Franciji).

Ponudba učenja na daljavo v **francoski skupnosti v Belgiji** je bila oblikovana leta 1965 z dvema ciljema. Prvič, želeli so pripraviti udeležence na izpite za pridobitev formalnih kvalifikacij na nižji ali višji sekundarni ravni; organiziral jih je Odbor izpraševalcev francoske skupnosti (*Jurys de la Communauté française*). Drugič, želeli so pripraviti kandidate na izpite za sprejem ali napredovanje v javni upravi; te izpite so organizirale javne oblasti za osebje na različnih ravneh javne uprave. Prvotna razloga za učenje na daljavo sta se ohranila, domet učenja na daljavo pa se je močno razširil. Podobno izobraževalno ponudbo so zagotavljali v **flamski skupnosti v Belgiji**, a so jo ob koncu leta 2010 opustili. Tečaji so še vedno na voljo na odprtem izobraževalnem portalu, flamska vlada pa spodbuja odprto učenje in učenje na daljavo še na mnoge druge načine (na primer s sofinanciranjem tečajev z najmanj 25 % odprtega učenja ter s financiranjem projektov, ki so namenjeni razvoju tečajev z znatnim deležem učenja na daljavo).

V **Španiji** formalno učenje na daljavo upravlja špansko ministrstvo za izobraževanje prek centra za inovacije in razvoj izobraževanja na daljavo (*Centro para la Innovación y Desarrollo de la Educación a Distancia* – CIDEAD). Center zagotavlja različne formalne programe in kvalifikacije (od primarne do višje sekundarne ravni) pa tudi programe za usposabljanje učiteljev in trenerjev za učenje na daljavo. Avtonomne skupnosti so ustanovile tudi posebne centre za učenje odraslih na daljavo, ki prav tako izvajajo različne formalne programe in omogočajo pridobitev kvalifikacije (od primarne do višje sekundarne ravni).

Nacionalni center za izobraževanje na daljavo (*Centre national d'enseignement à distance – CNED*) v **Franciji**, ustanovljen leta 1986, je javna institucija pod pokroviteljstvom ministrstva za izobraževanje. Center izvaja izobraževanje in usposabljanje za otroke in odrasle, in sicer formalne kot tudi neformalne programe. Kar zadeva formalno izobraževanje, CNED ponuja kvalifikacije od višje sekundarne do terciarne ravni izobraževanja. Izvaja tudi neformalne tečaje za različne ciljne skupine, kot so iskalci zaposlitve, zaposleni in velike organizacije (na primer vojska, Francoska državna železnica in velike korporacije).

Drugi primeri političnih akcij za odprto učenje in učenje na daljavo obstajajo na Danskem, kjer so zagotovili pravno podlago za izboljšanje ponudbe, in v Združenem kraljestvu, kjer je vlada podprla razvoj večjega števila pobud za učenje na daljavo.

Na **Danskem** odprto učenje ureja zakon o odprtem učenju, katerega namen je zagotoviti ustrezno ponudbo poklicno naravnane izobraževanja po vsej državi. Odprto učenje izvajajo različne institucije pod vodstvom ministrstva za izobraževanje, pristojne za izvajanje poklicnih programov na višji sekundarni ali terciarni ravni izobraževanja.

V **Združenem kraljestvu** deluje *learnirect* – omrežje spletnih učnih in informacijskih storitev. Njegov razvoj je podprla vlada z namenom, da se z uporabo novih tehnologij zagotovijo prožni tečaji za udeležence po 16. letu starosti, predvsem za tiste z maloštevilnimi kvalifikacijami ali brez njih, saj je zanje malo verjetno, da se bodo vključili v tradicionalne oblike učenja. V **Angliji** in **Walesu** se *learnirect* izvaja prek omrežja več kot 750 spletnih učnih centrov, katerih ponudba vsebuje neformalne in formalne programe. Na **Severnem Irskem** *learnirect* dela v sodelovanju z institucijami za nadaljnje izobraževanje, zato da učenje v nadaljnjem izobraževanju podpre s spletnimi izdelki in storitvami. Na **Škotskem** je *learnirect* del Organizacije za razvoj spretnosti na Škotskem; ponuja tečaje na različnih prizoriščih, tudi spletne tečaje. Priložnosti za odprto učenje in učenje na daljavo so v Združenem kraljestvu na voljo tudi pri drugih ponudnikih. Akreditira jih Svet za kakovost odprtega učenja in učenja na daljavo na podlagi njihovih administrativnih in tutorskih metod ter učnih gradiv. Svet je bil prvotno ustanovljen na zahtevo vlade, a je zdaj neodvisno telo.

3.2.4 Učitelji in trenerji

Formalni redni izobraževalni programi se potrebam odraslih študentov prilagajajo tudi na druge načine. Eden izmed ključnih dejavnikov pri prilagajanju so spretnosti učiteljev in drugih izobraževalcev, ki te programe izvajajo.

V večini evropskih držav morajo učitelji in trenerji, ki izvajajo formalne programe za odrasle, izpolnjevati enake kvalifikacijske pogoje kot učitelji, ki v sistemu začetnega izobraževanja in usposabljanja izvajajo primarne, nižje sekundarne in višje sekundarne programe za mlade. Vendar pa v večini držav v programih začetnega usposabljanja učiteljev ni sestavin, ki bi se nanašale na metode poučevanja in prijeme, namenjene odraslim. V zvezi s tem lahko najdemo v Evropi le nekaj zgledov: na Norveškem je metodologija poučevanja odraslih udeležencev vključena v redno začetno izobraževanje učiteljev. V Sloveniji si morajo učitelji na višji sekundarni ravni pridobiti strokovni magisterij na specifičnem predmetnem področju (izjema so nekatera poklicna področja, kjer take izobrazbe ni na voljo). Njihovo izobraževanje navadno vsebuje modul, ki se osredinja na teoretično znanje o poučevanju mladih in odraslih. Če takega modula v začetnem izobraževanju ni, mora učitelj opraviti dodatno izobraževanje na relevantnem področju, zato da se lahko stalno zaposli.

V Združenem kraljestvu (Angliji, Walesu in na Severnem Irskem) je razlika med šolskim sektorjem in sektorjem za nadaljnje izobraževanje (po 16. letu). Izobraževanje in usposabljanje učiteljev, ki nameravajo poklic opravljati v nadaljnjem izobraževanju, zajema dejavnosti, katerih namen je opremiti prihodnje učitelje s kompetencami, potrebnimi za delo z učenci, starimi 16 let ali več, ter odraslimi

povratniki. Z zakonom določeni pogoji za poučevanje v šolah (izobraževanje do starosti 16 let oziroma od 16 do 19 let, če poteka v šolah) so drugačni. To velja tudi, kadar so programi, ki jih izvajajo v šolah oziroma v nadaljnjem izobraževanju, enaki.

Na koncu moramo poudariti, da v večini evropskih držav metode poučevanja odraslih niso vključene v začetno izobraževanje prihodnjih učiteljev na primarni, nižji sekundarni ali višji sekundarni ravni. Učitelji si morajo spretnosti poučevanja odraslih pridobiti v sistemu nadaljevalnega strokovnega usposabljanja.

POGLAVJE 4: ODRASLI ŠTUDENTI V VISOKEM ŠOLSTVU

Vseživljenjsko učenje je sestavni del bolonjskega procesa; njegov pomen je bil poudarjen v vseh komunikacijah ⁽¹⁾, ki so sledili Bolonjski deklaraciji (1999). Nedavno si je pridobilo poseben položaj v komunikaciji iz Leuvena (Leuven/Louvain-la-Neuve, 2009), v katerem je poudarjen pomen uvajanja vseživljenjskega učenja v višje- in visoko šolstvo.

V Akcijskem načrtu za izobraževanje odraslih Za učenje je vedno pravi čas (Evropska komisija, 2007) je neposredno omenjeno vključevanje odraslih v visoko šolstvo. Ob cilju „en korak naprej“, po katerem naj bi bile odraslim zagotovljene priložnosti za pridobitev kvalifikacije, ki bo vsaj za eno stopnjo višja kot poprej, Akcijski načrt poziva k ukrepom za več priložnosti, ki bi odraslim omogočale visokošolsko izobraževanje.

V tem delu poročila so opisane različne politične pobude za širši dostop do visokošolskega izobraževanja, s katerimi naj bi v izobraževanje privabili netradicionalne udeležence, tudi odrasle povratnike. Prvo poglavje daje splošen pregled politik, strategij in ukrepov za spodbujanje udeležbe odraslih študentov v visokem šolstvu. V nadaljnjih poglavjih so analizirane specifične akcije, ki pomembno pripomorejo k širjenju dostopa, med njimi ukrepi za netradicionalne možnosti dostopa, drugačne poti za napredovanje in prožne načine izvajanja programov.

4.1 Politike, strategije in ukrepi za spodbujanje udeležbe odraslih študentov v visokem šolstvu

Odrasli študenti (ali odrasli udeleženci/odrasli povratniki) v visokem šolstvu so ciljna skupina, ki jo je zelo težko opredeliti. Na evropski ravni ni splošno sprejete definicije odraslega študenta, ki bi starostno opredelila to ciljno skupino. Dejansko je večina študentov, ki se vpišejo v visoko šolstvo, že dosegla z zakonom določeno polnoletnost. Odrasle povratnike v izobraževanje je zato skoraj nemogoče razlikovati od mlajših študentov, saj lahko vsi študirajo redno ali izredno ali pa se odločijo za izobraževanje na daljavo, e-izobraževanje ali programe odprtega učenja.

Po splošnem prepričanju pa velja, da so odrasli študenti starejši od tipičnih študentov visokošolskega izobraževanja ⁽²⁾ in so se ponovno lotili formalnega izobraževanja po določenem obdobju, preživetem zunaj izobraževalnega sistema. Zanje je značilno, da si izberejo programe, ki jih odlikujejo prožne ureditve, kot so: izredni študij, odprto učenje, e-izobraževanje ali programi izobraževanja na daljavo.

Odrasli študenti so v nekaterih državah opredeljeni natančneje, zlasti tam, kjer so za pritegnitev odraslih študentov v visoko šolstvo vpeljali specifične politike ali strategije, oziroma v državah, ki to skupino študentov vključujejo v svojo nacionalno statistiko.

Razpoložljive raziskave (*Higher Education Academy EvidenceNet*, 2010) kažejo, da odrasli študenti niso homogena skupina. Povezuje jih le njihova odločitev, da se visokošolskega študija lotijo v poznejšem življenjskem obdobju. Pogosto se med seboj razlikujejo glede na demografske značilnosti, kot so starost, zaposlitveni status, družbeni razred in podobno. Nekatero državo so vpeljale politične ukrepe, ki upoštevajo to raznolikost. Na primer Irska in Združeno kraljestvo (Škotska) sta vpeljali posebne ukrepe za spodbujanje udeležbe brezposelnih odraslih študentov v visokošolsko izobraževanje. V Južni Evropi, natančneje v Španiji, so razvili politiko alternativnega dostopa do visokega šolstva, namenjeno trem starostnim skupinam odraslih študentov: udeležencem, starejšim od 25, 40 oziroma 45 let.

⁽¹⁾ Praga 2001, Berlin 2003, Bergen 2005, London 2007, Leuven/Louvain-la-Neuve 2009.

⁽²⁾ Več o tipični starosti študentov visokega šolstva v Evropi je objavljeno v publikaciji Eurydice *Focus on Higher Education in Europe 2010* (Eurydice, 2010).

Zdaj se zdi, da sta državi, ki imata za udeležbo odraslih v visokem šolstvu najbolj konkretne politične cilje, Estonija in Irska.

V **Estoniji** sta Strategija visokega šolstva v letih 2006–2015 in njen izvedbeni načrt za obdobje 2008–2010 postavila cilj, da je treba do leta 2015 za 25 % povečati delež študentov, starih 30 let ali več, vpisanih v prvo in drugo stopnjo študija. (Leta 2007 je bil ta delež 22-, leta 2009 pa 23-odstoten).

Na **Irskem** se za odrasle študente v visokem šolstvu razume, da so stari 23 let ali več. Leta 2008 so si z Nacionalnim programom za enakost dostopa do visokega šolstva med letoma 2008–2013 za cilj postavili povečanje deleža rednih odraslih študentov s 13 % leta 2006 na 20 % do leta 2013. Določen je tudi cilj za povečanje deleža odraslih študentov v rednem in izrednem študiju, in sicer z 18 % leta 2006 na 27 % do leta 2013. Ključni cilji tega dokumenta vsebujejo tudi pospeševanje vseživljenjskega učenja na Irskem, in sicer s širitvijo vstopnih poti v visoko šolstvo, znatnim povečanjem izrednih oziroma prožnih programov (s 7 % v letu 2006 na 17 % do leta 2013), oboje sočasno s finančnimi ukrepi, namenjenimi podpori študentom v vseživljenjskem učenju.

V večini drugih evropskih držav politike ali strategije visokega šolstva oziroma vseživljenjskega učenja vključenost odraslih prikazujejo bolj na splošno, tako da poudarjajo, naj visoko šolstvo krepi priložnosti za formalno in neformalno učenje odraslih.

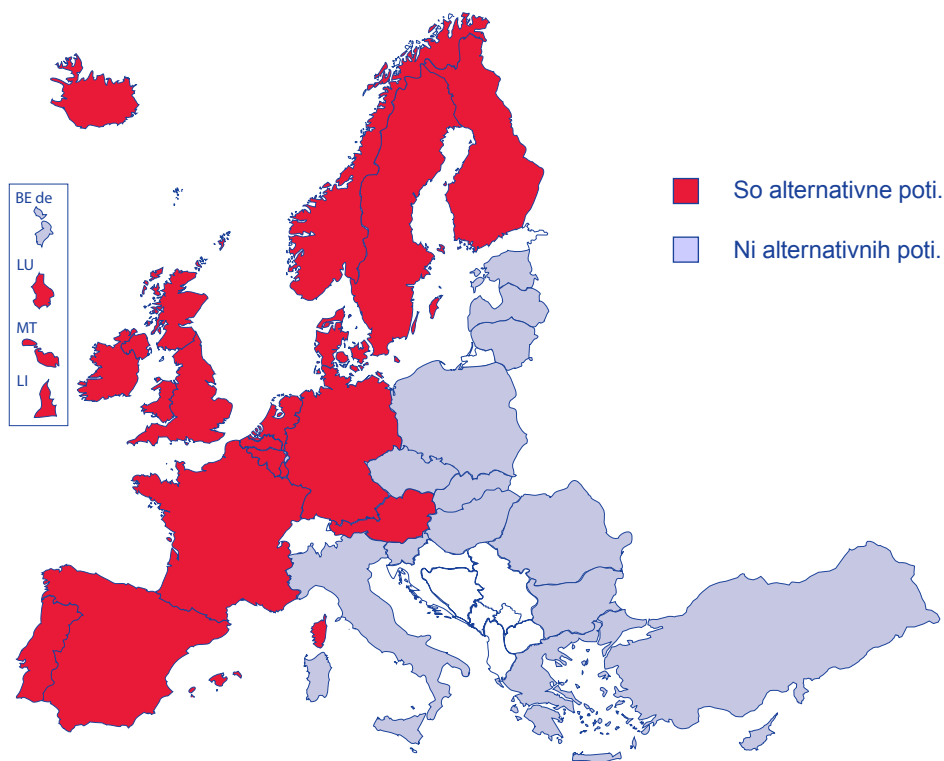
Čeprav so izrecni politični cilji o vključenosti odraslih študentov v terciarno izobraževanje razmeroma redki, so mnoge države vendarle vpeljale različne ukrepe, prilagojene potrebam odraslih študentov.

V mnogih evropskih državah tradicionalno zaključno spričevalo ob koncu splošnega ali poklicnega višjega sekundarnega izobraževanja ni edini pogoj za vstop v visoko šolstvo (glej Sliko 4.1). To pomeni, da imajo kandidati brez standardne kvalifikacije, ki bi jim omogočala dostop do visokega šolstva, vsaj eno alternativno pot za vpis v študij na tej ravni. Alternativne možnosti največkrat pomenijo vpis na podlagi vrednotenja predhodnega učenja (glej poglavje 4.2.2) ali na temelju posebnih pripravljanih programov (glej poglavje 4.3).

V nekaterih državah študentom potrjujejo njihovo predhodno neformalno ali priložnostno učenje, povezano s prihodnjim visokošolskim študijem, tako da so oproščeni študija nekaterih izobraževalnih enot. Da bi bili učni izidi neformalnega in priložnostnega učenja priznani kot enakovredni popolni visokošolski kvalifikaciji, pa v Evropi še ni splošna praksa. (več o tem v poglavju 4.2.3).

Če se želijo odrasli študenti vpisati v redno izobraževanje, se pogosto spoprijemajo s težavami. Zato imajo politični ukrepi, ki spodbujajo alternativne načine za izvajanje visokošolskega študija, ključno vlogo pri povečevanju vključenosti odraslih povratnikov v programe formalnega visokošolskega izobraževanja (več o tem v poglavju 4.4).

Slika 4.1: Alternativne poti do visokošolskega izobraževanja za netradicionalne kandidate, 2009/10

Vir: Eurydice

Dodatne opombe

Ciper: Kandidati za višješolsko ali visokošolsko izobraževanje morajo imeti zaključno spričevalo višjega sekundarnega izobraževanja, vendar lahko javne univerze pod posebnimi pogoji sprejmejo določeno število študentov, starih 30 let in več (npr. pri sprejemnih izpitih imajo lahko nižje ocene). Dodatne prednosti (glede na njihovo starost) imajo v prijavnem postopku tudi kandidati iz Odprte univerze na Cipru.

Pojasnilo

So alternativne poti: je vsaj ena alternativna pot, ki omogoča dostop do višješolskega ali visokošolskega izobraževanja; to pomeni, da zaključno spričevalo na višji sekundarni ravni splošne ali poklicne smeri ni pogoj za vpis v visokošolsko izobraževanje.

Ni alternativnih poti: zaključno spričevalo na višji sekundarni ravni splošne ali poklicne smeri je pogoj za vpis v visokošolsko izobraževanje.

4.2 Priznavanje in vrednotenje predhodnega neformalnega in priložnostnega učenja

Visoko šolstvo je pogosto obravnavano kot sektor, v katerem je pri uveljavljanju postopkov za priznavanje predhodnega neformalnega in priložnostnega učenja največ izzivov. Postopek temelji na predpostavki, da so neformalni tečaji ter delovne in življenjske izkušnje enakovredni učnim izidom dolgoletnega formalnega izobraževanja in lahko kandidata usposobijo za vpis v višješolsko ali visokošolsko izobraževanje, napredovanje v študijskih programih ali mu omogočijo celo priznanje višješolske ali visokošolske stopnje izobrazbe. Zato ni presenetljivo, da so mnenja o tej zadevi različna. Kakor koli že, cilji bolonjskega procesa za visoko šolstvo pomenijo vse večji pritisk, da ustrezno prilagodi svojo kulturo in prakso.

4.2.1 Zakonodaja in vrednotenje neformalnega in priložnostnega učenja v visokem šolstvu

Zakonodaja v Evropi se priznavanja in vrednotenja predhodnega neformalnega in priložnostnega učenja v visokem šolstvu loteva na različne načine. Lahko je usmerjevalna, tako da od institucij izrecno zahteva prilagoditev postopkov; lahko institucijam dovoljuje, da se same odločijo, ali bodo svojo ponudbo prilagodile; lahko pa te problematike sploh ne ureja (glej Sliko 4.2).

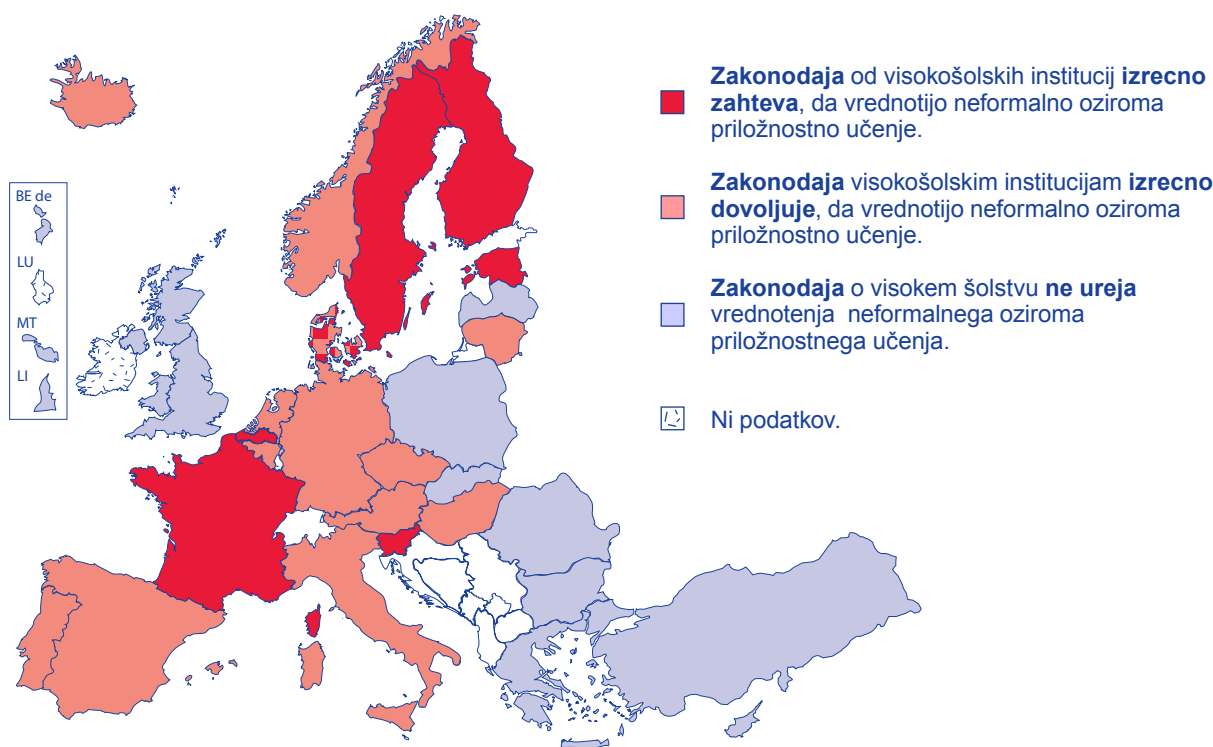
V nekaterih primerih zakonodaja visokošolskim institucijam izrecno nalaga, da določijo postopke za vrednotenje predhodnega neformalnega in priložnostnega učenja, četudi na različne načine in do različne stopnje. Na Švedskem morajo visokošolske institucije v skladu z Odlokom o visokem šolstvu (2003) na zahtevo kandidatov, ki nimajo potrebnih formalnih kvalifikacij, oceniti njihovo neformalno in priložnostno učenje. V Franciji zakonodaja posameznikom daje zakonito pravico, da se njihovo predhodno izkustveno učenje prizna in ovrednoti v instituciji, ki si jo sami izberejo. V flamski skupnosti v Belgiji je bil v skladu z zakonodajo oblikovan poseben organ, pristojen za visokošolski študij (Svet za spore o odločitvah o študijskem napredovanju). Njegova naloga je razsoditi o pritožbah študentov na odločitve visokošolskih institucij o različnih zadevah, tudi o vrednotenju predhodnega učenja.

Tudi predpisi o višjem in visokem šolstvu v Estoniji in Sloveniji visokošolskim institucijam postavljajo določene zahteve za vrednotenje predhodnega učenja. Vendar v teh dveh državah vrednotenje neformalnega in priložnostnega učenja ne more nadomestiti glavnih kvalifikacij višjega sekundarnega izobraževanja, potrebnih za vpis v terciarno izobraževanje (več o tem v sliki 4.1), lahko pa se uporablja pri napredovanju po študijskih programih. Estonska zakonodaja določa, da mora svet posamezne visokošolske institucije zagotoviti pogoje in postopke za vrednotenje predhodnih učnih in poklicnih izkušenj študentov. Institucije morajo študente informirati o postopkih za vrednotenje ter zagotoviti njihovo enotnost. Zakonodaja v Sloveniji je pri postopkih za vrednotenje manj izrecna, določa pa, da so lahko študijski programi akreditirani le, če opredeljujejo merila za priznavanje znanja, spretnosti in kompetenc, pridobljenih pred vpisom v posamezni študijski program. Merila za akreditacijo visokošolskih zavodov in študijskih programov (2004, revidirani 2010) določajo, da je mogoče upoštevati znanje, spretnosti in kompetence, pridobljene s formalnim, neformalnim, pa tudi priložnostnim učenjem.

V francoski skupnosti v Belgiji, na Češkem, v Nemčiji, Španiji, Italiji, Litvi, na Madžarskem, Nizozemskem, v Avstriji, na Portugalskem, v Islandiji in na Norveškem zakonodaja visokošolskim institucijam izrecno omogoča izpeljavo postopkov za priznavanje predhodnega neformalnega oziroma priložnostnega učenja. Institucije se lahko samostojno odločijo, kako jih bodo uveljavile in koliko. Zato se uveljavljanje postopkov za vrednotenje po teh državah precej razlikuje. V nekaterih državah je vrednotenje predhodnega neformalnega oziroma priložnostnega učenja na večini

visokošolskih institucij že splošna praksa, drugod je ta možnost še naprej le redko uporabljena. Pomembno je omeniti, da se države ne razlikujejo le po tem, kako vrednotenje neformalnega oziroma priložnostnega učenja opredeljuje zakonodaja, temveč tudi po tem, koliko jo visokošolske institucije upoštevajo (podrobnosti glej v poglavjih 4.2.2 in 4.2.3).

Slika 4.2: Zakonodajna ogrodja za priznavanje predhodnega neformalnega in priložnostnega učenja v visokem šolstvu, 2009/10

Dodatna opomba

Danska: Odgovornost za terciarno izobraževanje si delijo ministrstvo za izobraževanje, ministrstvo za znanost, tehnologijo in inovacije ter ministrstvo za kulturo. Zakonodaja določa, da morajo visokošolski zavodi pri vpisu v programe, za katere je odgovorno ministrstvo za izobraževanje, kandidatom priznavati predhodno neformalno in priložnostno učenje, pri vpisu v programe iz pristojnosti drugih dveh ministrstev pa ju lahko vrednotijo, obvezno pa ni.

V nekaterih državah zakonodaja vrednotenja predhodnega neformalnega in priložnostnega učenja ne ureja izrecno. Te države so: Bolgarija, Grčija, Ciper, Latvija, Malta, Poljska, Romunija, Slovaška, Združeno kraljestvo, Lihtenštajn in Turčija. Kljub temu je v nekaterih izmed teh držav priznavanje in vrednotenje predhodnega neformalnega in priložnostnega učenja splošna praksa. V visokem šolstvu Združenega kraljestva (Anglije, Walesa in Severne Irske) je priznavanje predhodnega učenja tradicija, čeprav nimajo zakonodaje, ki bi urejala te postopke. To je tesno povezano z dejstvom, da so tamkajšnje univerze avtonomne institucije, odgovorne za kakovost kvalifikacij, ki jih podeljujejo, in pogoje, ki jih postavljajo. Podobno tudi na Poljskem priznavanje predhodnega neformalnega in priložnostnega učenja ni urejeno z zakonodajo na nacionalni ravni, vendar visokošolske institucije pogosto priznavajo predhodno neformalno učenje in ga upoštevajo pri pridobivanju visokošolskih stopenj in kvalifikacij. Odločitve sprejemajo institucije same. V primerjavi z omenjenimi zgledi imajo nekatere države, umeščene v to skupino, zelo skromne izkušnje z vrednotenjem predhodnega neformalnega in priložnostnega učenja. Pri večini se vrednotenje predhodnega neformalnega in izkustvenega učenja šele pojavlja in visokega šolstva še ni doseglo.

Pomembno je omeniti, da so oblasti v nekaterih državah (na primer na Irskem in v Združenem kraljestvu) poleg zakonodaje vpeljale tudi posebna priporočila, ki so visokošolskim institucijam v pomoč pri postopkih za priznavanje in potrjevanje predhodnega učenja.

Priznavanje predhodnega učenja ima v visokem šolstvu dva namena: prvič, omogočiti vpis, in drugič, omogočiti študentom, da dokažejo delno ali popolno izpolnjevanje obveznosti iz posameznega študijskega programa. V večini držav, kjer v višjem in visokem šolstvu potrjevanje predhodnega učenja poznajo, je postopek mogoče uporabiti za oba namena. So pa države, v katerih je uporabljen le za vpis (na primer na Portugalskem) ali za napredovanje v študijskih programih (na primer na Češkem, v Estoniji, Italiji, na Poljskem in v Sloveniji).

4.2.2 Dostop do visokošolskega študija na podlagi priznavanja in vrednotenja predhodnega učenja

Kandidati, ki se želijo vpisati v višje- ali visokošolsko izobraževanje na podlagi predhodnega učenja, morajo navadno izpolnjevati različne pogoje. Ti pogosto zadevajo starost ali trajanje poprejšnje poklicne izkušnje. Ponekod opredeljujejo dodatne pogoje, na primer v Nemčiji, kjer je potrjevanje predhodnega učenja dostopno le imetnikom določenih poklicnih kvalifikacij.

Potrjevanje predhodnega učenja za sprejem v višje ali visoko šolstvo je lahko zasnovano na vrsti akreditacijskih metod in pristopov. V nekaterih primerih je študent sprejet na podlagi dokazil, ki jih predloži ob prijavi, oziroma intervjuja. V drugih primerih morajo netradicionalni kandidati za višje in visoko šolstvo opraviti poseben test ali izpit, s katerim dokazujejo spretnosti, potrebne za vpis v študijske programe.

V **flamski skupnosti v Belgiji** predpisi visokošolskim institucijam omogočajo, da dovolijo vpis v dodiplomske programe na podlagi kandidatovega celovitega znanja in spretnosti, ki ju preveri uprava institucije. Predhodno neformalno in priložnostno učenje je mogoče upoštevati tudi pri vpisu v doktorski študij za kandidate, ki si niso pridobili magisterija.

V **Nemčiji** so dežele (*Länder*) leta 2009 vpeljale standardizirani postopek, po katerem se lahko mojstri, tehniki in posamezniki s poklicnimi kvalifikacijami na komercialnem ali finančnem področju vpišejo v visokošolsko izobraževanje, če imajo vsaj 3 leta delovnih izkušenj na svojem poklicnem področju.

V **Španiji** univerze vsako leto prihranijo določeno število mest za kandidate, ki spadajo v eno izmed treh starostnih skupin odraslih študentov: študentov, starejših od 25, 40 oziroma 45 let. Kandidati, stari več kot 25 let, ki izpolnjujejo tradicionalne vpisne pogoje, so sprejeti v visokošolsko izobraževanje na podlagi uspešno opravljenega sprejemnega izpita posamezne univerze. Izpit je sestavljen iz splošnega (vsebuje tri teste) in posebnega dela za ovrednotenje spretnosti, zmožnosti in nadarjenosti za izbrani študij. Posameznikom, starim več kot 40 let, ki nimajo kvalifikacije, potrebne za vpis v visokošolsko izobraževanje, se lahko priznajo predhodne delovne izkušnje, če so povezane s programi, v katere se želijo vpisati. Univerze določijo akreditacijska merila ter strokovne izkušnje, potrebne za vpis v posamezne študijske programe. Postopek vedno vključuje osebni intervju. Posamezniki, stari več kot 45 let, ki nimajo kvalifikacije, potrebne za vpis v visoko šolstvo, in so brez ustreznih delovnih izkušenj, so vanj lahko sprejeti po uspešno opravljenem splošnem izpitu in osebnem intervjuju.

Na **Portugalskem** se lahko študenti brez formalnih kvalifikacij, stari več kot 23 let, skupaj s študenti, ki imajo ustrezne posekondarne kvalifikacije, vpišejo v visokošolsko izobraževanje, če opravijo posebne izpite, s katerimi dokažejo svojo usposobljenost za študij, ki so si ga izbrali. Izpite opredelijo posamezne visokošolske institucije.

Po letu 2003 morajo visokošolske institucije na **Švedskem** na zahtevo kandidatov, ki nimajo formalnih kvalifikacij, oceniti njihovo predhodno neformalno in priložnostno učenje. Leta 2006 je za potrditev neformalnega in priložnostnega učenja zaprosilo okrog 5.800 prijaviteljev; od teh jih je skoraj 2.000 izpolnilo pogoje za vpis v program ali tečaj, za katerega so se prijavi. Ker so tekmovali z drugimi študenti, je bilo pozneje sprejetih le okrog 1.000 netradicionalnih prijaviteljev.

Čeprav so v **Združenem kraljestvu (Angliji, Walesu in na Severnem Irskem)** najpogostejša oblika kvalifikacije za vstop v visokošolsko izobraževanje spričevala *A-level*, so sprejemljive tudi številne druge kvalifikacije. Mnoge institucije sprejmejo prijave odraslih kandidatov, ki imajo ustrezne izkušnje, nimajo pa formalnih kvalifikacij. Agencija za zagotavljanje kakovosti v visokem šolstvu (*The Quality Assurance Agency for Higher Education – QAA*) je objavila pravila, po katerih je pri presoji verjetnosti, da predvideni študent uspešno konča posamezni program, mogoče upoštevati vrsto različnih dokazil. Nanašajo se na zmožnosti, nadarjenost, spretnosti, kvalifikacije, drugo predhodno učenje in izkušnje, skupaj s tistimi, ki si jih je študent pridobil na delovnem mestu.

V **Islandiji** lahko po zakonu o visokošolskih institucijah (*Higher Education Institution Act, 2006*) te institucije sprejmejo študenta brez ustreznih kvalifikacij, če dokaže potrebno znanje in zrelost. O tem samostojno odloča posamezna visokošolska institucija.

Na **Norveškem** lahko prijavitelji, stari 23 let in več, s 5-letnim dokumentiranim izobraževanjem, usposabljanjem oziroma delom, izpolnijo pogoje za vpis v visokošolsko izobraževanje z uspešno opravljenim izpitom iz šestih predmetov na predpisani ravni (norveščine, angleščine, zgodovine, družbenih ved, matematike in naravoslovja). Od leta 2001 imajo visokošolske institucije pravico sprejemati študente, stare 25 let ali več, brez zadostnih formalnih vpisnih kvalifikacij. Same odločijo, ali je kandidat na podlagi predhodnega neformalnega in priložnostnega učenja usposobljen za izbrani študijski program.

Pri potrjevanju predhodnega učenja za vpis v visoko šolstvo so lahko v posameznih državah razlike tudi med različnimi tipi visokošolskih institucij. Na Finskem se alternativne vpisne politike nekoliko razlikujejo na univerzah oziroma politehnikah. Podobno je v Belgiji (v francoski skupnosti) razlika med univerzami, *hautes écoles* in umetnostnimi akademijami. Treba je omeniti, da so v številnih državah prav na umetnostnih šolah in v umetnostnih programih glede vpisnih kvalifikacij študentov zelo prožni. To ne velja le za države, v katerih je potrjevanje predhodnega učenja kot pogoja za vpis v visokošolsko izobraževanje standardna praksa (na primer v francoski in flamski skupnosti v Belgiji, na Danskem in v Nemčiji), pač pa tudi v državah, kjer potrjevanje predhodnega učenja v splošnem ne omogoča vpisa v visoko šolstvo (na primer na Češkem in v Sloveniji). Kljub temu je treba opozoriti, da si na Češkem študentje, ki niso uspešno končali višjega sekundarnega izobraževanja, ne morejo pridobiti akademske stopnje izobrazbe.

V državah, kjer obstaja centralni sistem za vpis v visokošolsko izobraževanje (na primer na Danskem in Irskem), netradicionalnim študentom svetujejo, da neposredno navežejo stik z izbrano visokošolsko institucijo, zato da ta ovrednoti in upošteva njihovo neformalno učenje in delovne izkušnje.

Na **Danskem** je število razpoložljivih študijskih mest v visokem šolstvu razdeljeno v dva dela. Mesta v prvem se dodelijo prijaviteljem s pridobljenimi zaključnimi spričevali na višji sekundarni ravni na podlagi njihovih poprečnih ocen. Ti kandidati se prijavijo prek skupne vpisne službe (*Coordinated Enrolment System – KOT*). Drugi del vpisnih mest (10 % vseh vpisnih mest na univerzah) je namenjen prijaviteljem na podlagi individualnega ocenjevanja, ki ga opravijo institucije. Med njimi so lahko tudi prijavitelji brez zaključnega spričevala o višji sekundarni izobrazbi, če institucija presodi, da imajo podobne kompetence, kot se zahtevajo za zaključni izpit na tej ravni.

Na **Irskem** večina institucij vnaprej opredeli kvote vpisnih mest, namenjene odraslim študentom. Visokošolske institucije pričakujejo, da se odrasli študent najprej prijavi na Osrednji prijavitni urad. Tam mu svetujejo, da se neposredno poveže z visokošolsko institucijo in ugotovi, ali mora izpolniti dodatne vpisne pogoje. V večini primerov se odraslemu študentu priznajo predhodne delovne izkušnje, zlasti, če so povezane z nameranim študijskim področjem.

Skleniti je mogoče z napovedjo, da bo vpeljava nacionalnih kvalifikacijskih ogrodij (NOK) pri vpisu v visokošolsko izobraževanje najverjetneje pomembno vplivala na vrednotenje predhodnega učenja. Namen teh ogrodij je namreč razjasniti vsebino posameznih nacionalnih kvalifikacij. Posledično bodo omogočala boljše razumevanje „netradicionalnih“ kvalifikacij in certifikatov, s tem pa bo več možnosti, da jih bodo visokošolske institucije upoštevale kot nadomestilo za tradicionalne zaključne kvalifikacije na ravni višjega sekundarnega izobraževanja. Na Irskem, na primer, se je po uvedbi NOK povečalo število študentov s priznanim nadaljnjim izobraževanjem (tj. netradicionalno vpisno kvalifikacijo za visokošolsko izobraževanje), ki jim je omogočilo nadaljevanje študija. Leta 2007 je bilo med vpisanimi 10 % kandidatov s to kvalifikacijo.

4.2.3 Napredovanje v visokem šolstvu na podlagi priznavanja in vrednotenja predhodnega učenja

Vrednotenje predhodnega učenja ni pomembno le ob vpisu v visokošolsko izobraževanje, temveč tudi pri izpolnjevanju obveznosti iz posameznega študijskega programa. Študentom namreč ni treba opravljati določenih delov študijskega programa, če lahko dokažejo, da imajo relevantno znanje, spretnosti in kompetence. Ta pojav najdemo v mnogih evropskih državah.

V flamski skupnosti v Belgiji zakon o prožnih učnih poteh (2004) določa, da so lahko študenti v visokem šolstvu ob upoštevanju poprej pridobljenih kvalifikacij in na podlagi ovrednotenega predhodnega učenja oproščeni opravljanja določenih tečajev.

V **Španiji** so univerze pri priznavanju predhodnega učenja in zmanjšanju števila predmetov, ki jih morajo študenti usvojiti, da si pridobijo visokošolsko izobrazbo, samostojne.

Na **Poljskem** priznavanje predhodnega učenja ni urejeno na nacionalni ravni, je pa v rabi pri napredovanju v visokem šolstvu. Najpogostejše je priznavanje in vrednotenje znanja tujega jezika, pridobljenega in certificiranega zunaj formalnega sistema (na primer v jezikovnih šolah). Senati mnogih visokošolskih institucij so sprejeli interna pravila, v katerih so naštetih neformalni certifikati, ki jih priznavajo in vrednotijo.

V **Združenem kraljestvu (Angliji, Walesu in na Severnem Irskem)** je posamezna institucija odgovorna za kakovost in standarde svojih kvalifikacij. Zato je odgovorna tudi za odločitve o potrjevanju predhodnega učenja, ki ga upošteva pri napredovanju v študijskem programu in izdajanju ustreznih listin ali kvalifikacij.

V nekaterih primerih (na primer v francoski skupnosti v Belgiji, na Češkem, v Nemčiji, Italiji in na Madžarskem) uredbe določajo, koliko študijskih obveznosti je mogoče izpolniti na podlagi potrjenega predhodnega učenja.

V **francoski skupnosti v Belgiji** so lahko študenti na visokih šolah (*hautes écoles*), ki predložijo dokazila o ustreznih triletnih poklicnih izkušnjah, na podlagi vrednotenja njihovega predhodnega učenja oproščeni določenih obveznosti, vendar le do 20 % obveznosti celotnega študijskega programa. Podobne ugodnosti omogočajo tudi univerze. V tem primeru morajo študenti dokazati vsaj pet let ustreznih strokovnih ali osebnih izkušenj. Izkustveno učenje je lahko priznано kot ekvivalent za največ 60 kreditnih točk v posameznem študijskem letu. Odločitve o tem sprejemajo evalvacijske komisije, temeljijo pa na dokazilih, ki jih predložijo študenti.

Na **Češkem** lahko visokošolske institucije v skladu s spremenjenim zakonom o visokem šolstvu (2001) priznajo do 60 % kreditnih točk, potrebnih za dokončanje dodiplomskega programa. Pri tem upoštevajo uspešno opravljene visokošolske tečaje vseživljenjskega učenja (tj. neformalne tečaje, izpeljane v visokošolskih institucijah). Vendar pa je ta oblika priznavanja še precej redka.

V **Nemčiji** je mogoče od leta 2002 naprej potrjevati znanje in spretnosti, pridobljene zunaj visokega šolstva. Priznati je mogoče do 50 % visokošolskega študijskega programa. Postopek se izpelje z individualnim preverjanjem, splošno akreditacijo za celotne skupine prijaviteljev ali s sprejemnim testiranjem. V praksi se preizkušajo številni modeli, na nacionalni ravni pa postopki še niso sprejeti in vpeljani.

V **Italiji** visokošolske institucije ne smejo priznati več kot 60 kreditnih točk v študijskih programih prve stopnje oziroma več kot 40 kreditnih točk v študijskih programih druge stopnje.

Na **Madžarskem** zakon o visokem šolstvu (2005) visokošolskim institucijam daje pravico do priznavanja predhodnega neformalnega učenja, pa tudi delovnih izkušenj. Te je mogoče ovrednotiti z največ 30 kreditnimi točkami. Za zdaj se ta vrsta priznavanja v praksi redko kdaj uporablja.

V flamski skupnosti v Belgiji in v Franciji lahko potrditev predhodnega učenja vodi neposredno do priznanja visokošolske kvalifikacije, tudi če kandidat nikoli ni bil vpisan v kateri koli študijski program.

V **flamski skupnosti v Belgiji** si je mogoče pridobiti prvo- ali drugostopenjsko diplomu, če institucija na podlagi poprej pridobljenih kvalifikacij oziroma predhodnega učenja presodi, da si je posameznik pridobil potrebne kompetence.

V **Franciji** lahko vrednotenje predhodnega učenja (*Validation des Acquis de l'Expérience* – VAE) pripelje do delnega ali popolnega priznanja kvalifikacije, tudi do visokošolske stopnje izobrazbe. Ta način je dostopen vsakomur, ki lahko dokaže vsaj tri leta ustreznih izkušenj. Upoštevajo se plačano ali neplačano delo in prostovoljske dejavnosti. Leta 2007 je bilo 2.154 visokošolskih kvalifikacij podeljenih izključno na podlagi vrednotenja predhodnega neformalnega in priložnostnega učenja. Dodatnim 2.046 kandidatom je bil po tej poti priznan določen del njihovega študija. (Ministrstvo za izobraževanje, 2009).

4.3 Pripravljalni programi za vpis netradicionalnih kandidatov v visoko šolstvo

Netradicionalni učeči se, med njimi tudi odrasli študenti, pogosto potrebujejo dodatno podporo pri pridobivanju spretnosti, potrebnih za študij v visokem šolstvu, še preden vanj vstopijo. Mnoge države (na primer Irska, Francija, Združeno kraljestvo in Islandija) so razvile posebne programe za pomoč potencialnim študentom. Namenjeni so v glavnem učečim se, ki imajo za seboj kratko poklicno izobraževanje na višji sekundarni ravni (to je po programih, ki ne omogočajo nadaljevanja študija v visokem šolstvu), in tistim, ki so predčasno opustili višje sekundarno izobraževanje. Za vpis v te programe na splošno ni predpisana potrebna kvalifikacija, lahko pa se zahteva izpolnjevanje določenih pogojev, kot so starost ali trajanje odsotnosti iz formalnega sistema izobraževanja (v Franciji morajo biti prijavitelji stari najmanj 20 let in morajo biti zunaj šolskega sistema vsaj dve leti). Pripravljalni programi navadno trajajo eno študijsko leto in po uspešnem dokončanju vodijo do certifikata ali kvalifikacije, ki omogoča dostop do visokošolskega študija.

Na **Irskem** določeno število kolidžev ponuja predpisne pripravljalne tečaje za odrasle udeležence, ki jim omogočajo dostop in jih pripravijo za vpis v visoko šolstvo.

V **Franciji** morajo študenti kot pogoj za vpis na univerzo uspešno opraviti zrelostni izpit (*baccalauréat*). Je pa tudi alternativna možnost, t.i. pristopna diploma DAEU (*Diplôme d'Accès aux Études Universitaires*). DAEU je nacionalna diploma, katere pridobitev omogočajo posebej za to akreditirane univerze in je namenjena študentom brez opravljenega zrelostnega izpita, starim vsaj 20 let, ki so bili vsaj dve leti zunaj šolskega sistema. Diplomo si pridobijo po enoletnem študiju in uspešno opravljenem pisnem in ustnem izpitu, pri katerem so ovrednoteni pridobljeno kandidatovo znanje, splošna kulturna ozaveščenost ter ustrezne organizacijske sposobnosti in spretnosti za visokošolski študij. DAEU daje enake pravice kot *baccalauréat*. Obstajata dve različni diplomi DAEU: DAEU A in DAEU B. Prva pripravlja študente za visokošolski študij na področjih, kot so: francoščina, umetnost, humanistične in družbene vede, jeziki, komunikacija, pravo, ekonomske znanosti, uprava in menedžment. Druga pripravlja študente za študij naravoslovja, tehnologij, športne vzgoje, medicine, zobozdravstva, farmacije in nege bolnikov.

V **Združenem kraljestvu** je vrsta programov, ki pripravljajo netradicionalne kandidate za visokošolski študij. V **Angliji, Walesu** in na **Severnem Irskem** se odrasli lahko odločijo za alternativno, hitro pot, zasnovano za posameznike, ki se po določenem času vrnejo v izobraževanje in so brez formalnih kvalifikacij. Izobraževanje, ki vodi do diplome, imenovane Diploma za dostop do visokega šolstva (*Access to Higher Education Diploma*), izvajajo kolidži za nadaljnje izobraževanje, načrtovano pa je v sodelovanju z visokošolskimi institucijami. Programi so usmerjeni na posamezno disciplino (na primer Diploma za dostop do visokega šolstva (zdravstvena nega) ali Diploma za dostop do visokega šolstva (pravo)), področju prilagojene vsebine pa so združene z elementi, ki podpirajo odrasle pri študiju, kot so ključne spretnosti iz informacijskih tehnologij, matematične in komunikacijske ter študijske spretnosti. Med metodami poučevanja je tudi individualna tutorska podpora. Tipični tovrstni program poteka kot enoletni redni študij, mnogi pa so na voljo tudi kot izredni študij. Podobno je na **Škotskem**, kjer z vrsto prilagojenih tečajev pripravljajo odrasle brez ustreznih kvalifikacij na visokošolsko izobraževanje na splošno ter za posamezne vrste študija. Izobraževanje zajema vrsto enot in tečajev Škotskega kvalifikacijskega urada (SQA)⁽³⁾, uspešno končanje pa vodi do potrdila SQA. Mnogi pripravljalni tečaji – če jih kandidati uspešno končajo – obenem zagotavljajo vpisno mesto v visokem šolstvu. Mednje spada Škotski program za širši dostop (*Scottish Wider Access Programme – SWAP*). Od njegove uvedbe leta 1988 si je za dostop v visoko šolstvo to možnost izbralo več kot 25.000 odraslih.

V **Islandiji** se lahko netradicionalni kandidati vpišejo v visoko šolstvo po uspešnem končanem pripravljalnem študijskem programu, organiziranem za posameznike, ki ne izpolnjujejo standardnih vpisnih pogojev.

⁽³⁾ Škotski kvalifikacijski urad (*Scottish Qualifications Authority – SQA*) je nacionalni organ za potrjevanje in priznavanje predhodnega učenja na Škotskem (več: http://www.sqa.org.uk/sqa/CCC_FirstPage.jsp).

4.4 Alternativni načini študija v visokem šolstvu

V 3. poglavju (podpoglavju 3.2.3) smo omenili, da je pomanjkanje prožnih programov za odrasle študente ovira pri vključevanju v formalno izobraževanje in usposabljanje. To velja za vse ravni izobraževanja, tudi za visoko šolstvo. Zato mora politika, ki se ukvarja s spodbujanjem izobraževanja odraslih študentov v formalnih programih v visokem šolstvu, proučiti možnosti za prožno ureditev tega področja.

4.4.1 Razumevanje terminologije

Alternativni načini študija v visokem šolstvu so največkrat opisani kot „izredni študij“, „zunajšolski študij“ ali „učenje na daljavo“. Na prvi pogled se zdi, da je pomen teh izrazov čisto jasen in preprost, treba pa je omeniti, da je njihovo razumevanje v posameznih državah različno. Izraz „izredni študij“, na primer, ima raznolike pomene in tolmačenja.

V večini držav vodilni dokumenti, povezani z visokim šolstvom, „izrednega študija“ izrecno ne navajajo; na splošno sprejeto razumevanje tega izraza se od države do države pogosto razlikuje. Nekaj držav uporablja druge izraze, kot so na primer „zunajšolski študij“ (Bolgarija), „zunajšolski študij“ (Slovaška) ali programi v *horaires décalés* (francoska skupnost v Belgiji).

V državah, kjer vodilni dokumenti izrecno navajajo „izredni“ študij, je ta lahko opredeljen na različne načine. Ponekod je glavno merilo, po katerem se razlikujejo „redni“ in „izredni“ študenti, študijska obveznost, ovrednotena s številom kreditnih točk po Evropskem prenosnem kreditnem sistemu (ECTS), ki si jih morajo študenti pridobiti v enem študijskem letu. Izredni študenti so opredeljeni kot študenti, ki v posameznem študijskem letu zberejo manj kot 60 kreditnih točk po ECTS, zato se od njih pričakuje, da študirajo dlje kot redni študenti. Ta opredelitev velja na primer na Irskem in v Latviji. Drugje se opredelitev izrednega študija ne navezuje na delovno obremenitev študentov (to pomeni, da se od rednih in izrednih študentov pričakuje, da dosežejo isto število kreditnih točk po ECTS v posameznem študijskem letu), temveč temelji na številu kontaktnih ur. Na Madžarskem zakon o visokem šolstvu določa, da naj bi imeli izredni študenti najmanj 30 % in največ 50 % kontaktnih ur rednega izobraževanja.

Podobne razlike v tolmačenju izraza „izredni“ študij so bile prepoznane v poročilu Družbene in ekonomske razmere študentskega življenja v Evropi (*Social and Economic Conditions of Student Life in Europe*, Eurostudent, 2008). V poročilu razlikujejo štiri vrste „izrednih“ študentov:

- študenti, vpisani v izobraževanje na daljavo (to pomeni, da so študenti večinoma zaposleni in porabijo le del svojega časa za študij);
- študenti, vpisani v večerne in vikend-tečaje na visokošolskih institucijah; tečaje izvajajo dodatno ob izobraževanju za redne študente;
- študenti, vpisani v tradicionalne redne programe, a z uradnim statusom „izrednega“ študenta (to pomeni, da je pričakovano trajanje študija daljše kot pri rednih študentih);
- študenti, vpisani kot redni študenti, ki pa le del svojega časa porabijo za študijske dejavnosti.

Ti primeri opozarjajo, da je pri primerjavi prožnih načinov visokošolskega izobraževanja med evropskimi državami potrebna previdnost in je treba pri tem upoštevati različna nacionalna tolmačenja

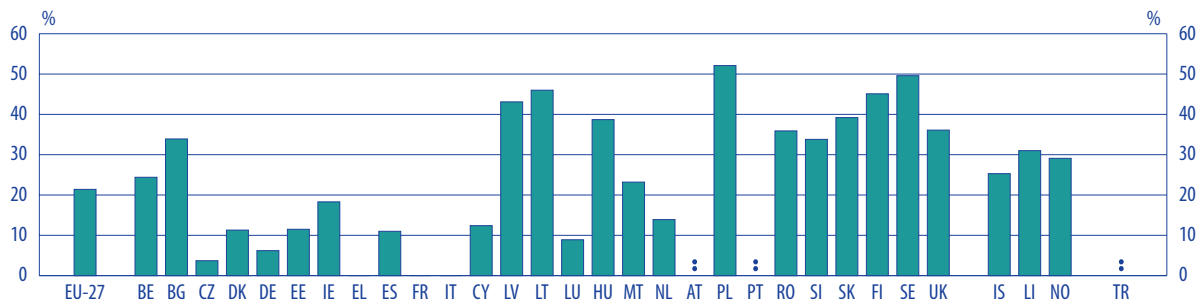
ter razumevanja določenih izrazov. To je posebno pomembno, kadar preučujemo sisteme financiranja prožnih visokošolskih študijskih programov. Mogoče je, da obstajajo tudi drugi organizacijski vzorci, prilagojeni potrebam odraslih študentov, ki niso zajeti s terminologijo, predstavljeno v tem poglavju.

4.4.2. Udeležba v izrednem visokošolskem izobraževanju

Za potrebe mednarodnih statističnih primerjav je posameznik obravnavan kot „izredni študent“, če je vpisan v izobraževalni program, naloženih pa mu je manj kot 75 % obveznosti, značilnih za redni študij (UNESCO/OECD/Eurostat, 2010). V skladu s to opredelitvijo je po mednarodnih statistikah v Evropi okrog 21 % študentov izrednega študija.

Deleži izrednih študentov po posameznih državah razodevajo različne vzorce. Na vrhu lestvice, tj. v Latviji, Litvi, na Poljskem, Finskem in Švedskem, izredni študenti pomenijo več kot 40 % celotne študentske populacije. V večini držav, tj. v Belgiji, Bolgariji, na Danskem, v Estoniji, na Irskem, v Španiji, na Cipru, Malti, Nizozemskem, v Romuniji in Sloveniji, na Slovaškem, v Združenem kraljestvu, v Islandiji, Lihtenštajnu in na Norveškem, jih je od 10 % do 40 %. Na spodnjem koncu lestvice, tj. na Češkem, v Nemčiji in Luksemburgu, izredni študenti pomenijo manj kot 10 % celotne študentske populacije. Je pa tudi nekaj držav (Grčija, Francija in Italija), v katerih je delež izrednih študentov ničeln ali zanemarljiv.

Slika 4.3: Odstotek izrednih študentov v visokem šolstvu (ISCED 5 in 6), 2008

EU	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	IT	CY	LV	LT	LU
21,4	24,4	33,9	3,7	11,3	6,2	11,5	18,3	0,0	11,0	0,0	0,0	12,4	43,1	46,0	8,9
HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	IS	LI	NO	TR
38,7	23,2	13,9	:	52,1	:	35,9	33,8	39,2	45,1	49,6	36,1	25,3	31,0	29,1	:

Vir: Izračuni Eurydice temeljijo na Eurostatovi zbirki UOE (podatki povzeti decembra 2010).

Dodatne opombe

Podatki za **Češko republiko** in **Malto** so za leto 2007.

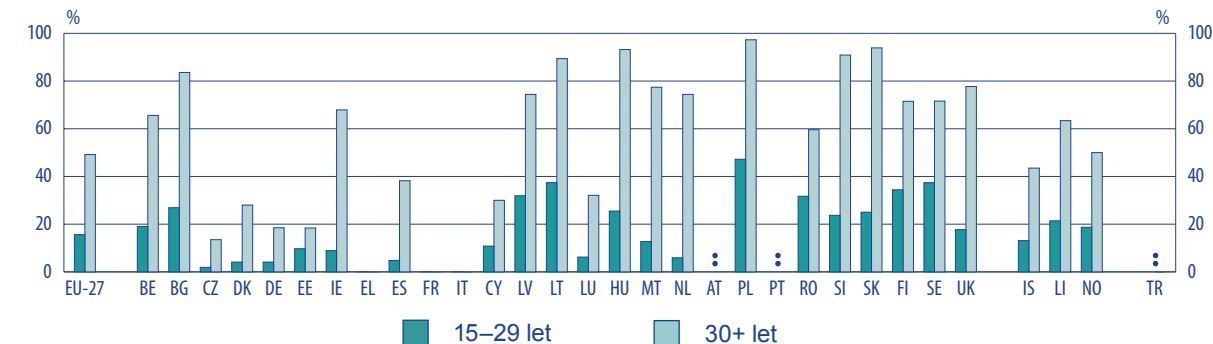
Pojasnilo

Opredeletitev rednih in izrednih študentov je odvisna od tega, katero merilo je uporabljeno za študijsko obremenitev. Najbolje je, če se obremenitev meri z akademskimi merili ali napredkom, mogoče pa jo je meriti tudi z vloženim časom oziroma vloženimi drugimi viri ali časom, preživetim v učilnici. Navadno je razpoložljivost nacionalnih podatkov tisti dejavnik, ki določa, katero od naštetih metod posamezne države uporabljajo za razvrščanje študentov med redne oziroma izredne (UNESCO/OECD/Eurostat, 2010).

Iz podatkov je mogoče razbrati, da je pri odločanju študentov za izredni način študija pomemben dejavnik starost. V povprečju ima v državah EU okrog 49 % študentov, starih 30 let in več, status izrednega študenta, v starostni skupini mlajših od 30 let pa jih je le 16 %. To je mogoče pojasniti z dejstvom, da morajo odrasli študenti svoj študij usklajevati z delom oziroma družinskimi obveznostmi.

V večini evropskih držav je delež izrednih študentov vsaj 3-krat višji v starejši starostni skupini (30+) kot pri mlajših študentih. V Estoniji, na Poljskem, v Romuniji, na Finskem in Švedskem je delež le dvakraten. V teh državah se zdi, da ima na udeležbo v izrednem visokošolskem izobraževanju starost manjši vpliv kot v drugih evropskih državah. Navesti je treba tudi, da je na Madžarskem, Poljskem, v Sloveniji in na Slovaškem več kot 90 % študentov, starih 30 let in več, vključenih v izredni študij.

Slika 4.4: Razporeditev izrednih študentov po starosti (ISCED 5 in 6), 2008

	EU	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	IT	CY	LV	LT	LU
15–29 let	15,6	19,0	26,9	1,9	4,1	4,1	9,7	8,9	0,0	4,8	0,0	0,0	10,8	31,9	37,4	6,2
30+ let	49,2	65,6	83,6	13,5	28,0	18,5	18,4	67,9	0,0	38,2	0,0	0,0	30,0	74,4	89,4	32,1

	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	IS	LI	NO	TR
15–29 let	25,5	12,7	5,9	:	47,2	:	31,7	23,7	25,0	34,4	37,4	17,7	13,1	21,4	18,7	
30+ let	93,2	77,4	74,4	:	97,3	:	59,6	90,9	93,9	71,5	71,6	77,7	43,5	63,4	50,0	

Vir: Izračuni Eurydice temeljijo na Eurostatovi zbirki UOE (podatki povzeti decembra 2010).

Dodatne opombe

Podatki za **Češko republiko** in **Malto** so za leto 2007.

4.4.3 Nacionalne pobude za spodbujanje alternativnih načinov visokošolskega študija

V večini držav se visokošolske institucije samostojno odločajo o tem, ali bodo študijske programe in tečaje izvajale na prožne načine (tj. kot izredni študij). Posledično se razpoložljivost alternativnih načinov študija od institucije do institucije razlikuje. Tudi na državni ravni pa so pobude, prek katerih naj bi se izboljšale možnosti za prožne načine študija.

V večini evropskih držav se visokošolske institucije samostojno odločajo o tem, koliko alternativnega načina študija bodo ponujale, v drugih državah pa so visokošolski programi že rutinsko prožno organizirani, tako da študentom dajejo prosto izbiro pri določanju lastne letne študijske obremenitve in njene razporeditve.

V **flamski skupnosti v Belgiji** je visokošolskim institucijam po uvedbi zakona o prožnih učnih poteh (2004) naloženo, da izvajajo programe na tri poglobitve načine: z dogovorom o študijski stopnji, dogovorom o kreditnih točkah in dogovorom o izpiti. Pri dogovoru o študijski stopnji študenti sami določijo obseg študija: 60 kreditnih točk v posameznem študijskem letu (polni oziroma redni program) ali manj kot 54 kreditnih točk v posameznem študijskem letu (izredni program). Na voljo so tudi še druge možnosti, tudi individualni študijski program. Pri dogovoru o kreditnih točkah se študenti odločijo za pridobitev določenega števila kreditnih točk z namenom, da

osvojijo kreditni certifikat za eno ali več programskih enot. Pri dogovoru o izpitih se študenti vpišejo le zaradi opravljanja izpitov z namenom, da si pridobijo diplomo ali kreditni certifikat za eno ali več programskih enot.

Na **Finskem** se študenti na univerzah svobodno odločajo med vrsto študijskih možnosti za pridobitev diplome in si prikrojijo hitrost študija. Treba pa je omeniti, da imajo nekoliko manj svobodne izbire na politehnikah in pri programih, povezanih z nekaterimi reguliranimi poklici.

Norveška je vpeljala poseben instrument, t.i. individualni izobraževalni načrt, da bi podprla prilagajanje študija osebnim potrebam udeležencev. Od leta 2003 naprej morajo študenti, ki se vpišejo v študijski program, izpolniti individualni izobraževalni načrt in se v njem opredeliti, ali bodo študirali redno ali izredno, ter koliko kreditnih točk ECTS si nameravajo pridobiti vsak semester oziroma leto. Individualni izobraževalni načrt se uporablja kot orodje za spremljanje študentovega napredka; mnoge institucije redno organizirajo individualne sestanke s študenti, ki bistveno zaostanejo za cilji, navedenimi v njihovih izobraževalnih načrtih.

Poleg navedenega so v Evropi tudi nacionalni projekti za preizkušanje prožnih oblik visokošolskega izobraževanja.

V **Združenem kraljestvu (Angliji)** je Svet za financiranje visokega šolstva (*Higher Education Funding Council for England* – HEFCE) nedavno financiral pilotne projekte za uvajanje prožnih učnih poti v osmih visokošolskih institucijah. Njihov namen je bil s prožnimi načini izvajanja izobraževanja privabiti študente iz netradicionalnih in slabo zastopanih okolij. Ti načini vključujejo pospešene programe, na delu temelječe programe, pospešene programe izrednega študija in programe izobraževanja na daljavo, e-učenje in kombinirano učenje, sestavljeno delno iz učenja na daljavo, delno iz učenja v izobraževalni instituciji. Programi so v glavnem s poklicnih predmetnih področij. V študijskem letu 2008/09 je bilo okrog 850 študentov vpisanih v prožne programe, ki so temeljili na tej pobudi.

Alternativni načini izvajanja študijskih programov navadno vključujejo odprto učenje, učenje na daljavo ter s tehnologijo podprto učenje. V nekaterih državah (na primer v Nemčiji, Grčiji, Španiji, na Cipru, Nizozemskem in v Združenem kraljestvu) imajo visokošolske institucije, ustanovljene prav za izvajanje diplomskih programov z odprtim učenjem in učenjem na daljavo.

Leta 1974 so v **Nemčiji** ustanovili univerzo za študij na daljavo – *Fernuniversität*. Ponuja vrsto diplomskih programov, pa tudi dodatnih in nadaljevalnih tečajev. V zimskem semestru 2008/09 je *Fernuniversität* naštel več kot 55.000 študentov, večina jih je bila izrednih. Sedež univerze je v mestu Hagen, omrežje centrov za učenje na daljavo pa dela v različnih mestih v Nemčiji, Avstriji, Švici ter v srednje- in vzhodnoevropskih državah.

V **Grčiji** od leta 1992 naprej dela Grška odprta univerza – neodvisna in samostojna institucija, ki izvaja diplomske in poddiplomske programe izobraževanja in usposabljanja na daljavo. Med cilji te univerze sta promocija znanstvenega raziskovanja ter razvoj tehnologije in metodologije za učenje na daljavo. Predvsem pa zagotavlja dostop do visokošolskega študija, ne glede na starost udeležencev. Grška odprta univerza ima registrirane urade v Patrasu in svoje podružnice v različnih mestih po vsej državi.

V **Španiji** je bila Odprta univerza (*Universidad Nacional de Educación a Distancia* – UNED) ustanovljena v zgodnjih 70. letih; zdaj ima več kot 160.000 študentov. Ta največja visokošolska institucija v državi izvaja 26 visokošolskih programov in več kot 500 tečajev za nadaljnji strokovni razvoj.

Leta 2002 je **Ciper** ustanovil javno univerzo, posebej namenjeno odprtemu učenju in učenju na daljavo. Odprta univerza na Cipru izvaja dodiplomske in poddiplomske programe. Svojih prvih 162 študentov je sprejela septembra 2006, v študijskem letu 2008/09 pa se je njihovo skupno število povečalo na 584.

Na **Nizozemskem** so ustanovili državno institucijo za izobraževanje na daljavo leta 1984, in sicer Odprto univerzo Nizozemske (OUNL). Njena naloga, opredeljena v zakonu o visokem šolstvu in raziskovanju (WHW), je izvajati začetne programe na univerzitetni ravni v obliki izobraževanja na daljavo in pripomoči k inovativnosti v visokošolskem izobraževanju. Z opustitvijo formalnih vpisnih pogojev in ponudbo precejšnje prožnosti, kar zadeva študijska mesta, trajanje in hitrost študija, je ta univerza visokošolsko izobraževanje približala mnogim ljudem. Ima 12 študijskih centrov in 2 podporna centra na Nizozemskem ter 6 študijskih centrov na Flamskem. Študente informirajo o njihovem študiju, jih vodijo in jim svetujejo.

V **Združenem kraljestvu** je Odprta univerza glavni izvajalec izobraževanja na daljavo. Podobno kot druge univerze je avtonomna institucija, ki samostojno podeljuje diplome. Leta 1969 ji je bila dodeljena koncesija (*Royal Charter*), prvi študenti pa so se vpisali leta 1971. Odprta univerza je zdaj po številu študentov največja univerza v državi – ima jih več kot 175.000, večina jih študira izredno. Način poučevanja v Odprti univerzi se imenuje „podprto odprto učenje“, kar pomeni, da imajo študenti pomoč tutorja in osebja za študentske storitve, in sicer v regionalnih centrih, pa tudi centraliziranih službah, npr. v knjižnici. Nekatere tečaje izvajajo v različnih okoljih ali dnevnih šolah ob različnih terminih in na različnih lokacijah.

Omeniti je treba še, da je norveško ministrstvo za izobraževanje pooblastilo eno izmed svojih agencij (Norveško odprto univerzo), da norveške visokošolske institucije spodbuja k razvoju in izvajanju prožnih programov in tečajev, zasnovanih na informacijsko-komunikacijski tehnologiji, ter v visokem šolstvu usklajuje vseživljenjsko in IKT-multimedijsko učenje.

Mnoge države so razvile finančno politiko, posebej prilagojeno potrebam študentov v visokem šolstvu, ki ne morejo študirati v skladu s tradicionalno ureditvijo rednega študija. Ta tema je predstavljena v naslednjem poglavju.

POGLAVJE 5: FINANCIRANJE FORMALNEGA IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH IN PODPORA UDELEŽENCEM

Finančne omejitve za odrasle študente lahko pomenijo močno oviro pri vključevanju v formalno izobraževanje in usposabljanje. To velja posebno za posameznike z nizkimi dohodki, tiste, ki so izključeni s trga dela, in ogrožene s tako izključenostjo. Poglavje zagotavlja informacije o financiranju formalnega izobraževanja in usposabljanja odraslih ter daje pregled različnih vrst podpore, namenjene spodbujanju udeležbe odraslih študentov v programih formalnega izobraževanja in usposabljanja.

5.1 Viri financiranja formalnega izobraževanja odraslih

Za formalno izobraževanje in usposabljanje odraslih študentov so trije poglavitni viri financiranja: javno financiranje, šolnine, ki jih plačajo udeleženci, ter financiranje delodajalcev.

5.1.1 Financiranje iz javnih virov

V vseh evropskih državah javne oblasti formalno izobraževanje in usposabljanje odraslih delno financirajo. Javno financiranje je na voljo bodisi v skladu z izobraževalno politiko bodisi politiko zaposlovanja oziroma trga dela. Če gre za zaposlovanje, so do finančne podpore upravičene formalne učne aktivnosti, povezane predvsem s programi poklicnega izobraževanja in usposabljanja, poglavitne ciljne skupine pa so brezposelni in tisti, ki jim preti izključitev s trga dela. Sredstva iz Evropskega socialnega sklada (ESF) so pogosto namenjena kot dopolnilo nacionalnim finančnim virom.

Javne oblasti za financiranje formalnega izobraževanja in usposabljanja odraslih uporabljajo različne mehanizme. Za programe do višje sekundarne ravni je financiranje navadno preneseno z osrednje vlade na lokalne oblasti, ki nato financirajo izvajalce izobraževanja. Sredstva iz osrednjega proračuna se lahko združijo z različnimi lokalnimi viri. Na Švedskem je izobraževanje odraslih na ravni občin (osnovno in višje sekundarno izobraževanje odraslih) financirano iz občinskega proračuna, ta pa se napaja iz državnih subvencij in lokalnih davčnih prihodkov. Izvajalce formalnega izobraževanja odraslih lahko osrednja oblast financira tudi neposredno. To je prevladujoči model v visokem šolstvu, saj institucije najpogosteje prejemajo denar neposredno iz državnega proračuna. V nekaterih primerih (na primer v flamski skupnosti v Belgiji) najvišja oblast, odgovorna za izobraževanje in usposabljanje, zagotavlja neposredne subvencije ne le za visoko šolstvo, temveč tudi za formalno izobraževanje odraslih na nižjih ravneh. Oblasti lahko neposredno financirajo tudi posameznike. V tem primeru gre predvsem za tiste osebe, ki se brez tovrstne podpore ne bi vključile v izobraževanje in usposabljanje (več o financiranju posameznikov v poglavju 5.2).

Obseg javnih sredstev, dodeljenih lokalni upravi ali izvajalcem izobraževanja, ki so namenjena odraslim študentom za dokončanje obveznega ali višjega sekundarnega izobraževanja, je pogosto izračunan kot odstotek stroškov izobraževanja rednega študenta v začetnem izobraževanju na isti ravni.

Na **Finskem** so merila za financiranje splošnega višjega sekundarnega izobraževanja odraslih usklajena s tistimi v šolah za splošno višje sekundarno izobraževanje. Vendar pa cena na enoto v izobraževanju odraslih znaša le 60 % občinskih stroškov na enoto v šolah višjega sekundarnega izobraževanja.

Podobni načini financiranja veljajo za formalno izobraževanje in usposabljanje, izpeljano na različne prožne načine, kot so izredni tečajji, izobraževanje na daljavo ali e-izobraževanje.

Na **Češkem** je financiranje programov višjega sekundarnega izobraževanja, izvajanega na različne prožne načine, zasnovano na določenem odstotku povprečnega stroška na udeleženca v rednem izobraževanju na posameznem področju študija. Regionalne oblasti določijo dejanski odstotek celotnega zneska. V veliki večini regij je financiranje določeno tako: 5 % celotnega zneska za programe e-izobraževanja, 15 % za izobraževanje na daljavo in 40 % za izredne in večerne tečaje ali kombiniran študij.

Nekatere države ob upoštevanju socialnih meril dodeljujejo dodatna sredstva institucijam, ki izvajajo izobraževanje in usposabljanje odraslih, tudi formalne programe. V francoski skupnosti v Belgiji lahko šole prejmejo dodatna sredstva iz sheme Izobraževanje za družbeni napredek (*enseignement de promotion sociale*); določijo se glede na delež udeležencev, ki so brezposelni ali prejemajo minimalno plačo. Ta denar lahko uporabijo za najemanje dodatnih učiteljev, zato da se zmanjša število udeležencev v posameznem razredu, ali pa ga vlagajo v izboljšanje opreme.

V visokem šolstvu je financiranje pogosto odvisno od števila kreditnih točk ECTS. V nekaterih državah pri izračunavanju sredstev razlikujejo med rednimi študenti in tistimi, ki študirajo v različnih prožnih ureditvah. Na Madžarskem, na primer, so sredstva v visokem šolstvu, namenjena izrednim oziroma večernim študentom, enaka polovičnemu znesku za redne študente, ena petina sredstev pa je namenjena za učenje na daljavo. Na Danskem, kjer obstajata dva vzporedna sistema visokošolskega študija, se njuno financiranje razlikuje: tradicionalni sistem v celoti financira država, sistem, posebej razvit za odrasle študente, pa delno financira država, drugi del pa se napaja iz šolnin, ki jih plačujejo študenti.

5.1.2 Šolnine, ki jih plačajo udeleženci

Od odraslih študentov, ki se želijo vključiti v formalno izobraževanje, se pogosto pričakuje, da prispevajo k stroškom za šolanje. To še zlasti velja za tiste, ki jih ne ogroža socialna izključenost. Kljub temu splošnemu trendu pa je v Evropi nekaj različic.

V večini držav so programi, ki odraslim dajejo drugo priložnost za dokončanje temeljnega ali nižjega sekundarnega izobraževanja, brezplačni. Odrasli, ki si niso pridobili teh ravni izobrazbe, so namreč med najbolj ranljivimi družbenimi skupinami, zato so jim namenjeni številni politični ukrepi. V nekaterih državah pa se pričakuje, da odrasli udeleženci prispevajo del šolnine tudi za osnovno in nižje sekundarno izobraževanje, kar pa velja le za tiste, ki niso ogroženi z izključenostjo iz družbe ali trga dela.

Udeležba v višjem sekundarnem izobraževanju v javnih institucijah za izobraževanje in usposabljanje, skupaj z alternativnimi načini študija (na primer izrednimi tečajji), je v nekaterih državah brezplačna za vse udeležence, ne glede na njihovo starost (na primer na Češkem, v Estoniji, Španiji, na Švedskem in Norveškem). Druge države pričakujejo, da bodo odrasli študenti prispevali k poplačilu stroškov višjega sekundarnega izobraževanja oziroma izpitov; to velja pod pogojem, da ne pripadajo kateri od kategorij ogroženih študentov. V večini držav so prispevki študentov za poravnavo stroškov tečajev, namenjenih dokončanju višjega sekundarnega izobraževanja, relativno skromni (na primer v Belgiji in na Finskem), ureja jih zakonodaja ali pa jih določijo javne oblasti.

V **Belgiji**, v **francoski skupnosti** študenti, stari več kot 18 let, poravnajo del stroškov izobraževanja, ki jim daje drugo priložnost, in sicer s plačilom vpisnine; izračunana je ob upoštevanju trajanja in ravni izbranega programa. Nekatere skupine odraslih študentov (kot so invalidi ali iskalci zaposlitve) so iz tega izvzeti. V **nemško-govoreči skupnosti** morajo odrasli študenti ob vpisu v zavod za izobraževanje odraslih (*Schulische Weiterbildung*) plačati

vpisnino. Znesek je odvisen od vrste in trajanja programa ter od statusa udeleženca. Prispevki študentov so se zaradi finančne krize od septembra 2010 povišali. Zdaj je najvišja vpisnina za program formalnega izobraževanja 200 EUR. V **flamski skupnosti** je sekundarno izobraževanje odraslih organizirano v subvencioniranih zasebnih ali javnih institucijah – centrih za izobraževanje odraslih (*Centra voor Volwassenonderwijs* – CVOs). Udeleženci tečajev splošnega izobraževanja so oproščeni vpisnin. Za poklicne tečaje, ki vodijo do diplome, pa morajo udeleženci plačati 1 evro prispevka na učno uro. Od študijskega leta 2008/2009 naprej so šolnine 400 evrov na tečaj in posamezno študijsko leto, oziroma 1.200 evrov za štiri študijska leta. Najbolj ranljive skupine imajo pravico do različnih popustov.

Na **Madžarskem** dijaki, stari več kot 18 let, vpisani v izredno izobraževanje odraslih, plačujejo šolnino v višini 20–40 % stroškov programa na stopnji 11. razreda. V 11. razredu in vseh naslednjih morajo plačati dodatno šolnino, če razred ponavljajo tretjič (in vsakič naslednjič), ker niso izpolnili študijskih obveznosti. Vendar pa prispevek ne more biti višji od celotnih stroškov programa in ga je mogoče glede na študentove dosežke tudi znižati.

Na **Finskem** praviloma ni šolnin za začetne kvalifikacije, kar velja tudi za odrasle. Razumno visoke šolnine zaračunavajo za nadaljnje in specialistične poklicne kvalifikacije (to so nacionalno priznane poklicne kvalifikacije, ki temeljijo na višjem sekundarnem poklicnem izobraževanju). V splošnem višjem sekundarnem izobraževanju morajo odrasli, ki se vpišejo v posamezne tečaje in ne v celotni program, ki vodi do zaključnega izpita, plačati 30–50 evrov šolnine za posamezni tečaj. Študenti, ki se vpišejo v celotni program, so oproščeni plačila šolnine in poravnajo le stroške zaključnega izpita – od 118 do 184 evrov.

V **Združenem kraljestvu (Angliji, Walesu in na Severnem Irskem)** študentom, starim 19 let ali več, praviloma zaračunajo šolnine. V Angliji se pričakuje, da bo približno 50 % stroškov posameznega tečaja poravnanih s šolninami. Toda zakon o izobraževanju in spretnostih (2008) daje odraslim, ki si morajo pridobiti kvalifikacije, določene pravice; zagotavlja jim študijsko mesto ter brezplačno izobraževanje. Je pa nekaj omejitev. Udeleženci, stari od 19 do 25 let, imajo to pravico, če še niso dosegli „polne“ 2. ravni ali „polne“ 3. ravni iz Nacionalnega ogrodja kvalifikacij oziroma Ogrodja kvalifikacij in kreditnih točk (NQF/QCF). Udeleženci, stari več kot 25 let, so oproščeni plačila celotne šolnine, če še niso dosegli „polne“ 2. ravni. Pravica, povezana s programi na 2. ravni, velja le za poklicno usposabljanje. Pravica, povezana s programi za pridobitev temeljnih spretnosti, je zagotovljena udeležencem vseh starosti. Ti pogoji financiranja se bodo spremenili, saj je Vlada novembra 2010 v svoji Strategiji spretnosti za Anglijo napovedala, da bo izobraževanje za odrasle z zelo nizko ravno spretnosti še naprej brezplačno, za mnoge udeležence, stare več kot 24 let, ki se bodo izobraževali na 2. ali višji ravni, pa ne. Namesto tega bodo prek t.i. Računa vseživljenjskega učenja (*Lifelong Learning Account*) zagotovljena posojila, ki jih bo podprla država. V Walesu kolidži za nadaljnje izobraževanje določajo svojo lastno politiko šolnin in za zdaj nimajo namena, da bi jo spremenili. Tudi na Severnem Irskem kolidži neodvisno odločajo o politiki financiranja študija. Prav zdaj pa poteka projekt za proučitev okoliščin, v katerih bi izobraževanje sofinancirali učeči se, delodajalci in država. Vendar pa nova ureditev ne bo začela veljati pred študijskim letom 2012/13.

V **Združenem kraljestvu (na Škotskem)** rednim študentom v nadaljnjem izobraževanju ni treba plačevati šolnin, dokler izpolnjujejo določene rezidenčne pogoje. Potencialni plačniki šolnin so le izredni študenti, vendar pa so študenti z nizkim družinskim prihodkom ali tisti, ki prejemajo določeno državno podporo, plačevanja šolnin oproščeni.

V mnogih državah so določene skupine prikrajšanih odraslih študentov (na primer posamezniki z nizkimi dohodki, brezposelni, prosilci za azil in drugi) v celoti ali delno oproščene vpisnine oziroma šolnine za višje sekundarno izobraževanje. Javne oblasti in izvajalci izobraževanja se na različne načine dogovorijo o kompenzaciji prispevkov, ki so jih določeni udeleženci oproščeni. Na primer v flamski skupnosti v Belgiji vpisnine, ki so jih nekateri udeleženci bodisi v celoti bodisi deloma oproščeni, v celoti povrne vlada.

V visokem šolstvu navadno ni očitnih razlik med šolninami za mlade, ki se vanj vpišejo takoj po končanem višjem sekundarnem izobraževanju, in odrasle študente, ki študij začnejo pozneje. Med državami pa so pomembne razlike med prispevki za tradicionalni, redni študij, in prispevki za programe, ki se izvajajo na različne alternativne načine (na primer izredni študij) in so posebno primerni za odrasle študente.

V nekaterih državah (na primer v Belgiji, na Češkem in v Avstriji) sta redni in izredni študij obravnavana enako, tako da izrednim študentom ni treba plačevati višjih šolnin kot študentom, ki so vpisani v tradicionalne redne programe.

V državah, v katerih imata redni in izredni študij pri financiranju enak položaj, morajo biti študenti pozorni na trajanje študija, saj je finančna podpora iz javnih sredstev praviloma zagotovljena le za čas standardnega trajanja rednega študija na posameznem področju. Ponekod upoštevajo tudi študentove individualne okoliščine, kot so delovne ali družinske obveznosti.

V **Avstriji** študenti, ki imajo iste pravice kot avstrijski državljani, za visokošolski študij ne plačujejo višjih šolnin, vendar le pod pogojem, da ga končajo v obdobju, določenem za redni program, podaljšanem za dva semestra. Po izteku tega obdobja plačujejo 363 evrov na semester. Študenti so lahko plačila oproščeni, če dokažejo, da so ob študiju tudi zaposleni, da so bolni ali invalidi ali skrbijo za otroke in zato ne morejo študirati redno.

V drugi skupini držav se od izrednih študentov pričakuje, da bodo plačali višje šolnine kot redni študenti (na primer na Slovaškem, v Estoniji, na Madžarskem, Malti, Poljskem in v Sloveniji).

V **Estoniji** študenti v visokem šolstvu praviloma plačujejo šolnine za izredni študij, vendar so tudi izjeme, npr. pri programih za izobraževanje učiteljev.

Na **Madžarskem** mora večina študentov, vpisanih v programe izrednega študija in izobraževanje na daljavo, prispevati k poplačilu stroškov šolanja, saj je zanje na različnih študijskih področjih na voljo le malo javno financiranih študijskih mest.

Na **Slovaškem** morajo vsi študenti plačati določene administrativne stroške, povezane s sprejemnim izpitom, vpisom in podobno. Dodatne prispevke plačajo študenti, ki so bili sprejeti v zunanji/izredni študijski program, študenti, ki presežejo standardno trajanje študija, in vsi, ki sočasno študirajo po dveh programih ali več.

V nekaterih državah, kjer je v navadi, da izredni študenti plačajo šolnino, so šolnine urejene s predpisi, drugod pa ne. Na Slovaškem je visokošolskim institucijam dovoljeno zaračunati šolnine izrednim študentom, vendar ministrstvo za izobraževanje določi najvišje zneske. V Združenem kraljestvu (Angliji, Walesu in na Severnem Irskem) šolnine za izredni visokošolski študij niso urejene s predpisi in jih določajo institucije same.

5.1.3 Financiranje delodajalcev

Delodajalci so zainteresirani za razvoj človeških virov ter zagotavljanje potrebnega znanja in spretnosti zaposlenih, tako da ti pripomorejo k uspehu podjetja. V vseh evropskih državah prispevajo precejšnja sredstva za izobraževanje in usposabljanje odraslih. Prispevki so navadno namenjeni neformalnim učnim aktivnostim, kot so z delom povezani tečaji in seminarji, tečaji za pridobivanje IKT-spretnosti, jezikovni tečaji in podobno.

V mnogih državah imajo delodajalci le zelo omejene zakonske odgovornosti za nadaljevalno izobraževanje in usposabljanje svojih zaposlenih. Vsako vlaganje v formalno izobraževanje in usposabljanje zaposlenih je zato povezano s politiko posameznega podjetja, pobudami posameznega

industrijskega oziroma poslovnega sektorja ter dogovori med delodajalcem in zaposlenim. Če delodajalec od zaposlenega zahteva vključitev v določen program izobraževanja ali usposabljanja, pa v večini držav poravnata tudi stroške.

V nekaterih državah morajo podjetja obvezno odvajati sredstva v skupni sklad za nadaljevalno izobraževanje in usposabljanje odraslih. Zbrana sredstva niso namenjena le neformalnemu izobraževanju in usposabljanju, temveč tudi formalnim programom izobraževanja.

V **Španiji** s predpisi obvezujejo podjetja, da financirajo formalno in neformalno usposabljanje svojih delavcev in brezposelnih. Sredstva podjetij združijo s podporo iz Evropskega socialnega sklada in Državnega urada za zaposlovanje (*Servicio Público de Empleo Estatal – SPEE*). Ministrstvo za delo in priseljevanje ta sredstva letno dodeljuje različnim pobudam za menedžment in usposabljanje. Znesek, ki ga za usposabljanje prejme posamezno podjetje, je odvisen od njihovega prispevka v letu poprej in od velikosti podjetja.

V **Franciji** zakonodaja obvezuje zasebna podjetja, da prispevajo k plačilu stroškov nadaljevalnega izobraževanja in usposabljanja. Znesek je odvisen od vrste podjetja in števila zaposlenih. Podjetja svoje obveznosti izpolnjujejo tako, da plačajo celoten ali le delni obvezni prispevek organizacijam, ki so akreditirane za zbiranje prispevkov delodajalcev (*Organisme Paritaire Collecteur Agréé – OPCA*). Sredstva so namenjena financiranju različnih shem nadaljevalnega izobraževanja in usposabljanja, med njimi tudi „individualni pravici do usposabljanja“ in „individualnim izobraževalnim dopustom“. Aktivnosti so lahko formalne ali neformalne.

5.2 Finančna podpora za udeležence in študijski dopust

Ukrepi za spodbujanje povratka odraslih študentov v formalno izobraževanje in usposabljanje so različni. Pojavljajo se kot neposredne ali posredne finančne podpore ali pa odraslim zagotavljajo priložnost, da si vzamejo študijski dopust. Poleg omenjenega so v večini evropskih držav oblikovali posebne podporne sheme, namenjene brezposelnim. V nadaljevanju je pregled različnih vrst podpore, namenjene vsem, ki se formalnega izobraževanja lotijo v poznejšem življenjskem obdobju.

5.2.1 Neposredna finančna podpora

Neposredna finančna podpora je odraslim udeležencem zagotovljena prek različnih shem finančne pomoči, kot so: študijske podpore, dotacije, štipendije, subvencije, vavčerji za usposabljanje in podobno. Ponujajo se tudi bančna posojila, ki pa jih je treba – v primerjavi s prej omenjenimi oblikami – odplačati. Odrasli udeleženci si lahko pridobijo tudi pravico do povračila šolnin po uspešnem končanju izobraževanja.

Nekatere države zagotavljajo finančno pomoč z dodatkom za izobraževanje ali študij; kolikšen je, je odvisno od družinskega statusa ali delovnih izkušenj upravičenca.

V **Avstriji** imajo študenti v šolah za zaposlene odrasle, ki so opustili ali prekinili zaposlitev, zato da bi se pripravili na zaključni izpit, pravico do posebnega, največ šestmesečnega študijskega dodatka. Poročeni študenti, katerih zakonski partnerji nimajo prihodkov, prejmejo dodatni mesečni znesek 335 evrov. Če udeleženec plačuje predpisane prispevke za otroka, se študijska podpora poveča za 127 evrov na mesec za vsakega otroka.

Na **Finskem** je dodatek za izobraževanje odraslih namenjen zaposlenim in samozaposlenim, ki želijo imeti najmanj dva meseca študijskega dopusta. Odobrijo ga posamezniku, ki je bil zaposlen vsaj 8 let (do 31. julija 2010 je veljala omejitev vsaj 5 let), od tega vsaj eno leto pri istem delodajalcu. Pogoji za pridobitev je študij, ki vodi do diplome, ali poklicno usposabljanje, ki ga organizira javno nadzorovan finski izobraževalni zavod. Podpora je določena na podlagi prijaviteljevih delovnih izkušenj in traja od 2 do 18 mesecev. Od 1. avgusta

2010 je znesek študijske podpore izenačen s podporo za brezposelne; ta temelji na plači, a ne upošteva povišanj. Če je plača npr. 1.600 evrov, študent prejme 998 evrov podpore.

Štipendije so druga oblika neposredne finančne podpore. Na voljo so za splošno izobraževanje, pa tudi za poklicno naravnane programe. Višina pomoči je odvisna od starosti ali socialnih okoliščin.

Na **Danskem** je Danski državni sistem štipendij za odrasle (VEU) namenjen posameznikom, vključenim v poklicno usposabljanje odraslih (AMU). Sredstva VEU se dodeljujejo kot nadomestilo za izostale plače ali delovne priložnosti.

V **Nemčiji** zvezni zakon za pomoč pri usposabljanju določa, da je štipendijo mogoče dodeliti odraslim, ki si želijo pridobiti zaključne šolske kvalifikacije ali se usposabljati za razvoj kariere v večernih šolah (*Abendschulen*) ali kolidžih (*Kollegs*). Vendar pa je usposabljanje, ki se je začelo po študentovem 30. letu starosti, finančno podprto le v redkih primerih.

V **Španiji** so različne vrste štipendij namenjene študentom v neobveznem izobraževanju in visokem šolstvu, kar velja tudi za odrasle študente. Štipendije za poplačilo vpisnine so na voljo vsem študentom v vseh avtonomnih skupnostih. Štipendije za mobilnost so namenjene študentom, ki se vpišejo v program zunaj njihove avtonomne skupnosti. Druge štipendije zagotavljajo pomoč študentom tehniških študijev za dokončanje zaključnega projekta. V študijskem letu 2009/10 so vpeljali štipendije za nadomeščanje izostalega prihodka za univerzitetne študente in kot pomoč za brezposelne univerzitetne diplomante. Te štipendije so namenjene poravnavanju stroškov vpisa v magistrski študij na javni univerzi. Njihov namen pa je dopolniti izobrazbeno raven prejemnikov ter pomagati univerzitetnim diplomantom, ki so postali brezposelni, da se ponovno vključijo na trg dela.

Na **Nizozemskem** so do finančne podpore upravičeni izredni študenti, ki študirajo na teoretskih študijskih smereh (VMBO-t), višji splošni sekundarni stopnji (HAVO), so vpisani v preduniverzitetno sekundarno izobraževanje (VWO) ali splošno sekundarno izobraževanje odraslih (VAVO). Odvisna je od vrste in obsega izobraževanja, vrste izobraževalne institucije, nacionalnosti in prihodkov udeleženca.

Na **Švedskem** se lahko študenti, vpisani v izobraževanje odraslih, ki ga organizirajo občine (to je izobraževanje, ki obsega formalne programe obvezne in višje sekundarne ravni izobraževanja), prijavijo za študijsko podporo. Ta je sestavljena iz štipendije in posojila. Štipendija navadno znaša malo več kot 30 % celotne podpore, pod posebnimi pogoji pa tudi okrog 75 %. Študenti, stari več kot 25 let, lahko dobijo višjo štipendijo za izobraževanje na obvezni ali višji sekundarni ravni. V letu 2010 je bil celotni znesek (štipendija in posojilo) 2.035 švedskih kron (približno 230 evrov) na študijski teden. Študenti z otroki lahko dobijo dodatno štipendijo. Leta 2010 je bil znesek te štipendije za štiri tedne in glede na število otrok med 508 in 996 švedskih kron (okrog 60–110 evrov).

V **Združenem kraljestvu (Angliji, Walesu in na Severnem Irskem)** se lahko mladi odrasli, stari 19 let in več, ki se redno izobražujejo za prvo kvalifikacijo na ravni 2 ali 3 iz Nacionalnega ogrodja kvalifikacij oziroma Ogradja kvalifikacij in kreditnih točk, prijavijo za „štipendijo za učenje odraslih“. Gre za podporo, odvisno od ugotovljenega premoženjskega stanja, do 30 £ (okrog 36 EUR) na teden, namenjeno poplačilu dodatnih stroškov učenja, kot so knjige, oprema in potni stroški, nastali zaradi udeležbe v izobraževanju. V Walesu to vrsto podpore zagotavlja poseben organ za štipendiranje nadaljnega izobraževanja (*Assembly Learning Grant for Further Education – ALG FE*), in sicer v treh četrtletnih obrokih do 500 angleških funtov (okrog 600 evrov) za redno ali izredno nadaljnje izobraževanje, ki traja vsaj 275 ur. Poleg tega obstajajo t.i. premostitveni skladi (znani kot *Discretionary Support Funds* v Angliji, *Financial Contingency Funds* v Walesu, in *Access Funds* na Severnem Irskem), ki jih organi za financiranje nadaljnega izobraževanja prek posameznih kolidžev razdelijo najbolj prikrajšanim in socialno izključenim študentom; tako jim pomagajo dokončati izobraževanje tudi, če zabredejo v finančne težave. Poleg najširših meril, ki jih opredelijo organi za financiranje, kolidži določijo lastna merila za razdelitev „premostitvenih

skladov" in zneske, ki jih dodelijo upravičencem. Za to vrsto podpore je mogoče zaprositi tudi, če študenti prejemajo druge oblike finančne podpore.

Podobno so na **Škotskem** premostitvena sredstva na voljo študentom v finančnih težavah, zato da se lahko vpišejo v nadaljnje izobraževanje ali visokošolski študij oziroma ga nadaljujejo. Študenti teh pomoči ne vračajo, dodeljene pa so dodatno k drugim oblikam študijske podpore. Za študente v nadaljnjem izobraževanju Škotski svet za nadaljnje izobraževanje in visokošolski študij (SFC) objavi posebna navodila za izplačevanje teh skladov (*FE Discretionary* in *FE Childcare funds*). O tem, kdo bo prejel pomoč iz teh virov in kolikšna bo, odločijo kolidži. Študenti lahko prejmejo to pomoč večkrat v posameznem študijskem letu, vendar celotni znesek ne sme presežati 3.500 angleških funtov (okrog 4.170 evrov). Za pomoč iz *FE Childcare Funds* pa ni zgornje omejitve.

V **Lihtenštajnu** vlada zagotavlja finančno podporo v obliki štipendij in brezobrestnih posojil. Namenjena je tako udeležencem v začetnem izobraževanju kot tudi odraslim, ki izrabijo drugo priložnost in se vrnejo v izobraževanje. Vendar pa je pravica do finančne podpore odvisna od prihodkov in premoženjskega stanja kandidata. Ta si mora izobraževanje financirati sam, če ima dovolj lastnih sredstev. Urad za štipendiranje ob upoštevanju kandidatovih finančnih podatkov določi višino upravičene podpore.

Neposredno finančno podporo lahko odrasli udeleženci prejmejo tudi v obliki vavčerjev za usposabljanje. Ti so v nekaterih državah v rabi za delno poplačilo šolnine.

V **Belgiji (flamski skupnosti)** in v regiji **Bruselj–glavno mesto** si lahko zaposleni v posameznem koledarskem letu priskrbijo vavčerje za usposabljanje, vredne do 250 EUR. Uporabijo jih lahko za plačilo programov usposabljanja v institucijah, ki jih kot primerne priznajo javne službe za delo in zaposlovanje (VDAB), na primer centrih za izobraževanje odraslih (CVO). Zaposleni plačajo le polovico celotne cene vavčerja.

Poleg omenjenega imajo odrasli udeleženci pravico do finančne podpore, s katero se poravnajo ali povrnejo stroški, nastali med izobraževanjem in usposabljanjem. To so stroški za prevoz, če se mora udeleženec zaradi udeležbe v programu usposabljanja začasno preseliti, tudi za nastanitev, ter stroški učnega gradiva.

Španija je vpeljala finančno pomoč za poravnavanje prevoznih in stanovanjskih stroškov ter stroškov učnega gradiva za udeležence v višjem sekundarnem in terciarnem izobraževanju. Zanj se lahko prijavijo mladi in odrasli udeleženci. Udeleženec je upravičen do pomoči, če izpolnjuje letno opredeljene študijske in finančne pogoje. Namen te oblike podpore je pomagati študentom z določeno ravno študijskih dosežkov, katerih družinski prihodek ne zadostuje za poplačilo stroškov izobraževalnega programa, v katerega so se vpisali. Kandidati, ki so si že pridobili kvalifikacijo, s katero bi lahko začeli poklicno dejavnost, do te podpore niso upravičeni.

V **Združenem kraljestvu (Walesu)** je bila leta 2002 vpeljana učna podpora *Assembly Learning Grant* (ALG). Na voljo je rednim in izrednim študentom nadaljnjega in visokošolskega izobraževanja, starim 19 let in več, ki prihajajo iz družin z niskimi prihodki, namenjena pa je za stroške knjig, opreme, potovanj in varstva otrok. Upravičeni so udeleženci izobraževalnih programov, ki trajajo najmanj 275 študijskih ur na leto in vodijo do nacionalno priznanih kvalifikacij. 1.500 angleških funtov (okrog 1.790 evrov) se lahko za odrasle študente (starejše od 25 let) in udeležence, ki skrbijo za otroke, še poveča.

Odraslim študentom so na voljo tudi posojila, za katera jamči država in jih je treba po končanem študiju odplačati. Treba pa je omeniti, da je priložnost za pridobitev študijskih posojil za visokošolski študij pogosto omejena na določeno starost kandidatov (na primer 40 let na Madžarskem) ali pa so posojila namenjena le rednim študentom (na primer v Estoniji in na Finskem).

V **Združenem kraljestvu** banke ponujajo posojila za poklicni in karierni razvoj, za katera država plačuje obresti za obdobje, ko se študenti izobražujejo ali usposablajo, ter do največ enega meseca po izteku njihovega izobraževanja. Posojila so namenjena za programe, ki omogočajo zaposlitev ali izboljšujejo delovne spretnosti, pa zanje ni na voljo drugih oblik finančne podpore. Študenti si lahko izposodijo do 80 % sredstev za šolnino (100 %, če so bili brezposelni tri mesece pred prijavo) ter celotne stroške knjig in drugega učnega gradiva. Redni študenti si lahko izposodijo denar tudi za poplačilo svojih življenjskih stroškov. Posojilo se lahko dodeli za dve leti izobraževanja oziroma tri, če program vsebuje tudi delovne izkušnje, znaša pa od 300 (okrog 350) do 10.000 angleških funtov (okrog 11.900 evrov).

Na **Norveškem** si odrasli študenti lahko pridobijo posojila in dotacije pri Norveškem državnem skladu za izobraževalna posojila (*Lånekassen*), in sicer za višje sekundarno izobraževanje, študij na poklicnih kolidžih in visokošolskih institucijah. Zgornja starostna omejitev je 65 let, drugih pravil glede starosti ni. Najvišje posojilo za študijsko leto 2009/10 je bilo 87.600 norveških kron (okrog 12.000 evrov). Do 40 % posojila se lahko spremeni v dotacijo, če študent opravi vse izpite, če ne živi pri starših in dodatni prihodek na leto ni nad določeno mejo.

V nekaterih primerih ima finančna podpora obliko povračila šolnine pri vpisu v programe formalnega izobraževanja odraslih. Najpogosteje je povračilo pogojeno z uspešnim končanjem programa izobraževanja ali usposabljanja.

V **flamski skupnosti v Belgiji** lahko udeleženci programa, ki vodi do diplome, po uspešno končanem študiju zaprosijo za povrnitev delnih ali celotnih stroškov šolnine.

V **Avstriji**, in sicer v Zgornji Avstriji, so vpeljali sistem, imenovan „izobraževalni račun“ (*Bildungskonto*). Po tej shemi administrativni urad vlade Zgornje Avstrije posameznikom, vpisanim v nadaljnje izobraževanje, povrne 50 % stroškov posameznega programa, kar pomeni največ 830 evrov („splošni“ *Bildungskonto*). Udeležencem, starim več kot 40 let, in posameznikom brez ustrezne usposobljenosti povrnejo tudi do 80 % stroškov izobraževanja. Dodatni „posebni“ izobraževalni račun omogoča udeležencem, da zaprosijo za finančno podporo za 50-odstotno povračilo njihovih osebnih stroškov, to je največ za 1.660 evrov, če predložijo potrdilo o uspešnem dokončanju izobraževanja. Pripravljalni tečaji za uradno priznane izpite (na primer *Berufsreifeprüfung*, vajeniške izpite, delovodske izpite in podobno) so med najpogosteje refundiranimi izobraževalnimi dejavnostmi. Različne sheme za povračilo izobraževalnih pristojbin so tudi v drugih avstrijskih pokrajinah.

5.2.2 Davčne spodbude

V nekaterih državah imajo odrasli študenti pravico do uveljavljanja davčnih olajšav za stroške, nastale v zvezi z nadaljnjim izobraževanjem in poklicnim usposabljanjem, tudi v zvezi s programi, ki vodijo do formalnih kvalifikacij.

V **Estoniji** zakon o dohodnini omogoča posamezniku, da v posameznem davčnem obdobju odšteje izdatke za lastno izobraževanje ali za izobraževanje osebe, stare manj kot 26 let.

V **Litvi** je mogoče v skladu z dopolnili zakona o davku na osebni dohodek (2008) stroške litvanskega rezidenta, nastale v posameznem davčnem obdobju za poklicno izobraževanje in usposabljanje ali študij, ki vodi do pridobitve formalne kvalifikacije, odšteti od dohodkov od dela. Če je bilo poklicno izobraževanje in usposabljanje ali študij plačano z izposojenimi sredstvi (z najemom posojila v kreditni ustanovi), je mogoče od dohodka odšteti del posojila, povrnjenega v zadevnem davčnem obdobju. Če študent ne more uveljavljati te pravice, se lahko prenese na enega od članov družine.

Stroški izpitov za pridobitev kvalifikacij so prav tako lahko izvzeti iz obdavčenja.

Na **Češkem** zakon o verifikaciji in priznavanju rezultatov nadaljnega izobraževanja (2006) davkopllačevalcu, ki ima dohodek od dela, omogoča, da od davčne osnove odšteje stroške, povezane z izpiti, ki vodijo do delnih kvalifikacij, in sicer največ do 10.000 čeških kron (okrog 420 evrov). Davkopllačevalci s posebnimi potrebami so upravičeni do višjih davčnih olajšav.

Poleg udeležencev lahko davčne olajšave, povezane z izobraževanjem in usposabljanjem zaposlenih, uveljavljajo tudi delodajalci.

Na **Nizozemskem** so oblikovali shemo davčnih olajšav, ki zagotavlja zaposlenim brez ustreznih kvalifikacij boljše možnosti za pridobitev temeljne kvalifikacije (HAVO, VWO ali certifikat MBO na 2. ravni). V okviru te sheme imajo delodajalci pravico do zmanjšanja davkov in prispevkov za socialno varnost, in sicer kot nadomestilo za dodatne stroške usposabljanja in supervizije nekvalificiranih zaposlenih, ki se izobražujejo po programu za pridobitev temeljne kvalifikacije.

5.2.3 Študijski dopust

Študijski dopust je dodatna oblika podpore odraslim, ki se lotijo formalnega izobraževanja in usposabljanja med plačano zaposlitvijo. V primerjavi z neformalnim izobraževanjem in usposabljanjem (kot je z delom povezano usposabljanje za pridobitev posebnih spretnosti), ki v splošnem poteka v omejenem časovnem obdobju, formalno izobraževanje pomeni obveznost, ki traja dlje časa. Omogočanje zaposlenim, da vlagajo določen del svojega delovnega časa v izobraževanje v formalnih splošnih ali poklicnih programih, je zato pomemben način podpore pri pridobivanju višjih kvalifikacij. V mnogih državah lahko odrasli študenti izrabijo posebne oblike študijskih dopustov.

Kar zadeva študijski dopust, se države EU razlikujejo predvsem po tem, katerim skupinam zaposlenih ga omogočajo. Pravica do uveljavljanja študijskega dopusta je pogosto odvisna od panoge, v kateri zaposleni dela, ali od velikosti organizacije.

V **Italiji** je plačani dopust zagotovljen s kolektivnimi pogodbami le v nekaj industrijskih panogah; zaposlenim večinoma omogoča pridobitev spričevala o nižji sekundarni izobrazbi, redkeje pa tudi o višji sekundarni.

Na **Cipru** je z zakonom le delavec v javnem sektorju omogočeno, da za določen čas zapustijo delo, zato da si pridobijo kvalifikacijo. Le v nekaterih panogah v zasebnem sektorju pa se študijski dopust zagotavlja s kolektivnimi pogodbami.

V **Združenem kraljestvu (Angliji, Walesu in na Škotskem)** imajo za zdaj le tisti, ki so zaposleni v organizacijah z 250 zaposlenimi ali več, zakonito pravico do dopusta, namenjenega študiju ali usposabljanju; znan je kot „čas za usposabljanje“. Od 6. aprila 2011 bo ta pravica razširjena na vse zaposlene, neodvisno od velikosti organizacije.

V **Islandiji** odrasli praviloma nimajo zakonske pravice do študijskega dopusta za obvezno, višje sekundarno ali visokošolsko izobraževanje. Izjema so učitelji v primarnih in sekundarnih šolah – ti imajo enkrat v karieri pravico do enoletnega plačanega študijskega dopusta. V skladu s pogodbami o zaposlitvi je študijski dopust na voljo tudi javnim uslužbencem in drugim zaposlenim.

Trajanje študijskega dopusta se po Evropi bistveno razlikuje.

V **Belgiji** je trajanje študijskega dopusta odvisno od vrste programa, v katerega je zaposleni vpisan; traja lahko od 32 do 120 ur na leto.

V **Estoniji** zakon o izobraževanju odraslih razlikuje med različnimi vrstami izobraževanja in omogoča največ 30 dni dopusta letno za udeležbo v programih formalnega izobraževanja in usposabljanja, zagotavlja pa tudi 15 dodatnih dni za končanje študija in diplomiranje.

V **Avstriji** se o trajanju študijskega dopusta dogovorijo delodajalci in zaposleni; dopust lahko traja od tri do dvanajst mesecev.

Na **Finskem** je zaposlenim dovoljeno, da si v petih letih za izobraževanje vzamejo dve leti dopusta. Delodajalec pa lahko študijski dopust odloži, če bi začetek dopusta, kot si ga je zamislil zaposleni, resno ogrozil njegovo poslovanje.

Na **Norveškem** imajo posamezniki, ki so delali več kot tri leta in za isto organizacijo več kot dve leti, zakonito pravico do polnega ali delnega študijskega dopusta pri vpisu v program formalnega izobraževanja.

Nekateri sistemi zaposlenim omogočajo, da med študijskim dopustom prejemajo plačo, ni pa nujno, da jo izplačuje delodajalec. V Franciji zaposleni, ki so na študijskem dopustu, prejemajo celotno ali delno izplačilo njihove plače, vendar se ta plača iz sklada sredstev za dopust, namenjen individualnemu usposabljanju (*Fongecif*). V Belgiji zvezno ministrstvo za zaposlovanje povrne plačo, ki jo izplačuje delodajalec.

V nekaj primerih se obdobje, v katerem imajo zaposleni, ki se izobražujejo, pravico do prejetja plače, ne ujema nujno s trajanjem študijskega dopusta. V Estoniji zaposleni, vključeni v formalno izobraževanje, ne glede na trajanje dodeljenega študijskega dopusta prejemajo poprečno plačo le 20 dni.

Nacionalne zakonodaje pogosto opredelijo posebne pogoje, ki jih mora kandidat izpolnjevati za odobritev plačanega študijskega dopusta. V Belgiji je plačan študijski dopust odobren le za tečaje, ki ustrezajo določenim značilnostim, opredeljenim v zakonodaji. V drugih državah smejo zaposleni zaprositi za študijski dopust šele po tem, ko so bili pri istem delodajalcu redno zaposleni za določeno obdobje (na primer eno leto na Finskem, 26 tednov v Združenem kraljestvu).

V nekaterih državah ni potrebno, da se izbrano področje nadaljnega izobraževanja neposredno povezuje z delom zaposlenega. To velja za Belgijo, Francijo in Združeno kraljestvo, kjer ni nujno, da se program, po katerem se zaposleni na študijskem dopustu izobražuje, ujema z dejavnostmi podjetja ali dejavnostmi, s katerimi se zaposleni ukvarja. V francoski skupnosti v Belgiji pa se nagibajo k temu, da bi izločili tečaje, ki ne vodijo do pridobitve poklicnih spretnosti oziroma niso povezane z udeleženičevim delom (na primer tečaji za dekorativne umetnosti, fotografiranje in podobno).

5.2.4 Posebna podpora za brezposelne udeležence

V večini evropskih držav imajo posebne sheme, prek katerih naj bi si brezposelni pridobili višje kvalifikacije in se tako lažje vrnili na trg dela. V večini primerov lahko brezposelni izrabijo ugodnosti iz teh shem, če se prijavijo kot iskalci zaposlitve pri ustreznih zaposlitvenih oblasteh. Najpogostejša oblika podpore za iskalce zaposlitve, ki se vključijo v formalno izobraževanje in usposabljanje, je delna ali celotna oprostitvev plačila šolnin.

V **Belgiji (francoski skupnosti)** so iskalci zaposlitve oproščeni plačevanja šolnin v okviru sheme izobraževanje za družbeni napredek (*enseignement de promotion sociale*). V **nemško-govoreči skupnosti** prijavljeni iskalci zaposlitve ali posamezniki, ki prejemajo določena državna nadomestila (na primer nadomestilo za brezposelnost ali podporo za iskalce zaposlitve), v institucijah za izobraževanje odraslih (*Schulische Weiterbildung*) plačujejo nižje šolnine. V **flamski skupnosti** so številne ciljne skupine v celoti oproščene stroškov izobraževanja; med njimi so tudi iskalci zaposlitve, ki prejemajo podporo za brezposelne in se vpišejo v ustrezen program, ki ga priznajo javne službe za delo in zaposlovanje (VDAB).

Na **Irskem** je od septembra 2009 okrog 1.800 brezposelnih prejelo podporo za udeležbo v izrednih dodiplomskih ali podiplomskih programih in tečajih v visokem šolstvu.

V **Latviji** so od leta 2009 brezposelni, ki si želijo pridobiti novo kvalifikacijo, upravičeni do izobraževalnih vavčerjev, namenjenih poplačilu stroškov poklicnega izobraževanja, prekvalifikacije ali formalnih in neformalnih programov

poklicnega nadaljnega izobraževanja. Poleg tega je bila leta 2010 690 brezposelnim z neprimernimi ali nepopolnimi visokošolskimi kvalifikacijami zagotovljena podpora pri pridobivanju nove poklicne kvalifikacije ali dokončanju prejšnjega, nedokončanega izobraževanja. Zagotovljena sta jim bila tudi sofinanciranje šolnin do 1.000 latov (okrog 1.400 evrov) ter mesečna štipendija v času študija. Žal se leta 2011 program ne bo nadaljeval.

V **Združenem kraljestvu (na Škotskem)** je v študijskem letu 1998/99 Škotski svet za financiranje visokega šolstva vpeljal posebno shemo (*Higher Education Part-time Fee Waiver Scheme*) za pomoč študentom z nizkimi dohodki in brezposelnim izrednim študentom. V študijskem letu 2010/11 je bilo za to shemo namenjenih 3,7 milijonov angleških funtov (okrog 4,4 milijona evrov).

V **Islandiji** individualni program iskanja zaposlitve za brezposelne vključuje tudi brezplačno izobraževanje in usposabljanje. Financiranje tega programa je zagotovljeno v državnem proračunu, in sicer v posebnem izobraževalnem skladu (*Job Education Fund*), pa tudi s prispevki iz sklada zavarovanja proti brezposelnosti (*Unemployment Insurance Fund*).

Poleg omenjenega številne države zagotavljajo posebne subvencije za brezposelne odrasle, ki se vpišejo v izobraževanje in usposabljanje, tudi v formalne programe. Z njimi se povrnejo potni stroški, nastali med izobraževanjem, stroški nastanitve, kadar je zaradi usposabljanja potrebno prenočevanje zunaj kraja udeleženčevega bivanja, stroški za prehrano, pa tudi za učna gradiva oziroma učbenike; za udeležence z otroki se poravnajo tudi stroški za varstvo otrok ali njihovo vzdrževanje.

V **Belgiji** iskalec zaposlitve, prijavljen pri FOREM (Valonska javna služba za zaposlovanje in usposabljanje) ali pri *Bruxelles-Formation*, podpiše dogovor o usposabljanju, ki mu prinaša različne ugodnosti. Med njimi so ohranitev podpore za čas brezposelnosti ali plačil za socialno integracijo, povračilo potnih stroškov, povračilo stroškov usposabljanja, in sicer 1 evro na učno uro (pod določenimi pogoji), pomoč pri plačilu stroškov varstva otrok ter stroškov zavarovanja. V **flamski skupnosti** javna služba za zaposlovanje in usposabljanje (VDAB) zagotavlja vrsto pomoči za udeležence izobraževanja – iskalce zaposlitve, med drugim za potne stroške in stroške nastanitve, če je prenočitev potrebna zaradi udeležbe v usposabljanju, ter stroške varstva otrok za udeležence z majhnimi otroki.

V **Bolgariji** imajo posamezniki, ki dejavno iščejo zaposlitev, pravico do vključitve v poklicno usposabljanje in štipendije za usposabljanje, ki vodi do pridobitve poklicne kvalifikacije.

V **Španiji** lahko brezposelni, ki se poklicno usposabljuje, prejmejo pomoč za poplačilo potnih stroškov, hrane in nastanitve ter podporo pri vzdrževanju otrok za otroke mlajše od šest let ali druge vzdrževane osebe.

V **Sloveniji** imajo brezposelni, ki se vpišejo v formalne izobraževalne programe na višji sekundarni ali terciarni ravni, pravico do poplačila življenjskih stroškov (6 evrov na dan) ter do dodatkov za potne stroške, učna gradiva in pripomočke, ki jih zahteva posamezni program. Vendar pa celotni znesek ne sme preseči 20 % minimalne plače. Študenti imajo plačane tudi stroške obveznega zdravstvenega zavarovanja. Brezposelni udeleženci tečajev višjega sekundarnega ali terciarnega izobraževanja, daljših od 100 ur, imajo pravico do dotacij, ki znašajo od 100 do 300 evrov, odvisno od trajanja programa.

Ob upoštevanju nacionalnih okoliščin brezposelni, ki se izobražujejo in usposabljujejo, bodisi obdržijo podporo za brezposelne bodisi je ta nadomeščena z drugimi podpornimi shemami. Na Irskem, na primer, brezposelni, ki so vključeni v programe izobraževanja in usposabljanja, bodisi obdržijo plačila socialnega skrbstva ali v zameno prejmejo podporo za udeležbo v izobraževanju. Udeleženci lahko obdržijo tudi sekundarne oblike podpore, kot so subvencije za kurivo, najemnino ali zdravstvene stroške, ter si pridobijo še vrsto dodatnih oblik podpore za stroške udeležbe v programih izobraževanja in usposabljanja, kot so izdatki za hrano in prevoz. Zanimivo je, da lahko na Finskem iskalec zaposlitve, ki se na lastno pobudo vpišejo v programe, ki niso del ponudbe Urada za zaposlovanje in gospodarski razvoj, ohranijo podporo za brezposelne vse dokler izpolnjujejo določene pogoje.

SKLEP

V poročilu je prikazano, kako se evropske države lotevajo pomembne naloge: ustvarjati priložnosti za to, da odrasli prebivalci stopijo korak naprej in si pridobijo kvalifikacijo, ki je vsaj za eno raven višja od poprejšnje. V ospredju proučevanja so priložnosti za prehajanje z nižjih ravni kvalifikacij na višje. Treba pa je opozoriti, da vseživljenjsko učenje ni samo vertikalni proces, v katerem si vsi udeleženci prizadevajo za pridobitev višjih kvalifikacij. Včasih je lahko tudi horizontalen, kar pomeni, da si morajo udeleženci pridobiti drugačno kvalifikacijo na isti kvalifikacijski ravni ali celo nižjo, če spreminjajo poklicno pot oziroma širijo svojo usposobljenost. V vseživljenjskem učenju so vse te možnosti ustrezna izbira. Mnogi v poročilu predstavljeni programi, ukrepi in politične akcije pa so odraslim v oporo, ki jo potrebujejo, kadar krenejo v eno od omenjenih učnih smeri.

Zaradi primerljivosti med državami dokument ne zajema celotnega niza formalnih kvalifikacij v različnih evropskih državah. Poročilo dokazuje, da je formalno izobraževanje zapleteno področje, njegov domet pa se od države do države razlikuje. Zato se poročilo posveča le delu formalnega izobraževanja, in sicer glavnim kvalifikacijam, tradicionalno povezanim s sistemom začetnega izobraževanja in usposabljanja. Namen proučevanja je bil ugotoviti, kako si lahko posamezniki te kvalifikacije pridobijo v poznejšem življenjskem obdobju.

Sklepno poglavje poudarja izbrane teme, obravnavane v poročilu, in navaja mogoče politične usmeritve, ki bi lahko izboljšale priložnosti za odrasle, da dopolnijo svojo izobrazbo.

Evropske države se pri izboljševanju izobrazbene strukture prebivalstva spoprijemajo s precej različnimi izzivi

Statistični podatki o razvoju človeških virov oziroma izobraževanju in usposabljanju kažejo, da je bilo leta 2009 v Evropski uniji okrog 76 milijonov odraslih, ki si niso pridobili višje sekundarne izobrazbe – ta pa je prepoznana kot minimalni pogoj za uspešen vstop na trg dela in trajno zaposljivost. V omenjeni skupini je okrog 23 milijonov odraslih brez formalnih kvalifikacij, ki bi presegle raven primarnega izobraževanja. Izobrazbeni dosežki odraslih so v evropskih državah zelo različni. V številnih državah je delež prebivalcev, ki niso dokončali nižjega ali višjega sekundarnega izobraževanja, relativno majhen, druge države pa imajo velik delež prebivalstva z nizko stopnjo izobrazbe. Iz tega lahko sklepamo, da se evropske države pri zagotavljanju nadomestnih priložnosti za formalno vseživljenjsko učenje spoprijemajo s precej različnimi izzivi.

Nedokončano nižje sekundarno izobraževanje je za odrasle pri vpisu v programe za pridobitev višjih sekundarnih kvalifikacij velika ovira

Statistični podatki kažejo, da je za posameznike brez formalnih kvalifikacij manj verjetno, da se bodo vključili v formalno izobraževanje, kot za tiste, ki so končali vsaj višje sekundarno izobraževanje. Delno je to mogoče povezati s strukturnimi ovirami v sistemih formalnega izobraževanja. Analiza kaže, da imajo v mnogih evropskih državah odrasli brez osnovnošolske ali nižje sekundarne izobrazbe le zelo omejene priložnosti za napredovanje v formalnem sistemu izobraževanja in usposabljanja ter za pridobitev višjih ravni kvalifikacij, posebno kvalifikacij višjega sekundarnega izobraževanja. V zvezi s tem sta v poročilu prikazani dve skupini primerov dobre prakse. V nekaterih državah odraslim brez ustreznih kvalifikacij zakonodaja zagotavlja pridobitev osnovnošolske ali nižje sekundarne izobrazbe. Zadostna izobraževalna ponudba programov, ki vodijo k tem kvalifikacijam, je naložena lokalnim oblastem. V drugi skupini držav,

kjer formalne kvalifikacije niso pogoj za vpis v višje sekundarno izobraževanje, zagotavljajo prožne načine sprejemanja udeležencev.

Mnoge države odraslim povratnikom v izobraževanje zagotavljajo različne prožne učne priložnosti za pridobivanje formalnih kvalifikacij

V poročilu je utemeljeno prikazano, da si je formalne kvalifikacije do višje sekundarne ravni pogosto mogoče pridobiti na različne prožne načine. Prvič, nekatere države formalno izobraževanje in usposabljanje zagotavljajo s programi, zasnovanimi na modulih ali enotah. To udeležencem omogoča, da si začrtajo lastno učno pot in si postopoma pridobivajo različne sestavne dele kvalifikacij. V Evropi je mogoče opaziti tudi druge organizacijske vzorce, podobne modularizaciji. Drugič, vpis v formalno izobraževanje in usposabljanje ni vedno nujni pogoj za pridobitev formalnih kvalifikacij. V številnih evropskih državah lahko tisti, ki niso več šoloobvezni, opravljajo delne ali zaključne izpite, ki vodijo do formalnih spričeval in kvalifikacij, ne da bi se poprej izobraževali v programih formalnega izobraževanja in usposabljanja. To omogoča odraslim povratnikom pripravo na preverjanje znanja po lastnem časovnem preudarku oziroma vrednotenje učnih izidov, pridobljenih v neformalnih ali priložnostnih okoliščinah. Pri pridobivanju poklicnih kvalifikacij je včasih mogoče tradicionalno, šolsko preverjanje znanja nadomestiti z drugačnimi pristopi, kot so zbirne mape, opazovanje, demonstracija in drugi. In končno, nekaj držav se odloča za odprto učenje in izobraževanje na daljavo. Tako je v državah, kjer so pod vodstvom ministrstev za izobraževanje ustanovili organizacije za odprto učenje in izobraževanje na daljavo za udeležence vseh starosti, torej tudi za odrasle povratnike v izobraževanje.

Visokošolski sistemi se po odnosu do odraslih povratnikov bistveno razlikujejo

Rezultati analize kažejo, da so le redke evropske države v zvezi z udeležbo odraslih študentov v višješolskem in visokošolskem izobraževanju oblikovale jasne politične cilje. Mnoge pa so vpeljale različne ukrepe, prilagojene potrebam netradicionalnih kandidatov in študentov, med njimi tudi odraslih povratnikov v izobraževanje. V številnih državah tradicionalno zaključno spričevalo o splošnem ali poklicnem višjem sekundarnem izobraževanju ni več edini pogoj za vstop v visokošolsko izobraževanje. Alternativni načini dostopa navadno temeljijo na vrednotenju predhodnega neformalnega in priložnostnega učenja ali na specifičnih pripravljalnih programih za netradicionalne kandidate. V mnogih državah študenti lahko uveljavljajo vrednotenje neformalnega in priložnostnega učenja tudi za napredovanje v formalnem visokošolskem izobraževanju. To odraslim študentom omogoča ovrednotenje širokega niza učnih izkušenj in izidov, tudi tistih, ki so povezani z delom. Nekatere države so vpeljale politične akcije in ukrepe tudi za študente, ki se ne morejo udeleževati tradicionalnega rednega visokošolskega študija: mednje pogosto spadajo tudi odrasli povratniki v izobraževanje.

Večina evropskih držav je za formalno izobraževanje in usposabljanje najranljivejših ciljnih skupin vpeljala finančne ukrepe

Poročilo prikazuje, da javne oblasti v večini držav zagotavljajo finančno podporo za kompenzacijsko formalno izobraževanje in usposabljanje, namenjeno najbolj ranljivim ciljnim skupinam, zlasti odraslim brez ustreznih kvalifikacij in tistim, ki jih ogroža socialna izključenost. Programi osnovnega in nižjega sekundarnega izobraževanja, ki dajejo odraslim drugo priložnost, so za udeležence, ki si še niso pridobili teh ravni izobrazbe, večinoma brezplačni. To pogosto velja tudi za programe in kvalifikacije na višji sekundarni ravni. Težko pa je ovrednotiti, koliko javne oblasti v Evropi poskrbijo, da imajo odrasli brez ustreznih kvalifikacij zadosten dostop do ustrezne izobraževalne ponudbe. V visokem šolstvu se države precej razlikujejo pri financiranju prožnih študijskih programov (tj.

izrednega študija), ki so za odrasle povratnike v izobraževanje najprimernejši. Nekatere države tradicionalni redni in prožno organiziran izredni študij financirajo po istih pravilih, druge države za posamezne načine študija uporabljajo različne metode financiranja. To največkrat pomeni, da prožne študijske poti zahtevajo večji delež zasebnih sredstev kot tradicionalni redni programi. Države se razlikujejo tudi po neposredni ali posredni finančni podpori, do katere so upravičeni odrasli, ki se po daljši odsotnosti ponovno vpišejo v formalno izobraževanje in usposabljanje. Povsod po Evropi pa je neposredna ali posredna finančna podpora namenjena zlasti brezposelnim in ranljivim ciljnim skupinam, ki jim grozi izključenost s trga dela.

*

* *

Skleniti je mogoče z ugotovitvijo, da se – čeprav certifikati in diplome, povezane z različnimi kvalifikacijami, ostajajo veljavne ves čas posameznikovega delovnega obdobja – potrebe po znanju, spretnostih in kompetencah, potrebnih na trgu dela, hitro spreminjajo. Zato nekoč pridobljena spričevala in kvalifikacije za trajno zaposljivost v delovnem obdobju posameznika ne zadoščajo več. Drugače povedano, dokončanje formalnega izobraževanja je treba razumeti le kot korak na poti vseživljenjskega učenja in ne kot njen konec.

Boateng, S.K., 2009. *Significant Country Differences in Adult Learning*. Eurostat: Statistics in Focus 44/2009. [pdf] Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. Dostopno na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-09-044/EN/KS-SF-09-044-EN.PDF> [Vpogled 6. januarja 2011].

Cedefop, European Commission, 2010. *Synthesis of national developments related to the implementation of the EQF – May 2010*. Internal document. Brussels: Cedefop, European Commission.

Cedefop, 2004. *Terminology of vocational training policy. A multilingual glossary of an enlarged Europe Luxembourg*. Office for Official Publications of the European Communities.

Cedefop, 2008. *Terminology of European education and training policy. A Selection of 100 key terms*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Cedefop, 2010. *Vet in Europe – Country reports*. Dostopno na: <<http://www.cedefop.europa.eu/EN/Information-services/browse-national-vet-systems.aspx>> [Vpogled novembra 2010].

EACEA/Eurydice, 2010. *Eurybase – Descriptions of National Education Systems and Policies*. Dostopno na: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/eurybase_en.php> [Vpogled novembra 2010].

ECOTEC, 2007. *European Inventory on Validation of informal and non-formal learning*. [pdf] Birmingham: ECOTEC. Dostopno na: <<http://www.ecotec.com/europeaninventory/publications/inventory/EuropeanInventory.pdf>> [Vpogled 6. januarja 2011].

European Commission, 2006. *Communication from the Commission. Adult learning: It is never too late to learn*. COM(2006) 614 final.

European Commission, 2007. *Communication of the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee, the Committee of the Regions – Action Plan on Adult Learning: It is always a good time to learn*. COM(2007) 558 final.

European Commission, 2009. *Progress towards the Lisbon objectives in education and training indicators and benchmarks 2009*. [Online] Dostopno na: <http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc1951_en.htm> [Vpogled 6. januarja 2011].

Eurostat, 2006. *Classification of learning activities - Manual*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Eurostat, 2010. *Statistics: Education and Training*. [Online] Dostopno na: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/education/introduction>> [Vpogled 6. januarja 2011].

Eurostat, Eurostudent, 2009. *The Bologna Process in Higher Education in Europe. Key indicators on the social dimension and mobility*. Luxembourg: Office for the Official Publications of the European Communities.

Eurostudent, 2008. *Social and Economic Conditions of Student Life in Europe* [pdf] Dostopno na: <http://www.eurostudent.eu/download_files/documents/Synopsis_of_Indicators_EIII.pdf> [Vpogled 6. januarja 2011].

Eurydice, 2007a. *Key Data on Higher Education in Europe*. Brussels: Eurydice.

Eurydice, 2007b. *Non-vocational adult education in Europe. Executive summary of national information on Eurybase* [pdf] Brussels: Eurydice. Dostopno na: <http://eacea.ec.europa.eu/eurydice/ressources/eurydice/pdf/0_integral/083EN.pdf> [Vpogled 6. januarja 2011].

Eurydice, 2010. *Focus on Higher Education in Europe. The Impact of the Bologna Process*. Brussels: Eurydice.

Higher Education Academy EvidenceNet, 2010. *Mature students in higher education and issues for widening participation*. [Online] Dostopno na: <<http://evidencenet.pbworks.com/w/page/19383511/Mature-students-in-higher-education-and-issues-for-widening-participation>> [Vpogled 6. januarja 2011].

Löfgren, J., Svenning A., 2009. *Paper on the AES Pilot*. Statistics Sweden.

Ministère de l'Enseignement supérieur et de la Recherche [Ministry of Higher Education and Research (FR)], 2009. *La validation des acquis dans l'enseignement supérieur* [Validation of prior learning in higher education]. [pdf] Paris: Ministry of Higher Education and Research. Dostopno na: <http://media.enseignementsuprecherche.gouv.fr/file/2009/44/0/NI0916_61440.pdf> [Vpogled 6. januarja 2011].

NatCen (National Centre for Social Research (UK)), 2005. *National Adult Learning Survey. Questionnaire*. [pdf] Dostopno na: <<http://www.esds.ac.uk/doc/6346/mrdoc/pdf/6346questionnaire.pdf>> [Vpogled 13. januarja 2011].

NRDC (National Research and Development Centre for adult literacy and numeracy [UK]), 2010. *Study on European terminology in adult education for a common language and common understanding and monitoring of the sector*. [pdf] Dostopno na <http://ec.europa.eu/education/more-information/doc/2010/adultreport_en.pdf> [Vpogled 6. januarja 2011].

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development), 2003. *Beyond Rhetoric: Adult Learning Policies and Practices*. Paris: OECD.

OECD, 2008. *Education at a Glance – OECD Indicators 2008*. Paris: OECD.

OECD, 2005. *Promoting Adult Learning*. Paris: OECD.

Quality Assurance Agency for Higher Education (UK), 2006. *Code of practice for the assurance of academic quality and standards in higher education*. [pdf] Dostopno na: <<http://www.qaa.ac.uk/academicinfrastructure/codeOfPractice/section10/RecruitmentandAdmissions.pdf>> [Vpogled 6. januarja 2011].

Rosenblatt, B., 2009. *Adult education and training in comparative perspective – understanding differences across countries*. Munich: TNS Infratest Sozialforschung.

The Bologna Process Independent Assessment. The first decade of working on the European Higher Education Area. Volume 2 Case studies and appendices [pdf] Dostopno na: <http://ec.europa.eu/education/highereducation/doc/bologna_process/independent_assessment_2_cases_appendices.pdf> [Vpogled 7. januarja 2011].

UNESCO/OECD/Eurostat, 2010. *UOE data collection on education systems. Manual. Volume 1*. Montreal, Paris, Luxembourg: UNESCO/OECD/Eurostat.

UNESCO-UIS (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-Institute for Statistics), 2006. *International Standard Classification of Education. ISCED 1997*. Re-edited. [pdf] s.l: s.n. Dostopno na: <http://www.uis.unesco.org/TEMPLATE/pdf/isced/ISCED_A.pdf> [Vpogled 6. januarja 2011].

POJMOVNIK

Oznake držav

EU-27	Evropska unija
BE	Belgija
BE fr	Belgija – francoska skupnost
BE de	Belgija – nemško-govoreča skupnost
BE nl	Belgija – flamska skupnost
BG	Bolgarija
CZ	Češka republika
DK	Danska
DE	Nemčija
EE	Estonija
IE	Irska
EL	Grčija
ES	Španija
FR	Francija
IT	Italija
CY	Ciper
LV	Latvija
LT	Litva
LU	Luksemburg
HU	Madžarska
MT	Malta
NL	Nizozemska

AT	Avstrija
PL	Poljska
PT	Portugalska
RO	Romunija
SI	Slovenija
SK	Slovaška
FI	Finska
SE	Švedska
UK	Združeno kraljestvo
UK-ENG	Anglija
UK-WLS	Wales
UK-NIR	Severna Irska
UK-SCT	Škotska
EFTA/EEA države	Tri države Evropske skupnosti za prosto trgovino, ki so članice Evropskega gospodarskega prostora
IS	Islandija
LI	Lihtenštajn
NO	Norveška
Države kandidatke	
TR	Turčija

Statistične kode

: Ni podatkov.

I. Klasifikacije

Mednarodna standardna klasifikacija izobraževanja – ISCED 1997

Mednarodna standardna klasifikacija izobraževanja (ISCED 1997) je orodje za zbiranje in prikazovanje mednarodnih statistik o izobraževanju. Vsebuje dve glavni, navzkrižni spremenljivki: raven in področje izobraževanja, ter dopolnilni merili: naravnost izobraževanja – splošnoizobraževalno, predpoklicno ali poklicno-strokovno – in vrsto izobraževanja – za nadaljnje izobraževanje ali zaposlitev. Sedanja različica, ISCED 97 ⁽¹⁾(UNESCO-UIS, 2006), pozna sedem ravni izobraževanja (od ISCED 0 do ISCED 6). ISCED namreč predvideva, da je mogoče z naštetimi in pomožnimi merili (značilna kvalifikacija, ki se zahteva za vpis, minimalni vpisni pogoji, starost, pri kateri se je mogoče vpisati v program, kvalifikacije učnega osebja itd.) programe razvrščati po ravneh v urejen sistem. Ravni izobraževanja so:

ISCED 0: predšolska ali predprimarna vzgoja

Predšolska vzgoja je definirana kot začetno obdobje organizirane vzgoje v šolah ali predšolskih institucijah in je namenjena otrokom od tretjega leta naprej.

ISCED 1: primarno izobraževanje

Ta raven izobraževanja se začne pri petih do sedmih letih, je obvezna v vseh državah in navadno traja štiri do šest let.

ISCED 2: nižje sekundarno izobraževanje

Na tej ravni se nadaljujejo osnovni programi s primarnega izobraževanja, zanjo pa je značilen predmetni pouk. Konec te ravni se navadno ujema s koncem obveznega izobraževanja.

ISCED 3: višje sekundarno izobraževanje

Ta raven se navadno začne po končanem obveznem izobraževanju. Značilna vstopna starost je 15 ali 16 let. Navadno je treba za vpis izpolniti pogoje: končano obvezno izobraževanje in druge minimalne vpisne pogoje. Pouk je pogosto še bolj predmetno naravnani kot na ravni ISCED 2. Značilno trajanje programov na ravni ISCED 3 je od dve do pet let.

ISCED 4: posekundarno in predterciarno izobraževanje

To so programi za prehod med višjim sekundarnim in terciarnim izobraževanjem. Njihov namen je poglobljanje in širjenje znanja učencev, ki so končali izobraževanje na ravni ISCED 3. Značilni zgledi so programi, oblikovani za pripravo učencev na začetek študijskih programov na 5. ravni, ali programi, ki jih pripravljajo za vstop na trg dela.

ISCED 5: terciarno izobraževanje (prvo obdobje)

Za vpis v te programe je navadno treba uspešno končati izobraževanje na ravneh ISCED 3 ali 4. Na to raven spadajo akademski, teoretsko naravnani terciarni programi (tip A), ali strokovni poklicni programi (tip B); ti so navadno krajši kot tip A, namenjeni pa so za vstop na trg dela.

ISCED 6: terciarno izobraževanje (drugo obdobje)

Ta raven je namenjena terciarnim študijem, ki vodijo do najvišje znanstvene kvalifikacije (Ph.D. ali doktorat).

⁽¹⁾ http://www.uis.unesco.org/ev.php?ID=3813_201&ID2=DO_TOPIC

KAZALO SLIK

Slika 1.1:	Odrasli v Evropi, stari 25–64 let, z manj kot višjo sekundarnoravnjo izobrazbe (ISCED 3), (%), 2009	9
Slika 1.2:	Odrasli v Evropi, stari 25–64 let, z manj kot nižjo sekundarno ravnjo izobrazbe (ISCED 2), (%), 2009	10
Slika 1.3:	Vključenost odraslih, starih 25–64, let v izobraževanje in usposabljanje v 4 tednih pred anketo (%), 2009	11
Slika 1.4:	Vključenost odraslih, starih 25–64, let v izobraževanje in usposabljanje v 12 mesecih pred Anketo o izobraževanju odraslih (%), 2007	12
Slika 1.5:	Udeležba odraslih, starih 25–64 let, v formalnem in neformalnem izobraževanju in usposabljanju v 12 mesecih pred Anketo o izobraževanju odraslih (%), 2007	13
Slika 1.6:	Udeležba odraslih, starih 25–64 let, v formalnem izobraževanju in usposabljanju v 12 mesecih pred Anketo o izobraževanju odraslih po starostnih skupinah (%), 2007	14
Slika 1.7:	Udeležba odraslih, starih 25–64 let, v formalnem izobraževanju in usposabljanju v 12 mesecih pred Anketo o izobraževanju odraslih glede na najvišjo že doseženo raven izobrazbe (%), 2007	15
Slika 1.8:	Poprečni izdelek na udeleženca, starega 25–64 let, v formalnem izobraževanju in usposabljanju v 12 mesecih pred Anketo o izobraževanju odraslih (EUR), 2007	16
Slika 2.1:	Pojmovanje formalnega, neformalnega in priložnostnega učenja po besednjaku <i>Terminologija evropske politike izobraževanja in usposabljanja</i> (Cedefop, 2008)	18
Slika 2.2:	Pojmovanje formalnega in neformalnega izobraževanja ter priložnostnega in naključnega učenja po priložniku <i>Klasifikacija učnih aktivnosti</i> (Eurostat, 2006)	18
Slika 3.1:	Dosežena nižja sekundarna izobrazba (ISCED 2) kot pogoj za vpis odraslih v višje sekundarno izobraževanje (ISCED 3), 2009/10	24
Slika 3.2:	Institucionalne ureditve za višje sekundarno izobraževanje odraslih, 2009/10	31
Slika 4.1:	Alternativne poti do visokošolskega izobraževanja za netradicionalne kandidate, 2009/10	45
Slika 4.2:	Zakonodajna ogrodja za priznavanje predhodnega neformalnega in priložnostnega učenja v visokem šolstvu, 2009/10	47
Slika 4.3:	Odstotek izrednih študentov v visokem šolstvu (ISCED 5 in 6), 2008	54
Slika 4.4:	Razporeditev izrednih študentov po starosti (ISCED 5 in 6), 2008	55

**IZVRŠNA AGENCIJA ZA IZOBRAŽEVANJE,
AVDIOVIZUALNE VSEBINE IN KULTURO**

P9 EURYDICE

Avenue du Bourget 1 (BOU2)

B-1140 Brussels

(<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>)

Glavna urednica

Arlette Delhaxhe

Avtorice

Daniela Kocanova (usklajevanje), Giulia Paolini, Olga Borodankova

Urejanje in grafika

Patrice Brel

Koordinatorica izdaje

Gisèle De Lel

NACIONALNE ENOTE EURYDICE

BELGIQUE / BELGIË

Unité francophone d'Eurydice
Ministère de la Communauté française
Direction des Relations internationales
Boulevard Léopold II, 44 – Bureau 6A/002
1080 Bruxelles
Prispevek enote: skupna odgovornost;
strokovnjak: Joseph Leonard (coordinating inspector,
enseignement de promotion sociale)

Eurydice Vlaanderen / Afdeling Internationale Relaties
Ministerie Onderwijs
Hendrik Consciencegebouw 7C10
Koning Albert II – laan 15
1210 Brussel
Prispevek enote: odgovornost skupine strokovnjakov

Eurydice-Informationsstelle der Deutschsprachigen
Gemeinschaft
Agentur für Europäische Bildungsprogramme VoG
Postfach 72
4700 Eupen
Prispevek enote: Leonhard Schifflers, Johanna Schröder

BULGARIA

Eurydice Unit
Human Resource Development Centre
15, Graf Ignatiev Str.
1000 Sofia
Prispevek enote: strokovnjak: Lachezar Afrikanov

ČESKÁ REPUBLIKA

Eurydice Unit
Institute for Information on Education
Senovážné nám. 26
P.O. Box č.1
110 06 Praha 1
Prispevek enote: Simona Pikálková; Jan Brůha
(strokovnjaka Ministrstva za šolstvo, mladino in šport)

DANMARK

Eurydice Unit
Danish Agency for International Education
Fiolstræde 44
1171 København K
Prispevek enote: skupna odgovornost

DEUTSCHLAND

Eurydice-Informationsstelle des Bundes
EU-Büro des Bundesministeriums für Bildung und Forschung
(BMBF) / PT-DLR
Carnotstr. 5
10587 Berlin

Eurydice-Informationsstelle der Länder im Sekretariat der
Kultusministerkonferenz
Graurheindorfer Straße 157
53117 Bonn
Prispevek enote: Brigitte Lohmar

EESTI

Eurydice Unit
SA Archimedes
Koidula 13A
10125 Tallinn
Prispevek enote: Terje Haidak (strokovnjakinja, Ministrstvo za
šolstvo in raziskovanje)

ÉIRE / IRELAND

Eurydice Unit
Department of Education & Skills
International Section
Marlborough Street
Dublin 1
Prispevek enote: Séamus Hempenstall (Oddelek za nadaljnje
izobraževanje in usposabljanje)

ELLÁDA

Eurydice Unit
Ministry of Education, Lifelong Learning and Religious Affairs
Directorate for European Union Affairs
Section C 'Eurydice'
37 Andrea Papandreou Str. (Office 2168)
15180 Maroussi (Attiki)
Prispevek enote: Athena Plessa-Papadaki, Maria Spanou

ESPAÑA

Unidad Española de Eurydice
Instituto de Formación del Profesorado, Investigación e
Innovación Educativa (IFIIE)
Ministerio de Educación
Gobierno de España
c/General Oraa 55
28006 Madrid
Prispevek enote: Flora Gil Traver (usklajevanje), Fátima
Rodríguez Gómez, Patricia Vale Vasconcelos Cerveira

FRANCE

Unité française d'Eurydice
Ministère de l'Éducation nationale, de l'Enseignement
supérieur et de la Recherche
Direction de l'évaluation, de la prospective et de la
performance
Mission aux relations européennes et internationales
61-65, rue Dutot
75732 Paris Cedex 15
Prispevek enote: Thierry Damour, Luisa Lombardi

HRVATSKA

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
Donje Svetice 38
1000 Zagreb

ÍSLAND

Eurydice Unit
Ministry of Education, Science and Culture
Office of Evaluation and Analysis
Sölvhólgötu 4
150 Reykjavík
Prispevek enote: skupna odgovornost

ITALIA

Unità italiana di Eurydice
 Agenzia Nazionale per lo Sviluppo dell'Autonomia Scolastica
 (ex INDIRE)
 Via Buonarroti 10
 50122 Firenze
 Prispevek enote: Simona Baggiani; strokovnjaki: Nicola
 Malloggi (Anas – ex Indire), Carlo Finocchietti (*Centro
 Informazione Mobilità Equivalenze Accademiche* – CIMEA)

KYPROS

Eurydice Unit
 Ministry of Education and Culture
 Kimonos and Thoukydidou
 1434 Nicosia
 Prispevek enote: Christiana Haperi;
 strokovnjaki: Nicoletta Ioannou, Christiana Charilaou, Alexis
 Rotsides (Ministrstvo za šolstvo in kulturo)

LATVIJA

Eurydice Unit
 Valsts izglītības attīstības aģentūra
 State Education Development Agency
 Vajņu street 1
 1050 Riga
 Prispevek enote: Jeļena Muhina (Sektor za
 vseživljenjsko učenje, Oddelek za usklajevanje politik
 v Ministrstvu za šolstvo in znanost)

LIECHTENSTEIN

Informationsstelle Eurydice
 Schulamt
 Austrasse 79
 9490 Vaduz
 Prispevek enote: Brigitte Haas-Beck (Direktorica *Stiftung
 Erwachsenenbildung* Liechtenstein, Vaduz);
Informationsstelle Eurydice Liechtenstein, Schulamt, Vaduz

LIETUVA

Eurydice Unit
 National Agency for School Evaluation
 Didlaukio 82
 08303 Vilnius
 Prispevek enote: Tadas Tamošiūnas (strokovnjak)

LUXEMBOURG

Unité d'Eurydice
 Ministère de l'Éducation nationale et de la Formation
 professionnelle (MENFP)
 29, Rue Aldringen
 2926 Luxembourg
 Prispevek enote: Luxembourg National Eurydice Unit

MAGYARORSZÁG

Eurydice National Unit
 Ministry of National Resources
 Szalay u. 10-14
 1055 Budapest
 Prispevek enote: skupna odgovornost

MALTA

Eurydice Unit
 Directorate for Quality and Standards in Education
 Ministry of Education, Culture, Youth and Sport
 Great Siege Rd.
 Floriana VLT 2000
 Prispevek enote: usklajevanje; strokovnjak: Victor Galea
 (vodja službe, Direktorat za vseživljenjsko učenje)

NEDERLAND

Eurydice Nederland
 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
 Directie Internationaal Beleid
 IPC 2300 / Kamer 08.051
 Postbus 16375
 2500 BJ Den Haag
 Prispevek enote: Raymond van der Ree

NORGE

Eurydice Unit
Ministry of Education and Research
Department of Policy Analysis, Lifelong Learning
and International Affairs
Akersgaten 44
0032 Oslo
Prispevek enote: skupna odgovornost

ÖSTERREICH

Eurydice-Informationsstelle
Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur
Abt. IA/1b
Minoritenplatz 5
1014 Wien
Prispevek enote: skupna odgovornost

POLSKA

Eurydice Unit
Foundation for the Development of the Education System
Mokotowska 43
00-551 Warsaw
Prispevek enote: Elżbieta Drogosz-Zabłocka
(strokovnjakinja); Beata Kosakowska (usklajevanje)

PORTUGAL

Unidade Portuguesa da Rede Eurydice (UPRE)
Ministério da Educação
Gabinete de Estatística e Planeamento da Educação
(GEPE)
Av. 24 de Julho, 134 – 4.º
1399-54 Lisboa
Prispevek enote: Teresa Evaristo, Carina Pinto

ROMÂNIA

Eurydice Unit
National Agency for Community Programmes in the Field of
Education and Vocational Training
Calea Serban Voda, no. 133, 3rd floor
Sector 4
040205 Bucharest
Prispevek enote: skupna odgovornost

SCHWEIZ/SUISSE/SVIZZERA

Foundation for Confederal Collaboration
Dornacherstrasse 28A
Postfach 246
4501 Solothurn

SLOVENIJA

Eurydice Unit
Ministrstvo za šolstvo in šport
Urad za razvoj šolstva
Masarykova 16/V
1000 Ljubljana
Prispevek enote: skupna odgovornost

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

Eurydice Unit
Slovak Academic Association for International Cooperation
Svoradova 1
811 03 Bratislava
Prispevek enote: skupna odgovornost;
strokovnjak: Jaroslav Juriga (Ministrstvo za šolstvo SR)

SUOMI / FINLAND

Eurydice Finland
Finnish National Board of Education
P.O. Box 380
00531 Helsinki
Prispevek enote: skupna odgovornost

SVERIGE

Eurydice Unit
Vocational Training & Adult Education Unit
International Programme Office for Education and Training
Kungsbrogatan 3A
Box 22007
104 22 Stockholm
Prispevek enote: skupna odgovornost

TÜRKIYE

Eurydice Unit Türkiye
MEB, Strateji Geliştirme Başkanlığı (SGB)
Eurydice Türkiye Birimi, Merkez Bina 4. Kat
B-Blok Bakanlıklar
06648 Ankara
Prispevek enote: skupna odgovornost

UNITED KINGDOM

Eurydice Unit for England, Wales and Northern Ireland
National Foundation for Educational Research (NFER)
The Mere, Upton Park
Slough SL1 2DQ
Prispevek enote: Sigrid Boyd

Eurydice Unit Scotland
International Team
Schools Directorate
Area 2B South
Mailpoint 28
Victoria Quay
Edinburgh
EH6 6QQ
Prispevek enote: Eurydice Unit Scotland,
Learning Directorate, Scottish Government

EACEA; Eurydice

Odrasli v formalnem izobraževanju: politike in praksa v Evropi

Bruselj: Eurydice

2011 – 88 strani

ISBN 978-92-9201-214-4

doi:10.2797/69906

Ključne besede: izobraževanje odraslih, formalno izobraževanje, odrasli udeleženec, odrasli študent, kvalifikacija, potrjevanje predhodnega učenja, modularni tečaj, učenje na daljavo, izobraževalni dopust, e-učenje, šolnine, denarna podpora, izobraževanje učiteljev, višje sekundarno, višješolsko in visokošolsko izobraževanje, primerjalna analiza, EFTA, Evropska unija

SI

Omrežje Eurydice pripravlja informacije in analize o evropskih sistemih in politikah izobraževanja. Od leta 2011 ga sestavlja 37 nacionalnih enot iz vseh 33 držav, ki sodelujejo v programu EU Vseživljenjsko učenje (države članice EU, članice EFTA, Hrvaška in Turčija), koordinira in upravlja pa ga Izvršna agencija EU za izobraževanje, avdiovizualne vsebine in kulturo v Bruslju; ta pripravlja tudi publikacije in podatkovne baze.

Omrežje Eurydice je namenjeno nacionalnim, regionalnim in lokalnim snovalcem izobraževalnih politik, pa tudi vsem, ki delajo v institucijah Evropske unije. Omrežje proučuje, kako je v Evropi strukturirano in organizirano izobraževanje vseh ravni. Publikacije Eurydice je mogoče v grobem razdeliti na opise nacionalnih izobraževalnih sistemov, tematske primerjalne študije ter kazalnike in statistiko. Brezplačno so dostopne na spletni strani Eurydice, po naročilu pa tudi v natisnjeni obliki.

EURYDICE na medmrežju –

<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>

Urad za publikacije

ISBN 978-92-9201-214-4

9 789292 012144